

EKONOMICKÝ ČASOPIS

26 | 1978 | 10

8.— Kčs

Z OBSAHU

KUKEL, Ján: Socialistický internacionalizmus v hospodárskej praxi — CIRBES, Vladimír: Spoločenské vedy v Slovenskej akadémii vied po XV. zjazde KSC — FERIANC, Ján: Nové tendencie v rozvoji priemyselných centier a oblastí Slovenska — PEREDRIJ, S. A.: Socialistická integrácia agropriemyselnej výroby — KRC, Rudolf: Niektoré prístupy k meraniu prírastku vedeckotechnického pokroku pre rast národného dôchodku — RUŽIČKA, Anton: Vývoj zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojovými krajinami — PANČÁK, Míchal: Chozrasť a financovanie investičnej výstavby v súčasných podmienkach riadenia československej ekonomiky — Správy

Ekon. Čas., 26, 1978, č. 10, s. 973-960

VEDA, VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

895 30 Bratislava, Klemensova 19

EKONOMICKÝ ČASOPIS

Časopis pre marxisticko-leninskú ekonomickú teóriu

Ekonomický časopis prináša state a diskusné príspevky z oblasti marxistickej politickej ekonómie, plánovitého riadenia a rozvoja socialistického národného hospodárstva, teórie hospodárskej politiky, financií, ekonomiky priemyslu, poľnohospodárstva a ostatných úsekových ekonomík. Venuje pozornosť otázkam medzinárodnej socialistickej integrácie, vedecko-technickej revolúcie a využívaniu ekonomicko-matematických metód. Zaoberá sa aj ekonomikou kapitalistických a rozvojových krajín a kritikou buržoáznych ekonomických teórií. Prináša recenzie teoretických prác, bibliografiu a správy z vedeckého života.

Ekonomický časopis печатает статьи и дискуссии из области марксистской политической экономики, планового управления и развития социалистического национального хозяйства, теории экономической политики, финансов, экономики промышленности, сельского хозяйства и других отраслевых экономик. Он уделяет внимание вопросам международной социалистической интеграции, научно-технической революции и использованию экономико-математических методов. Занимается также и экономикой капиталистических и развивающихся стран равно как и критикой буржуазных экономических теорий. В журнале публикуются рецензии теоретических работ, библиография и новости из научной жизни.

Ekonomický časopis brings articles and discussion on marxist political economy, planned management and development of the socialist national economy, theory of the economic policy, finances, industrial economics, economics of agriculture and other branch economics. It gives attention to the questions of the international socialist integration, scientific-technical revolution and applying of the economico-mathematical methods. It also deals with the economic problems of the capitalist and developing countries and with the critics of the bourgeois economic theories as well. It brings reviews of theoretical publications, bibliography and news about the scientific life.

Hlavný redaktor Ján Kúkeľ
Výkonná redaktorka Frida Švajdlerová
Redaktorka Katarína Rybanská
Tajomníčka redakcie Nad'a Proksová

Redakčná rada: Ladislav Andrášik, Ivan Figura, Štefan Fišera, Vladislav Garaj, Štefan Heretik, Pavel Hoffmann, Filip Hronský, Michal Hronský, Jan Iša, František Jarušek, Miloslav Jirges, Milan Kodaj, Adam Laščiak, Ivan Okáli, Jan Půvara, Pavol Rapoš, Štefan Samson, Eduard Šarmír, Ladislav Unčovský, Ján Zervan

Adresa redakcie: ul. Obrancov mieru 2, 884 16 Bratislava, telefón 335761-5

Číslo bolo redakčne spracované v auguste 1978

OBSAH

State	
KÚKEL, Ján: Socialistický internacionalizmus v hospodárskej praxi — — — —	875
CIRBES, Vladimír: Spoločenské vedy v Slovenskej akadémii vied po XV. zjazde KSČ	886
FERIANC, Ján: Nové tendencie v rozvoji priemyselných centier a oblastí Slovenska —	896
PEREDRIJ, S. A.: Socialistická integrácia agropriemyselnej výroby — — — —	909

Prehľady a glosy

KRČ, Rudolf: Niektoré prístupy k meraniu prínosu vedeckotechnického pokroku pre rast národného dôchodku — — — —	919
RUŽIČKA, Anton: Vývoj zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojovými krajinami	930
PANČÁK, Michal: Chozrasčet a financovanie investičnej výstavby v súčasných podnikoch riadenia československej ekonomiky — — — —	940

Správy

25 rokov Slovenskej akadémie vied (V. Cirbesová) — — — —	950
--	-----

Bibliografia — — — —	954
Obsah 26. ročníka Ekonomického časopisu — — — —	956

СОДЕРЖАНИЕ

Статьи

КУКЕЛЬ, Ян: Социалистический интернационализм в хозяйственной практике —	875
ЦИРБЕС, Владимир: Общественные науки в Словацкой академии наук после 15-ого съезда КПЧ — — — —	886
ФЕРИАНЦ, Ян: Новые тенденции в развитии промышленных центров и областей Словакии — — — —	896
ПЕРЕДРИЙ, С. А.: Социалистическая интеграция агропромышленного производства — — — —	909

Обзоры и глоссы

КРЧ, Рудольф: Некоторые подходы к измерению вноса научнотехнического прогресса для роста национального дохода — — — —	919
РУЖИЧКА, Антон: Развитие внешней торговли стран-членов СЭВ с развивающимися странами — — — —	930
ПАНЦАК, Михал: Хозрасчет и финансирование капитального строительства в современных условиях управления чехословацкой экономикой — — — —	940

Сообщения

25 лет Словацкой академии наук (В. Цирбесова)	—	—	—	—	—	950
Библиография	—	—	—	—	—	954
Содержание 26-ого тома Экономического журнала	—	—	—	—	—	956

CONTENTS

Articles

KÚKEL, Ján: Socialist Internationalism in Economic Reality	—	—	—	—	—	875
CIRBES, Vladimír: Social Sciences in the Slovak Academy of Sciences after the XV th Congress of the Czechoslovak Communist Party	—	—	—	—	—	886
FERIANC, Ján: New Tendencies in the Development of Industrial Centers and Areas in Slovakia	—	—	—	—	—	896
PEREDRIJ, S. A.: Socialist Integration of Agro-Industrial Production	—	—	—	—	—	919

Outlines and Glossary

KRČ, Rudolf: Some Approaches to Measuring Contribution of the Scientific and Technological Progress to a Growth of National Income	—	—	—	—	—	909
RUŽIČKA, Anton: Development of Foreign Trade Between CMEA Countries and Developing Countries	—	—	—	—	—	930
PANČÁK, Michal: Khosrastchot and Financing of Investments in Contemporary Conditions of the Managing of the Czechoslovak Economy	—	—	—	—	—	940

Reports

25 years of the Slovak Academy of Sciences (V. Cirbesová)	—	—	—	—	—	950
Bibliography	—	—	—	—	—	954
Contents of the 26th Volume of the Economic Journal	—	—	—	—	—	956

Socialistický internacionalizmus v hospodárskej praxi

KÚKEL, Ján

Proletársky internacionalizmus je jedným z rozhodujúcich princípov marxizmu-leninizmu. Z toho vyplýva, že revolučné hnutie proletariátu a proletársky internacionalizmus vystupujú stále v jednote. Proletársky internacionalizmus ako solidarita a vzájomná pomoc robotníckej triedy jednotlivých krajín je základnou zákonitosťou vývoja medzinárodného komunistického a robotníckeho hnutia.

Uplatňovanie a využívanie proletárskeho internacionalizmu ako princípu marxisticko-leninského učenia je, pravda, determinované spoločensko-ekonomickými podmienkami, a preto v revolučnom robotníckom hnutí prejavuje sa v kapitalistickom zriadení inak než v socialistickom. Jeho uplatňovanie prechádza rôznymi podobami aj vo vývoji daného spoločensko-ekonomického zriadenia. Významné výročia v živote našej krajiny, ktoré sme si pripomenuli v roku 1978, dávajú možnosť zamyslieť sa nad vývinom jednotlivých foriem proletárskeho internacionalizmu a nad jeho premenou na socialistický internacionalizmus, a to vzhľadom na jeho vnútorné i medzinárodné aspekty. Takouto príležitosťou je v prvom rade 60. výročie vzniku Československa ako samostatného štátu, 30. výročie Víťazného februára, 10. výročie vytvorenia československej federácie a 10. výročie internacionálnej pomoci bratských komunistických a robotníckych strán Československu. Tieto historické udalosti našej krajiny boli späté s revolučným bojom proletariátu a s uplatňovaním proletárskeho internacionalizmu v živote našich národov.

Výrazným svedectvom životaschopnosti a úspechov proletárskeho internacionalizmu bola predovšetkým Veľká októbrová socialistická revolúcia a vznik prvého socialistického štátu — ZSSR. Začala sa tak nová etapa v rozvíjaní a uplatňovaní proletárskeho internacionalizmu, ktorý sa stal súčasťou štátnej politiky Sovietskeho zväzu. Sovietsky zväz od samého začiatku uplatňuje proletársky internacionalizmus tak pri riešení vnútorných problémov štátu spojených s harmonickým rozvojom národov a národností socialistického štátu, ako aj v medzinárodných vzťahoch.

Pri 60. výročí vzniku Československa sa opätovne zamýšľame o podmienkach vzniku i o ďalšom osude samostatného štátu Čechov a Slovákov. Spoločná minulosť Čechov a Slovákov, ich spoločný osud a národné dozrievanie v podmienkach národnostného útlaku, vzájomná blízkosť oboch slovanských národov a po stáročia existujúce politické a kultúrne kontakty viedli k tomu, že na sklonku prvej svetovej vojny v roku 1918, po ohlase, ktorý mali myšlienky Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie v robotníckom hnutí v Európe, oba naše národy utvorili spoločný štátny útvar — Československú republiku.

Vznikom Československa sa vytvorili podmienky na to, aby sa slovenský národ rozvinul a aby vypel na moderný národ. Za pomoci progresívnych síl vyspelejšieho českého národa sa počas buržoáznej republiky na Slovensku vybudovala spoločenská nadstavba, ktorá formovala základné znaky národného života, najmä pokiaľ išlo o rozvoj vzdelanosti, kultúry i o začiatky vlastného vedeckého života. To všetko sa za dvadsať rokov existencie buržoáznej republiky uskutočnilo a presadilo napriek oficiálnej doktríne československého národa. Avšak šovinisticky zameraná česká buržoázia považovala Slovensko po stránke hospodárskej iba za objekt svojich vykorisťovateľských záujmov. To zároveň podnecovalo mladú a kapitálovo slabú slovenskú buržoáziu, ktorá sa usilovala prostredníctvom nacionalistického štvania získať na Slovensku hegemoniu. Takéto zaslepené a egoistické konanie československej buržoázie malo znepriatelíť Čechov a Slovákov ako národy žijúce v spoločnom štáte. Dôsledkom toho napokon bolo rozbitie Československej republiky.

Proti takýmto zámerom a tendenciám buržoázie pôsobila Komunistická strana Československa, ktorá organizovala zápas pracujúcich za zlepšenie ich sociálneho postavenia, a predovšetkým za socialistickú cestu vývoja. KSCĽ takto na základe proletárskeho internacionalizmu vnútri krajiny formulovala rovnoprávne vzťahy Čechov a Slovákov, a zároveň hľadala aj ekonomické riešenie slovenskej národnej otázky. Vo vzájomných vzťahoch českých a slovenských komunistov sa tak už v podmienkach buržoáznej republiky uplatňoval proletársky internacionalizmus. V daných podmienkach sa prejavoval predovšetkým ako spoločný boj českého a slovenského proletariátu proti vykorisťovateľom, ako spoločný postup pri organizovaní stávk za zlepšenie materiálnych podmienok robotníkov a drobných roľníkov, ako aj spoločný ozbrojený boj proti fašizmu s cieľom obnoviť Československú republiku. Princípy proletárskeho internacionalizmu boli zvlášť zvýraznené v Pláne hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho povznesenia Slovenska (1936—1937), v ktorom KSCĽ presadzovala riešenie slovenskej otázky ekonomickým rozvojom zaostalého Slovenska.

Z histórie vieme, že vyriešiť slovenskú otázku a hospodársky povzniesť zaostalé Slovensko pripadlo až novému spoločnému štátu Čechov a Slovákov po druhej svetovej vojne. Východiskom k realizácii tohto zámeru

v podmienkach ľudovodemokratického Československa bol Košický vládny program. V ňom novú obsahovú náplň našli aj leninské princípy riešenia slovenskej národnej otázky týkajúce sa hospodárskeho povznesenia Slovenska, ktoré boli vyjadrené už v banskobystrickom programe KSČ.

Ďalšia kvalitatívne nová etapa uplatňovania proletárskeho internacionalizmu začína po druhej svetovej vojne vznikom svetovej socialistickej sústavy. Proletársky internacionalizmus sa začína presadzovať jednak v utváraní vzájomných vzťahov socialistických krajín, jednak vo vzťahoch svetovej socialistickej sústavy navonok. V podmienkach svetovej socialistickej sústavy sa *proletársky* internacionalizmus stáva súčasťou štátnej politiky každej socialistickej krajiny — nadobúda novú kvalitu a uplatňuje sa ako *socialistický* internacionalizmus. Presadzuje sa tak v spoločnom zahraničnom politicko-ekonomickom postupe socialistických krajín, ako aj v prehlbujúcej sa spolupráci medzi nimi. Spolupráca a vzájomná pomoc socialistických štátov založená na princípoch socialistickeho internacionalizmu zohráva dynamizujúcu úlohu v každej krajine a prináša výrazné úspechy v spoločnom budovaní svetovej socialistickej sústavy.

Obdobie úspechov budovania socialistických krajín po druhej svetovej vojne, a najmä upevňovanie ich vzájomných hospodárskych vzťahov zároveň ukazuje, do akej hĺbky sa rozvinula internacionalizácia jednotlivých sfér hospodárskeho života. Jednou zo základných spoločensko-ekonomických zákonitostí, ktorú odhalil marxizmus-leninizmus, je tendencia vzájomnej závislosti národov v etape priemyselnej veľkovýroby. Táto vzájomná závislosť národov je dôsledkom predovšetkým rozvoja výrobných síl, koncentrácie a masovosti výroby, tzv. zospoločenšťovania výroby a dôsledkom takého rozvinutia spoločenskej delby práce, že výroba nadobúda internacionálny charakter.¹

Podchytiť a uskutočniť túto objektívnu tendenciu rozvoja výroby stalo sa súčasťou stratégie robotníckych a komunistických strán, a to už v procese socialistickej revolúcie, ale najmä pri budovaní materiálno-technickej základne socializmu. Táto objektívna tendencia rozvoja výroby je základom uplatňovania socialistickeho internacionalizmu v hospodárskej praxi socialistických krajín. Pritom socialistický internacionalizmus dynamizuje proces medzinárodného zospoločenšťovania výroby a vtláča mu výrazné socialistické črty; to ho diametrálne odlišuje od internacionalizačných procesov, ktoré prebiehajú v kapitalistických krajinách. Socialistický internacionalizmus v hospodárskej praxi teda konkretizuje

¹ V. I. Lenin v Tézach o národnostnej otázke rozvíja túto myšlienku, keď hovorí: „... je tendencia vytvoriť jednotné svetové hospodárstvo ako celok, regulovaný podľa spoločného plánu proletariátom všetkých národov; táto tendencia sa celkom zrejme prejavila už za kapitalizmu a iste sa bude ďalej vyvíjať a jej vývin sa plne dovŕši za socializmu“. (LENIN, V. I.: Spisy 31. Bratislava, SVPL 1954, s. 127.)

a zabezpečuje objektívnu nevyhnutnosť úzkej spolupráce národov a krajín, ktoré budujú socializmus.

Objektívna nevyhnutnosť hospodárskej spolupráce a vzájomnej pomoci socialistických národov je spojená s *dvoma hlavnými úlohami socialistickej výstavby: na jednej strane je podmienkou leninského riešenia národnostnej otázky viacnárrodného socialistického štátu, na druhej strane potrebou rozvíjať ekonomický potenciál celého socialistického tábora ako predpokladu víťazstva socializmu nad kapitalizmom.*

Prvá z uvedených hlavných úloh budovania socialistickej spoločnosti, ktorá sa rieši na základe socialistického internacionalizmu v hospodárskej oblasti, je leninské riešenie národnostnej otázky. To sa v Československu — ako vieme — začalo plánovite uskutočňovať najmä po víťazstve pracujúcich vo februári 1948. Víťazný február 1948 — ktorého 30. výročie sme si pripomenuli v roku 1978 — bol medzníkom najhlbších premien, akými prešla naša vlasť vo svojich dejinách. Vo februári 1948 sa utvorili podmienky aj pre plánovitý rozvoj československej ekonomiky, bolo možné dokončiť znárodnenie rozhodujúcej časti výrobných kapacít a nastúpiť cestu socializácie dediny. V oblasti vlastníctva výrobných prostriedkov sa tak riešili základné predpoklady pre celospoločenské plánovité riadenie národného hospodárstva. Na tomto základe mohol IX. zjazd KSČ (1949) vytýčiť generálnu líniu výstavby socializmu v Československu. Tento zjazd potvrdil i novú zahraničnú politicko-ekonomickú orientáciu na Sovietsky zväz, čo bolo hlavným vonkajším predpokladom pre uplatňovanie proletárskeho internacionalizmu v hospodárskej politike Československa.

Súčastou generálnej línie výstavby socializmu v Československu bol aj program socialistickej industrializácie Slovenska. V tomto programe boli rozvinuté tie východiskové princípy, ktoré KSČ formulovala v Budovateľskom programe Gottwaldovej vlády v rokoch po oslobodení Československa a ktoré sa postupne realizovali pri leninskom riešení národnostnej otázky v Československu.

Najpresvedčivejším kritériom správnosti a účinnosti každého hospodárskeho programu je dynamickosť rozvoja ekonomiky a dosiahnutá životná úroveň obyvateľstva. A práve rozvoj a výsledky v týchto oblastiach od roku 1948 jasne dokazujú správnosť programu socialistickej industrializácie Slovenska, ktorý mohol byť vytýčený a úspešne realizovaný iba vďaka revolučným zmenám, ktoré privodil Február.

Súčasnú socialistickej Slovensko je vyspelou priemyselnou krajinou s rozvinutou poľnohospodárskou socialistickou veľkovýrobou, s vysokou kvalifikáciou pracovných síl a s vyspelou kultúrnou úrovňou obyvateľstva.²

Tridsaťročné uskutočňovanie programu socialistickej industrializácie Slovenska zmenilo jeho tvár a charakter problémov, pred ktorými v sú-

² „Slovensko je dnes modernou, všestranne vyspelou a rovnocennou časťou nášho štátu, čoraz výraznejšie prispieva k rozvoju celej Československej socialistickej repu-

časnosti stojí. Dnes možno hovoriť o novej kvalite ekonomického rozvoja Slovenska. Túto novú kvalitu ekonomického rozvoja vidíme hlavne v tom, že Slovensko je v plnom rozsahu zapojené do budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti Československa. To znamená, že tak ako celá československá ekonomika, aj Slovensko musí zabezpečovať efektívnosť svojho reprodukčného procesu, najmä prostredníctvom využívania intenzifikačných faktorov rozvoja; musí naďalej zvyšovať svoj podiel v medzinárodnej socialistickej integrácii Československa a rastúcou mierou sa zúčastňovať na tvorbe celospoločenských ekonomických zdrojov. K tomu si Slovensko vytvorilo predpoklady realizáciou programu doterajšej socialistickej výstavby.

Dnešný i ďalší rozvoj Slovenska nie je teda riešením sociálneho problému ako v minulých rokoch. Jeho ekonomický rozmach, ktorý sa realizuje v súčasnom 6. päťročnom pláne rozvoja národného hospodárstva Československa, ako aj prognózy jeho ekonomického rozvoja v ďalšom období sú založené na ďalšom industrializačnom procese a na dynamickom rozvoji ostatných odvetví ekonomiky. Ekonomický rozvoj Slovenska je dnes súčasťou strategických zámerov budovania ekonomickej základne rozvinutej socialistickej spoločnosti Československa.

Plnenie programu socialistickej industrializácie Slovenska bolo od začiatku vecou všetkého československého ľudu, bolo prejavom uplatnenia socialistickeho internacionalizmu v hospodárskej praxi. Dosiahnuté výsledky v industrializácii Slovenska a v jeho celkovom hospodárskom, kultúrnom a spoločenskom povznesení sú však nemysliteľné bez bratskej pomoci českej robotníckej triedy a inteligencie.

Leninské riešenie národnostnej otázky v Československu nebolo bez problémov v ekonomickom vyrovnávaní oboch častí republiky. I keď sa v plánoch rozvoja Slovenska zachovával princíp jednotnosti československej ekonomiky a príspevok Slovenska na ekonomickom rozvoji Československa bol stále zjavnejší, pozornosť ekonómov sa občas orientovala na otázku ekonomického vyrovnávania tak, akoby vyrovnávanie samo osebe malo byť cieľom. V krízovom období našej spoločnosti sme boli svedkami toho, že proces ekonomického vyrovnávania Slovenska sa posudzoval jednostranne a zámerne sa neprihliadalo na jednotnosť československej ekonomiky. Nebral sa zreteľ na druhú stránku procesu vyrovnávania, ktorý sa súčasne presadzoval ako vnútorná ekonomická integrácia oboch častí republiky. Táto vnútorná integrácia súvisela s presadzovaním princípu jednotnosti československej ekonomiky, na báze ktorého sa vyrovnávanie uskutočňovalo. Boli to názory, ktorým chýbala logická argumentácia na podstatu vyrovnávania, a pritom útočili na princíp jednotnosti československej ekonomiky, pretože popierali a od-

---

blíky. Právom hovoríme, že socialistické Slovensko je presvedčivým dôkazom pretvárajúcej sily leninizmu, proletárskeho a socialistickeho internacionalizmu.“ (LENÁRT, J.: Víťazný február otvoril cestu veľkolepých revolučných premien. Pravda, 25. 2. 1978, s. 31.)

mietali vnútroštátny integračný proces Československa. To znamená, že v krízových rokoch bol socialistický internacionalizmus prekrucovaný nielen v spojitosti s krajinami socialistického tábora, ale aj v súvislosti s tým, že česká robotnícka trieda a inteligencia pomáhali pri realizácii programu socialistickej industrializácie Slovenska. KSČ však odmietala tieto nesprávne a škodlivé názory už pri príprave federalizácie Československa a jej uvedení do života.

Keďže sme si v roku 1978 pripomenuli aj 10. výročie uzákonenia československej federácie, zamyslime sa nad tým, aké výsledky prináša socialistický internacionalizmus zakotvený v tejto štátoprávnej forme spoluzhítia Čechov a Slovákov. Život potvrdzuje, že socialistická federácia ako štátprávna forma spoluzhítia oboch našich národov prináša tie výsledky, ktoré sa od jej vytvorenia očakávali: na jednej strane sa v plnej miere uplatňuje všestranný národný život, na druhej strane tento proces nebrzdí, naopak, vďaka spoločnej československej štátnosti dochádza k čoraz väčšiemu zblíženiu národov a národností Československa. Desiatročné pôsobenie federácie našej republiky svedčí teda o tom, že federatívne usporiadanie socialistického štátu umožňuje prehĺbiť bratské vzťahy národov a národností na základe dôsledne uplatňovaného princípu rovnosti, vzájomnej dôvery a úzkej spolupráce, v záujme rozkvetu spoločného štátu.

Pôsobenie našej federácie aj v ekonomickej oblasti potvrdilo životaschopnosť vo veľmi zložitom období ekonomického rozvoja od začiatku sedemdesiatych rokov. Pritom sedemdesiate roky právom označujeme ako najúspešnejšie v doterajšom ekonomickom rozvoji Československa. Toto obdobie bolo zároveň obdobím rýchleho rozvoja slovenskej ekonomiky, ďalších úspechov v procese vyrovnávania ekonomickej úrovne. Československá federácia sa tak stala štátnym útvarom, v rámci ktorého sa v plnej miere uplatňuje socialistický internacionalizmus vo vnútroštátnom živote našich národov.

Treba pritom vidieť, že proces všestranného zblížovania národov a národností Československa prebieha pod pozitívnym vplyvom spolupráce a vzájomnej pomoci socialistických krajín, medzi ktorými socialistický internacionalizmus je základným princípom medzištátnych vzťahov.³

Druhá z uvedených hlavných úloh budovania socialistickej spoločnosti, ktorá sa rieši na základe socialistického internacionalizmu, je nevyhnutnosť úzkej hospodárskej spolupráce socialistických krajín. V jednotlivých etapách formovania svetovej socialistickej sústavy socialistický internacionalizmus i v oblasti národného hospodárstva nadobúdal rôzne formy svojho prejavu. V súčasnom období pri realizácii cieľov vytýče-

³ „Starostlivosť o široký rozvoj vzťahov, upevňovanie jednoty a ustavičné prehlbovanie všestrannej súdružskej spolupráce so socialistickými krajinami bude aj naďalej patriť medzi prvoradé a trvalé úlohy našej strany a štátu“. (HUSÁK, G.: Správa o činnosti strany a vývoji spoločnosti od XIV. zjazdu KSČ a ďalšie úlohy strany. XV. zjazd KSČ. Dokumenty a materiály. Bratislava, Pravda 1976, s. 62.)

ných v Komplexnom programe socialistickej ekonomickej integrácie sa socialistický internacionalizmus uplatňuje v novej podobe a na vyššej úrovni ako v minulosti. Nová kvalita hospodárskej spolupráce krajín RVHP uskutočňovaná na základe Komplexného programu vyplýva z toho, že sleduje ciele výstavby rozvinutej socialistickej a komunistickej spoločnosti v týchto krajinách. Vo svojich princípoch sa zásadne odlišuje od spolupráce uskutočňovanej medzi kapitalistickými krajinami.

Podstata medzinárodnej socialistickej ekonomickej spolupráce, ktorá ju odlišuje od spolupráce kapitalistických krajín, spočíva predovšetkým v tom, že:

- zamedzuje vykorisťovanie medzi zúčastnenými krajinami,
- uskutočňuje sa na základe rešpektovania zvrchovanosti, nezávislosti a národných záujmov jednotlivých krajín,
- je vzájomne výhodná pre všetky zúčastnené krajiny,
- je výrazom vzájomnej súdružskej pomoci medzi rovnoprávnymi socialistickými štátmi,
- vylučuje vzájomné zasahovanie do vnútorných záležitostí jednotlivých krajín.

Socialistická ekonomická integrácia sa teda uskutočňuje v duchu socialistického internacionalizmu, ktorého princípy sú zakotvené i v základných dokumentoch RVHP. Tieto princípy — osobitne pokiaľ ide o uvedené princípy vzájomnej výhodnosti a vzájomnej hospodárskej pomoci — sú základom spoločnej zodpovednosti členských krajín RVHP za rozvoj svetového socializmu.

Medzinárodná socialistická ekonomická integrácia napomáha efektívny rozvoj výrobných síl celého socialistického tábora a zároveň v každej zúčastnenej krajine urýchľuje proces postupného zblížovania a vyrovnávania úrovne hospodárskeho rozvoja socialistických krajín. Pre krajiny RVHP je socialistická ekonomická integrácia hlavnou cestou k intenzifikácii ich hospodárskych vzťahov, k dosiahnutiu vedúcich pozícií vo výskume a v rozvoji techniky a k zabezpečeniu najvyššej produktivity práce. Jej rozvíjanie a prehľbovanie pomáha krajinám RVHP spojiť svoje sily pri budovaní novej spoločnosti, slúži upevňovaniu mieru a medzinárodnej bezpečnosti. Podstata problému je teda v tom, že prostredníctvom socialistickej ekonomickej integrácie sa výstavba socializmu a komunizmu rieši spoločnými silami rýchlejšie a efektívnejšie.

Sedemdesiatymi rokmi začína etapa budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti vo väčšine socialistických krajín. Súčasťou programov budovania rozvinutého socializmu sa stala naliehavá úloha — spájať vymoženosti socializmu s výdobytkami vedecko-technickej revolúcie, ako aj formovať socialistický spôsob života. To objektívne prehľbuje internacionalizáciu výrobných síl a vyžaduje vyšší stupeň medzinárodnej hospodárskej spolupráce krajín RVHP. Hospodárska spolupráca krajín RVHP po prijatí Komplexného programu socialistickej ekonomickej integrácie sa však vo svojich formách dostáva na kvalitatívne vyššiu úro-

veň. Na kvalitatívne vyššej úrovni sa realizuje socialistický internacionalizmus v tejto hospodárskej spolupráci a ekonomické zblížovanie socialistických krajín sa opiera o vyšší stupeň socialistických výrobných vzťahov oproti predchádzajúcemu obdobiu.

Význam socialistického internacionalizmu uplatňovaného v medzinárodnej hospodárskej spolupráci a integrácii potvrdzujú predovšetkým dosiahnuté úspechy v ekonomickom rozvoji krajín RVHP, ako to vyplýva zo záverov posledných zjazdov komunistických a robotníckych strán v týchto krajinách. To sa odzrkadlilo i v podstatnom zvýšení ekonomického potenciálu celého socialistického spoločenstva.

Antikomunistické sily, ako je známe, usilujú sa jednostranným vyzdvihovaním a zdôrazňovaním osobitostí rozvoja socialistických krajín rozbiť jednotu marxisticko-leninských strán a krajín budujúcich socializmus. Usilujú sa zdiskreditovať marxizmus-leninizmus, najmä všeobecné zákonitosti socialistickej výstavby ako zastaranú a od života odtrhnutú teóriu. Táto jednotu má však svoj objektívny základ v jednote politických, ekonomických a ideových základov socialistického spoločenského systému. Jej narušením sleduje sa, pravda, zabrzdenie progresívneho spoločenského vývoja a zoslabenie socialistického tábora zoči-voči reakčnému svetu. Znamená to zároveň podkopanie základov efektívnejšieho ekonomického rozvoja, pretože prednosti socializmu sa môžu s najväčšou efektívnosťou realizovať iba na základe vzájomnej spolupráce, spájania zdrojov a úsilia bratských socialistických krajín.

Z týchto dôvodov je socialistická ekonomická integrácia terčom útokov antikomunistickej propagandy. Problémy a ťažkosti, ktoré v prehľbovaní integrácie vyplývajú z rôzneho stupňa rozvoja výrobných síl, buržoázni ekonómi prekrúcajú a povyšujú ich na „principiálne“ rozpory medzi socialistickými krajinami.⁴

Každé zasadnutie RVHP prináša konkrétne opatrenia, ktoré prekonávajú tieto neantagonistické protirečenia a vychádzajúc zo zásad socialistického internacionalizmu prispievajú k zdokonaleniu ekonomického mechanizmu RVHP.

V krízových rokoch našej spoločnosti nepriateľské sily cieľavedome napádali medzinárodnú hospodársku spoluprácu krajín RVHP, osobitne účasť ČSSR v nej, napriek nesporným výhodám, ktoré z tejto spolupráce vyplývali aj pre československú ekonomiku. Tieto sily zamerali svoje útoky na rozrušenie economickej základne socialistickej sústavy. Smerovali k vyvolávaniu vzájomnej nedôvery medzi socialistickými krajinami a k rozbitiu jednoty socialistického tábora.

⁴ I. I. Brežnev v tejto súvislosti konštatoval: „Dnešný socialistický svet so svojimi úspechmi a perspektívami, so všetkými svojimi problémami je ešte mladý, rastúci sociálny organizmus, v ktorom ešte nie je všetko pevne usporiadané, čo-to nesie stopy minulých historických epoch... Rozvíja sa prirodzene v boji nového so starým pri riešení vnútorných protirečení.“ [Správa o činnosti Ústredného výboru KSSZ XXIV. zjazdu strany. XXIV. zjazd KSSZ. Bratislava, Pravda 1971, s. 15.]

Pravicovoopportunistické prejavy nenašli však pochopenie pracujúcich v našej krajine, pretože uplatňovanie socialistického internacionalizmu v hospodárskej spolupráci krajín RVHP prinášalo nám výrazné úspechy už dávno pred týmto obdobím. Bolo známe, že hospodárska spolupráca, najmä medzi ČSSR a Sovietskym zväzom pozitívne ovplyvňovala rozvoj našej ekonomiky už od oslobodenia Československa. Napriek týmto skutočnostiam nepriateľské útoky na hospodársku spoluprácu medzi ČSSR a ZSSR sústreďovali sa v dvoch základných smeroch:

— snažili sa dokazovať nevýhodnosť hospodárskej spolupráce medzi ČSSR a ZSSR pre našu ekonomiku,

— umele vyvolávali strach z možnej straty suverenity nášho štátu v ekonomickej oblasti.

Dosiahnuté výsledky však vyvrátili nepodloženosť takýchto názorov, pretože hospodárska spolupráca uskutočňovaná v duchu socialistického internacionalizmu zaručuje každej krajine nezávislosť, samostatnosť a zabezpečuje vzájomné výhody z hospodárskej spolupráce socialistických krajín. To znamená, že socialistický internacionalizmus uplatňovaný v medzinárodnej hospodárskej praxi nepopiera národnú osobitosť, nevzdvíhuje záujmy jednej krajiny voči záujmom inej krajiny, napr. žiadna krajina v RVHP nemá právo veta, ani právo diktátu. Akýkoľvek variant spolupráce alebo integračného opatrenia záväzne vyžaduje, aby sa už v štádiu prípravy odsúhlasili stanoviská všetkých zúčastnených krajín.⁵

Hospodárska spolupráca krajín RVHP sa odzrkadlila predovšetkým v dosiahnutých výsledkoch tohto integračného zoskupenia. Od jeho vzniku, keď väčšina členských krajín RVHP zdedila zaostalé hospodárstvo z kapitalizmu, tento ekonomický komplex zaznamenal mimoriadne úspešný rozmach a stal sa najdynamickejšie sa rozvíjajúcou časťou sveta. Pritom, na základe rovnoprávných a vzájomne výhodných vzťahov medzi členskými krajinami RVHP, došlo k podstatnému zblíženiu úrovne ich ekonomického rozvoja ako objektívnej základne zblížovania socialistických národov.

V porovnaní s vážnymi ekonomickými ťažkosťami, postihujúcimi kapitalistické štáty, ostro kontrastuje plánovitý rozvoj národného hospodárstva socialistických krajín. Objem národného dôchodku v roku 1977 sa podľa predbežných údajov zvýšil v členských štátoch RVHP v porovnaní s rokom 1976 o 5 % a v porovnaní s rokom 1975 o 12 %. Podobným tempom sa rozvíjala i priemyselná výroba a produktivita práce, ktorej podiel na celkovom prírastku priemyselnej výroby predstavuje štyri pätiny. Vo všetkých členských krajinách RVHP vzrástli reálne príjmy na obyvateľa.

⁵ Tieto myšlienky L. I. Brežnev výstižne vyjadril pri príležitosti 25. výročia RVHP taktó: „25 rokov činnosti Rady vzájomnej hospodárskej pomoci prinieslo jedinečné skúsenosti z rovnoprávnej spolupráce veľkej skupiny krajín, harmonického spájania ich národných a internacionálnych záujmov a praktického uplatňovania zásad socialistického internacionalizmu.“ (Pozdravné posolstvo L. I. Brežneva, Pravda 19. 6. 1974, s. 1.)

Ak sa dnes zamýšľame nad výsledkami spolupráce, ktoré sa dosiahli od prijatia Komplexného programu, najmä medzi ČSSR a ZSSR, možno plným právom tvrdiť, že jedným z rozhodujúcich predpokladov splnenia programu XIV. zjazdu KSČ, ako aj doterajšieho úspešného plnenia hospodárskych úloh vytýčených XV. zjazdom KSČ pre 6. päťročnicu je široko rozvinutá hospodárska a vedecko-technická spolupráca krajín RVHP. Touto spoluprácou sa vytvorili predpoklady vo väčšej miere koncentrovať a špecializovať našu výrobu na základe dlhoročných dohôd o odbyte výrobkov, s dlhodobou perspektívou riešiť dôležité problémy v oblasti surovín, materiálov a energie a účelne vytvárať efektívnu štruktúru našej ekonomiky.

V tejto súvislosti spomenieme niektoré dosiahnuté výsledky vzájomnej spolupráce v poslednom období. Základný a stále rastúci význam pre naše národné hospodárstvo má dovoz palív, surovín a energie zo ZSSR. Kým napríklad dovoz ropy zo ZSSR predstavoval v roku 1965 asi 7 mil. ton, v roku 1975 so doviezlo už 15,5 mil. ton ropy a v roku 1980 to bude až 19 mil. ton, čo znamená krytie našej potreby takmer na 90 %. Obdobne dovoz zemného plynu zo ZSSR kryje našu celkovú potrebu viac ako na 90 % a v roku 1980 bude predstavovať vyše 5 mld m³. Prostredníctvom prepojeného energetického systému Mier, ako aj výstavbou jednotného elektro-energetického systému nám ZSSR významne pomáha dodávkami elektrickej energie pri vyrovnávaní špičiek našej spotreby.

Rozhodujúci význam pre rozvoj československého hutníctva majú predovšetkým dodávky sovietskej železnej rudy a ferozliatin. Pre rozvoj našej ekonomiky sú dôležité aj dodávky ostatných surovín a materiálov v rámci mnohostrannej alebo dvojstrannej spolupráce.

Neustále zvyšovanie dodávok palív, surovín a energie si ČSSR zabezpečuje svojou aktívnou účasťou na spoločných investičných akciách budovaných na území Sovietskeho zväzu. Ide najmä o také dôležité akcie, ako je napr. spoločná výstavba diaľkového plynovodu Orenburg, ktorý je v súčasnosti najvýznamnejším dielom medzinárodnej socialistickej ekonomickej integrácie. Ďalej je to výstavba kombinátov na výrobu celulózy i azbestu, výstavba diaľkového elektrického vedenia Vinnica (ZSSR) — Albertirsza [MER], výstavba závodu na výrobu kŕmneho droždía a i.

Významnou oblasťou hospodárskej spolupráce medzi ČSSR a ZSSR je špecializácia výroby v spracovateľských odvetviach, najmä v strojárstve. Uskutočňuje sa na základe dvojstranných a viacstranných špecializačných dohôd, napr. pri výstavbe atómových elektrární, v automobilovom priemysle, vo výrobe obrábacích strojov a i., čo kladne ovplyvňuje štrukturálne zmeny v našom priemysle a smeruje k zvýšeniu jeho technickej úrovne. Mimoriadne úspešne sa rozvinula aj spolupráca a integrácia vedeckovýskunnej činnosti ako rozhodujúci predpoklad pre zvýšenie efektívnosti inovačného procesu.

To sú len niektoré zvlášť významné výsledky dosiahnuté u nás vo vzájomnej spolupráci ČSSR a ZSSR. Treba však povedať, že za posledné roky osobitne výrazná je realizácia spoločných programov členských krajín RVHP, ktoré pomáhajú budovať výrobné kapacity potrebné pre ďalší dynamický rast týchto krajín. Úspešne sa plní aj Koordinovaný plán mnohostranných integračných opatrení členských krajín RVHP na roky 1976—1980, v rámci ktorého sa začali práce na výstavbe veľkých investičných akcií, uskutočňovaných spoločne na území členských štátov RVHP. Okrem prác na plynovode Orenburg úspešne postupuje spoločná výstavba Kijembajevského azbestového kombinátu, Ust-Ilimskej celulózy atď. Vo viacerých krajinách RVHP, vrátane ČSSR, uskutočňuje sa za pomoci ZSSR výstavba atómových elektrární.

Zasadnutie RVHP v Bukurešti v roku 1978 posudzovalo postupy prác na dlhodobých cieľových programoch spolupráce do roku 1990, ktoré znamenajú ďalšiu konkretizáciu Komplexného programu a sú zamerané na riešenie perspektívneho ekonomického rozvoja socialistických krajín.

V rámci cieľových programov sa riešia otázky zabezpečenia základných ekonomických potrieb krajín RVHP, predovšetkým v oblasti palivovo-energetických zdrojov, rozvoja strojárkej výroby, potravinárskych a ďalších spotrebných predmetov, modernizácie dopravy a jej rozvoja.

Ak si vo svetle uvedených hospodárskych výsledkov krajín RVHP pripomíname 10. výročie internacionálnej pomoci Československu, môžeme konštatovať, že historický význam tejto bratskej pomoci spočíva predovšetkým v tom, že bol zachránený socialistický rozvoj našej krajiny a že ďalšie uplatňovanie socialistického internacionalizmu umožnilo dosiahnuť významné úspechy v budovaní rozvinutej socialistickej spoločnosti u nás.⁸

V podmienkach našej československej ekonomiky sa socialistická ekonomická integrácia v poslednom období stala rozhodujúcim intenzifikačným faktorom reprodukčného procesu. Rozvíjanie uvedených a ďalších foriem ekonomickej integrácie je teda základným predpokladom rastu efektívnosti všetkých úsekov našej ekonomiky, je pilierom rozvoja nášho národného hospodárstva a bázou rastu životnej úrovne našich pracujúcich.

Z uvedených úvah o vývine ekonomických aspektov socialistického internacionalizmu zároveň vyplýva, že tento prvoradáý princíp marxisticko-leninského učenia bol vždy spätý s revolučnou praxou pracujúcich našej krajiny a účinne sa uplatňoval v procese budovania a spoločnej obrany socialistického zriadenia. Naznačené skutočnosti súčasne potvrdzujú, že vnútorné a vonkajšie aspekty socialistického internacionalizmu rozvíjali sa aj v hospodárskej oblasti vo vzájomnej jednote. Na jednej strane pozitívne výsledky v riešení národnostnej otázky v Československu, ako aj úspechy v budovaní jednotnej československej ekonomiky boli dosiahnuté predovšetkým pod vplyvom spolupráce a vzájomnej hospodárskej pomoci krajín RVHP, na druhej strane úspechy celého spoločenstva krajín RVHP boli zasa možné na základe aktívneho prístupu k socialistickej ekonomickej integrácii zo strany každej členskej krajiny.

Dosiahnuté výsledky hospodárskej spolupráce a ekonomickej integrácie krajín RVHP stali sa tak významným príspevkom k uskutočňovaniu cieľov socialistického internacionalizmu, v ktorom sa zosúladujú národné a internacionálne záujmy socialistických krajín, upevňuje sa ekonomický potenciál každej socialistickej krajiny a celého socialistického spoločenstva, čo účinne prispieva k víťazstvu myšlienok socializmu vo svete.

⁸ „S odstupom desiatich rokov môže naša strana a náš ľud plne oceniť, aká bola potrebná pomoc ZSSR a ďalších socialistických krajín pre záchranu socializmu v ČSSR a aký správny bol náš postup po apríli 1969. Dnešná skutočnosť a praktické skúsenosti uplynulých desať rokov ukazujú, že rozvoj socializmu v našej krajine, rozkvet v našej vlasti a rast životnej úrovne ľudu boli umožnené jedine úplnou politickou porážkou antisocialistických, pravicových a kontrarevolučných síl a s nimi spojených zámerov imperializmu.“ (HUSÁK, G.: Správa Predsedníctva ÚV KSČ o výsledkoch plnenia záverov XV. zjazdu KSČ. Zasadanie ÚV KSČ 15. a 16. 3. 1978. Praha, Svoboda 1978, s. 43, 44.)

Spoločenské vedy v Slovenskej akadémii vied po XV. zjazde KSČ

CIRBES, Vladimír

I. Charakteristické črty doterajšieho a hlavné smery ďalšieho rozvoja spoločenskovedných pracovísk SAV

Spoločenské vedy v Slovenskej akadémii vied — a na Slovensku vôbec — majú relatívne krátku históriu. Rozvoj celého radu spoločenskovedných disciplín a rozvoj marxisticko-leninských spoločenských vied vcelku je nerozlučne spojený s rozvojom socialistickej spoločnosti, s objektívnou potrebou riešiť teoretické otázky revolučnej socialistickej prestatby spoločnosti. Až v podmienkach socializmu sa na Slovensku vytvorili a ďalej rozvíjajú aj inštitucionálne a kádrové predpoklady rozvoja marxisticko-leninských spoločenských vied.

Rozvoj spoločenskovedných pracovísk SAV za uplynulé štvrtstoročie jej existencie charakterizuje z kvantitatívneho hľadiska približne trojnásobný počet pracovníkov; z pôvodného stavu 224 pracovníkov v roku 1953. vzrástol uvedený počet v tomto roku na 651. Existujúca vedeckovýskumná kapacita, napriek tomu, že v nej existujú rezervy, nestačí plne pokryť rastúcu a stále náročnejšiu spoločenskú objednávku. Preto predpokladáme jej ďalšie rozšírenie. Pri kádrovom posilňovaní vedeckovýskumnej základne v oblasti spoločenských vied bude, prirodzene, nevyhnutné postupovať diferencovane, a to tak, aby sa prednostne pokrývali potreby vyplývajúce z rozvoja nosných smerov spoločenskovedného výskumu, z potrieb kádrového zabezpečenia nových výskumných programov, aby sa, po druhé, postupne kádromo dobudovali pracoviská, ktoré sa založili v ostatných rokoch, a po tretie, aby získali aj ostatné pracoviská väčší priestor pre žiadúcu obmenu kádrov a zlepšenie vekovej štruktúry svojich pracovníkov.

Positívny vývoj za uplynulé štvrtstoročie zaznamenávame aj v zlepšovaní kvalifikačnej štruktúry pracovníkov. Na spoločenskovedných pracoviskách SAV pôsobí v súčasnosti 266 vedeckých pracovníkov (40 % celkového počtu pracovníkov), z čoho je 35 doktorov vied, 73 ďalších

vedúcich vedeckých pracovníkov a 122 samostatných vedeckých pracovníkov. Analýza súčasnej kádrovej štruktúry našich pracovísk a zreteľ na nosné, kľúčové smery ďalšieho rozvoja vedeckovýskumnej práce nastoľuje dve základné perspektívne požiadavky: prednostné a urýchlené zlepšovanie kvalifikačnej štruktúry vedeckých pracovníkov, najmä v oblasti filozofie, sociológie, ekonómie a vied o štáte a práve; a na všetkých pracoviskách zmenu skladby pracovníkov so zreteľom na zvýšenie podielu pomocných pracovníkov.

V priebehu uplynulého vývoja sa okrem výskumu v oblasti filozofie a tradičných vlastivedných disciplín začal výskum aj v ďalších významných spoločenskovedných disciplínach, najmä v ekonómii, sociológii, psychológii a pod. V existujúcej sieti spoločenskovedných pracovísk sú dnes v podstate obsiahnuté všetky základné spoločenskovedné disciplíny. Možno oprávnenne predpokladať, že v ďalšom vývoji pôjde predovšetkým o účelné prispôbovanie vnútornej organizačnej štruktúry pracovísk potrebám vyplývajúcim z nosných smerov výskumu, z komplexných výskumných programov a z požiadaviek zvyšovania efektívnosti výskumu. Dynamika výskumných potrieb, rastúce požiadavky na koordináciu a integráciu vedeckovýskumnej činnosti budú s veľkou pravdepodobnosťou vyžadovať pružnejšie pristupovať k organizačnej štruktúre pracovísk, brať väčší zreteľ na účelnú kombináciu klasickej organizačnej štruktúry s potrebou vytvárania výskumných kolektívov na báze komplexných výskumných programov.

Zložitý, protirečivý bol vývoj našich pracovísk z hľadiska osvojenia a tvorivého uplatňovania marxisticko-leninských ideovo-teoretických a metodologických prístupov k vedeckovýskumnej činnosti. Je známe, že do oblasti spoločenských vied vstupovali v 50. rokoch prevažne mladí ľudia bez dostatočných skúseností, ktorí len postupne, často odkázaní sami na seba, osvojovali si teóriu a metodológiu marxizmu-leninizmu. Súčasne značná časť starších pracovníkov sa síce prihlásila k marxizmu-leninizmu, ale vo svojej vedeckej práci zostávala viac alebo menej poplatná svojej predchádzajúcej odbornej výchove, vplyvu buržoázných spoločenskovedných koncepcií a nevedela sa jednoznačne postaviť na stranické pozície marxizmu-leninizmu. Vývoj skomplikovala skutočnosť, že jednotlivé vlny revizionizmu, najmä v krízových rokoch, výrazne postihli práve náš spoločenskovedný front. Rad pracovníkov spoločenských vied, najmä v oblasti filozofie, sociológie, historiografie, ekonómie i v oblasti vied o štáte a práve, zjavne či skryte šíril, či podporoval revizionistické koncepcie. Preto bolo zákonité, že proces konsolidácie našej spoločnosti nastolil pre oblasť spoločenských vied kľúčovú úlohu rozísť sa s aktívnymi nositeľmi revizionizmu, vyrovnáť sa s chybami, omylmi a deformáciami krízového obdobia a rozvinúť v radoch pracovníkov spoločenských vied proces ideovej diferenciacie a následného zjednocovania na teoreticko-metodologickej báze marxizmu-leninizmu. V podstate sa tento proces v období medzi XIV. a XV. zjazdom zavŕšil a v zásade

sa vytvorili predpoklady na to, aby naše spoločenské vedy prešli k pozitívnemu rozvíjaniu marxisticko-leninskej, stránicky angažovanej vedeckej tvorby, aby sa stali spoľahlivým teoretickým základom našej Komunistickej strany. Túto skutočnosť môžeme už koncom minulej a začiatkom tejto päťročnice dokumentovať na viacerých prácach, ktoré sú prínosom nielen k hlbšiemu poznaniu dejín nášho revolučného robotníckeho hnutia, k objasňovaniu pokrokových a revolučných tradícií nášho ľudu, dejín vzťahov našich národov k národom Sovietskeho zväzu, ale aj k rozpracovaniu dejín obdobia socializmu a k riešeniu aktuálnych teoretických otázok rozvoja našej socialistickej spoločnosti.

Po XV. zjazde strany sa rozvoj spoločenských vied aj na pracoviskách Slovenskej akadémie vied vyznačuje dvoma základnými tendenciami:

po prvé, ďalším prehĺbovaním orientácie výskumu na riešenie aktuálnych teoretických otázok výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti v Československu, na užšie spojenie spoločenskovedného výskumu s potrebami revolučnej praxe vôbec;

po druhé, orientáciou na zvyšovanie kvality a efektívnosti výskumu. Obe tieto tendencie majú už v súčasnosti a budú mať tým viac v budúcnosti kľúčový význam, sú trvale organicky zviazané s poslaním a úlohami marxisticko-leninských spoločenských vied, a preto ich praktická realizácia vyžaduje každodennú sústredenú starostlivosť.

Komunistická strana Československa, vychádzajúc z Poučenia z krízového vývoja a z rastúceho významu spoločenských vied v procese výstavby socialistickej spoločnosti, venuje po XIV. zjazde KSČ situácii v spoločenských vedách sústavnú a osobitnú pozornosť. Pokiaľ ide o spoločenskovedné pracoviská SAV, treba si znova pripomenúť, že v nadväznosti na dokument Predsedníctva ÚV KSČ z 3. mája 1974 *Vývoj, súčasný stav a úlohy spoločenských vied v ČSSR* a v nadväznosti na závery XV. zjazdu KSČ, Predsedníctvo ÚV KSS prerokovalo v ostatných rokoch rad závažných koncepčných materiálov. Ide najmä o tieto materiály: *Správa o súčasnom stave a úlohách spoločenskovedného výskumu v SAV* (október 1975), *Program spoločenskovedného výskumu v SAV v šiestej päťročnici a hlavné smery zvyšovania jeho efektívnosti* (december 1976) a *Plán ideologickej aktivity spoločenskovedných pracovísk SAV po XV. zjazde KSČ* (marec 1978). Tieto materiály a príslušné uznesenia Predsedníctva ÚV KSS tvoria dlhodobé východisko pre progresívny a efektívny rozvoj nášho spoločenskovedného výskumu, treba sa k nim sústavne vracáť, iniciatívne, rozhodne a zodpovedne ich uvádzať do života.

Významným krokom k realizácii záverov XV. zjazdu KSČ pre oblasť spoločenskovedného výskumu sa stal dokument schválený Predsedníctvom ÚV KSČ 17. júla 1977 *Jednotný program spoločenských vied po XV. zjazde KSČ*. Program, ako je známe, určuje priority základného spoločenskovedného výskumu v tejto päťročnici so zreteľom na prípravu expertíz a iných materiálov k XVI. zjazdu KSČ. Tým, že program koncen-

truje sily a prostriedky spoločenskovedných inštitúcií ČSSR, že smeruje k prehľbovaniu spolupráce s vedeckými inštitúciami socialistických krajín, že zakladá tendencie pre medziodborový výskum a ráta s uskutočnením štrukturálnych zmien v riadení spoločenskovedného výskumu so zreteľom na prehĺbenie vedúcej úlohy strany, významne prispieva k vytváraniu predpokladov na zvyšovanie kvality a efektívnosti spoločenskovedného výskumu.

Spoločenskovedné pracoviská SAV sa viacerými formami oboznámili so zmyslom a konkrétnymi úlohami Jednotného programu, posúdili, resp. spresnili svoje výskumné plány a konkretizovali možnosti svojej aktívnej účasti na plnení úloh Jednotného programu. Sumárne zhodnotenie výsledkov týchto rokovaní ukázalo, že okrem pracovísk, ktoré v rámci Jednotného programu bezprostredne zodpovedajú za spracovanie expertíz a iných podkladových materiálov (Ekonomický ústav SAV, Ústav filozofie a sociológie SAV a Ústav štátu a práva SAV), viac-menej všetky pracoviská sa môžu čiastkovými úlohami zúčastniť na riešení základných tém Jednotného programu, resp. výstupmi z riešenia úloh štátneho plánu základného výskumu aktívne prispieť k realizácii Jednotného programu.

V plnení úloh zakotvených v Jednotnom programe dosiahli spoločenskovedné pracoviská SAV v roku 1978 prvé konkrétne výsledky. Ukončila a publikovala sa kolektívna práca *Socialistické Slovensko*, ktorá je výsledkom spolupráce väčšiny pracovísk SAV, Ústavu marxizmu-leninizmu ÚV KSS a niektorých ďalších výskumných inštitúcií, a predstavuje prvý pokus využiť prednosti komplexného interdisciplinárneho výskumu. Odovzdala sa do tlače monografia *Desať rokov československej federácie*, na ktorej spolupracoval Ústav štátu a práva SAV. Ekonomický ústav SAV ukončil práce na spoločnej sovietsko-československej monografii *Efektívnosť spoločenskej výroby* a odovzdal ju do tlače. Do záverečného štádia sa dostalo aj rozpracovanie expertíz *Faktory dlhodobého ekonomického rozvoja Slovenska v rámci ekonomiky ČSSR* (Ekonomický ústav SAV), *Perspektívy vývoja sociálnej štruktúry spoločnosti v ČSSR* (Ústav filozofie a sociológie SAV), štúdie k medzinárodnej monografii *Kríza buržoáznej politickej ekonómie* (Ekonomický ústav SAV) a ďalšie. Prirodzene, orientácia pracovísk na plnenie náročných úloh Jednotného programu prináša viaceré problémy a ťažkosti, ktoré si treba včas uvedomiť a iniciatívne riešiť. Rozsah a náročnosť úloh Jednotného programu, relatívne krátke časové termíny nie sú vždy v súlade s objemom výskumnej kapacity jednotlivých pracovísk; táto skutočnosť vyžaduje zvýšené pracovné vypätie. Včas treba čeliť aj nebezpečenstvu, že úlohy sa budú plniť na úkor kvality výstupných prác. V niektorých prípadoch nie je dostatočne účinná vzájomná väzba a živý pracovný kontakt medzi hlavnými pracoviskami Jednotného programu a spolupracujúcimi pracoviskami. Nesporne je otázkou dlhšieho obdobia vytvoriť primerané objektívne podmienky pre orientáciu vedeckovýskumnej činnosti v duchu

Jednotného programu (rozšírenie vedeckovýskumnej kapacity pracovník, zvýšenie kvalifikačnej úrovne kádrov, zdokonalenie procesu tvorby vedeckovýskumného plánu na centrálnej úrovni atď.). Súčasne však sme povinní iniciatívne využiť naše vlastné možnosti pre pozitívne riešenie vyskytujúcich sa, resp. novovznikajúcich problémov. Spočívajú v každodennej konkrétnej politickovýchovnej práci zodpovedných pracovníkov v radoch výskumných kolektívov, vo zvyšovaní úrovne riadenia a organizácie práce, v zlepšení koordinácie výskumov, v zabezpečení priebežnej kontroly plnenia výskumných úloh, vysokej úrovne priebežných a záverečných oponentúr jednotlivých výstupov výskumu. Rozhodujúcim je politický prístup k plneniu úloh Jednotného programu. Aj tu platí, že nové sa rodí jedine v zápase so starým, že presadzovanie náročnejších úloh a s tým spojených progresívnejších foriem a metód výskumnej práce neprebíha samočinne, hladko, bez problémov a ťažkostí; aj tu platí, že sa nikdy nemožno uspokojovať s dosiahnutým stavom, ak chceme držať krok s dynamickým rozvojom potrieb našej spoločnosti a byť na úrovni marxisticko-leninského spoločenskovedného poznania v spoločnosti socialistických krajín.

II. K otázke spojenia spoločenských vied so životom, s praxou socialistickej výstavby.

Žiaduce je vrátiť sa k tejto otázke, hoci by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že už je všetko jasné. V skutočnosti sa ešte stále u niektorých našich pracovníkov stretávame s formálnym alebo skresleným, jednostranným, a teda nesprávnym chápaním vzájomného vzťahu medzi kritériami praktickej a teoretickej závažnosti vedeckých problémov. Umelo sa konštruje rozpor medzi základným a aplikovaným výskumom; v požiadavke aktuálnosti sa vidí nebezpečenstvo znižovania nárokov na úroveň teoretického poznania; praktické aspekty riešenia vedeckých problémov sa fakticky vylučujú z rámca poslania základného výskumu a pod.

So všetkou rozhodnosťou treba zdôrazniť, že bez upevňovania spojenia spoločenských vied so životom, s praxou socialistickej výstavby, bez toho, aby spoločenské vedy riešili životne dôležité otázky, nielenže nemožno zvyšovať ich autoritu, ich efektívnosť, ale že súčasne nemožno očakávať plodné rozpracúvanie ani tých najvšeobecnejších teoretických problémov. Hlboké pochopenie objektívnych potrieb spoločenského rozvoja pri formulovaní a riešení vedeckých problémov je nevyhnutnou podmienkou plodného rozvoja spoločenskej teórie, podmienkou jej schopnosti rozvíjať, obohacovať svetonázorový a metodologický základ reálnej materiálnej i duchovnej činnosti ľudí.

Aké sú základné funkcie marxisticko-leninských spoločenských vied z hľadiska stránického princípu jednoty teórie a praxe?

Ich prvou základnou funkciou je rozvíjať a teoreticky vyjadrovať po-

znanie zákonitostí zrodu a rozvoja komunistickej spoločensko-ekonomickej formácie. Bezprostredne, v súčasnej etape, ide o riešenie komplexu teoretických problémov, súvisiacich s vypracovaním ucelenej koncepcie rozvinutej socialistickej spoločnosti. A tu treba zdôrazniť, že rozvinutá socialistickej spoločnosť predstavuje jednak zákonitú etapu rozvoja socializmu, jednak — vzhľadom na to, že socializmus je nižšou fázou formovania komunistickej spoločensko-ekonomickej formácie — predstavuje aj zákonitú etapu vytvárania tejto formácie. Preto marxistické skúmanie aktuálnych ekonomických, sociálnych, politických, ideologických, kultúrnych problémov rozvinutej socialistickej spoločnosti musí brať dialektiku formovania komunistickej spoločensko-ekonomickej formácie bezpodmienečne do úvahy. Potom je však zrejmé, že skúmanie aktuálnych problémov súvisiacich s etapou výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti nevyhnutne zahŕňa aj odhaľovanie perspektívnych tendencií, zákonitostí prechodu ku komunistickej spoločnosti.

Druhou základnou funkciou spoločenských vied je rozpracovať pre vedúce orgány strany a štátu odporúčania a návrhy, napomáhajúce riešenie aktuálnych problémov ekonomického a sociálneho vývoja, otázok štátnej a kultúrnej výstavby, medzinárodných vzťahov a medzinárodnej politiky atď. Základnou podmienkou, hlavným atribútom či kritériom marxisticko-leninského charakteru spoločenských vied je ich aktívna účasť na revolučnom pretváraní sveta, na urýchľovaní spoločenského pokroku. Práve v tom je ohromná prednosť marxisticko-leninských spoločenských vied, ich historická prevaha. Vychádzajúc z uvedenej základnej funkcie, pokladáme za potrebné hlbšie sa zamyslieť nad tým, ako zdokonaľiť mechanizmus odovzdávania výstupov nášho spoločenskovedného výskumu do jednotlivých sfér spoločenskej praxe, ako urýchliť cyklus veda — výskum — využitie.

Tretou základnou funkciou spoločenských vied je rozvíjať teoretický obsah socialistickej ideológie, rozpracúvať vedecké základy sociálno-politických a etických názorov, socialistickeho presvedčenia a v súvislosti s tým rozvíjať kritiku buržoáznych a revizionistických ideologických koncepcií. Plnenie tejto funkcie je nerozlučne zviazané s vnútorným, imanentným rozvojom spoločenskovedného poznania, s upresňovaním, obohacovaním, rozvíjaním obsahu celého radu kategórií spoločenských vied, s rozvíjaním ich teoretického systému na základe analýzy a zovšeobecňovania nahromadených skúseností revolučnej praxe i dôsledkov prudkého rozvoja modernej vedy a techniky.

Všetky uvedené základné funkcie marxisticko-leninských spoločenských vied musíme mať na zreteli pri koncipovaní smerov ich rozvoja i formulovaní konkrétnych úloh výskumu.

Z uvedených skutočností vyplýva, že požiadavka aktuálnosti spoločenskovedného výskumu nemá nič spoločné s pragmatickým chápaním funkcie spoločenských vied, s redukovaním ich poslania na púhe komentovanie prebiehajúcej spoločensko-politickej praxe, či s akýmsi úzko-

prým, administratívnym predpisovaním výskumných úloh. Jediné, čo máme predpísané — ak už použij tento termín — je požiadavka rozvíjať spoločenskovedné poznanie v tesnom spojení s objektívnou, dynamicky sa rozvíjajúcou sociálnou realitou, nechápať ju ako objekt ilustrácií, ale ako hybnú silu, ktorá jedine môže posúvať výskumné myslenie k nastoľovaniu a riešeniu nových problémov; a po druhé, požiadavka, aby svetonázorovým a metodologickým základom teoretického myslenia v spoločenských vedách bol marxizmus-leninizmus. To sú však požiadavky, s ktorými bytostne súvisí tak vlastný rozvoj spoločenských vied, ako aj ich aktívny vplyv na procesy spoločenského rozvoja.

III. K problematike komplexných, interdisciplinárnych výskumov v spoločenských vedách

Táto problematika nás právom výsostne zaujíma a intenzívne zamestnáva, pretože nerozlučne súvisí s vnútornými súvislosťami procesu zvyšovanie efektívnosti a kvality spoločenskovedného výskumu, s rozsahom a úrovňou jeho teoretického prínosu pre rôzne oblasti spoločenskej praxe. Zatiaľ však treba konštatovať, že v presadzovaní orientácie na komplexné, interdisciplinárne výskumy sme v podstate na začiatku. Súčasne si čoraz väčšia časť vedeckých pracovníkov na základe vlastných skúseností uvedomuje nevyhnutnosť a nástojčivosť tejto orientácie. Zreteľne sa to prejavilo i počas priebežných oponentúr úloh štátneho plánu základného výskumu, a osobitne pri celoštátnom prerokúvaní súčasnej situácie v plnení úloh Jednotného programu spoločenských vied.

Z akých základných objektívnych príčin vyplýva požiadavka, aby naše marxisticko-leninské spoločenské vedy zamerali svoju pozornosť na komplexné spracúvanie vedeckých problémov? Sú to:

1. Zákonitosti výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti. Máme na mysli skutočnosť, že v procese výstavby rozvinutého socializmu sa prehlbuje proporcionálnosť rozvoja jednotlivých oblastí spoločenského systému, rozširuje a prehlbuje sa vzájomná spätosť ekonomiky, politiky a ideológie, upevňujú sa vzájomné súvislosti medzi objektívnymi zákonitosťami a činnosťou subjektívneho faktora. To vyžaduje, aby sme pri skúmaní socialistickeho spoločenského vývoja čoraz viac prihliadali na celistvosť tohto vývoja.

2. Zákonitosti rozvoja svetovej socialistickej sústavy a svetového revolučného procesu vôbec. Máme na mysli také významné progresívne stránky tohto vývoja, ako je prehlbovanie medzinárodnej socialistickej integrácie, postupujúca internacionalizácia všetkých stránok spoločenského života socialistickej krajín, rast historickej úlohy socializmu, rast jeho vplyvu na medzinárodný vývoj. Skúsenosti, ktoré komunistické strany socialistickej krajín získali pri budovaní novej spoločnosti, i skúsenosti medzinárodného robotníckeho a komunistického hnutia vyžadujú kom-

plexný rozbor a širokú medzinárodnú vedeckú spoluprácu, aby nové teoretické poznatky mohli účinne prispievať k riešeniu problémov ďalšieho dynamického a efektívneho rozvoja revolučného komunistického hnutia.

3. Zákonitosti ideologického boja dvoch svetových spoločenských sústav, boja socialistickej ideológie s ideológiou imperialistickej buržoázie. Ideologický zápas medzi socializmom a imperialismom sa v poslednom období nielen značne priostril, ale stal sa oveľa zložitejším a komplexnejším. Imperialistická buržoázia prikladá ideologickému boju strategický význam a tomuto hľadisku prispôsobuje plánovanie, obsah, formy i metódy svojej ideovej diverzie voči socialistickým krajinám a medzinárodnému komunistickému hnutiu. Na svoje ideologické zámery využíva čoraz širší ľudský i materiálno-technický potenciál. Je to reakcia na rastúcu silu svetového socializmu, na vzrast jeho príťažlivosti pre široké ľudové masy i reakcia na vyostrujúce sa krízové javy imperialistického systému, ktoré dnes hlboko postihujú nielen oblasť ekonomiky, ale aj ostatné oblasti kapitalistického spoločenského systému. Na platforme útočného antikomunizmu sa čoraz užšie spájajú predstavitelia buržoáznej ideológie s predstaviteľmi rôznych prúdov súčasného revizionizmu. Ak si uvedomíme tieto tendencie, a ak pritom nezabúdame na základnú skutočnosť, že ofenzívny boj proti buržoáznej ideológii a revizionizmu je nerozlučnou, organickou súčasťou historického zápasu medzinárodného proletariátu proti medzinárodnej buržoázii, potom logicky musíme dospieť k záveru, že jedným z rozhodujúcich predpokladov ofenzívnosti, účinnosti nášho ideologického zápasu s kapitalistickým svetom je, aby naše marxisticko-leninské spoločenské vedy komplexne posudzovali a riešili aktuálne teoretické otázky, ktoré tento zápas nastoľuje. Ide najmä o požiadavku všestranne, komplexne objasňovať historické prednosti reálneho socializmu, konfrontovať jeho prevahu nad kapitalistickým systémom vo všetkých oblastiach spoločenského života a uskutočňovať kritiku buržoáznej a revizionistickej ideológie na báze úzkej súčinnosti všetkých spoločenskovedných disciplín. To okrem iného vyžaduje, aby sa kritika buržoáznej ideológie a revizionizmu opierala o výskumy systematického a historického charakteru. Preto treba usilovať o úzku koordináciu výskumnej činnosti vo všetkých týchto troch základných smeroch.

4. Osobitosti súčasného rozvoja spoločenských vied, v ktorom na jednej strane dochádza k ďalšej diferenciacii, k vyčleňovaniu nových odvetví spoločenskovedného poznania, ale zároveň aj k posilňovaniu vzájomnej spätosti, vzájomného prenikania rozličných odvetví spoločenskovedného poznania, k zjednocovaniu rozličných vedeckých disciplín, k vzniku hraničných odborov a podobne.

Preniknúť do podstaty zložitého systému reálne pôsobiacich vzájomných súvislostí rozvíjajúceho sa socializmu a svetového revolučného procesu, postihnúť túto podstatu, pokiaľ možno v jej úplnosti, nie je už zrejme možné len z pozície jednotlivej spoločenskovednej disciplíny,

tým menej jej špeciálneho úseku. Naopak, možno to dosiahnuť len na základe úzkej medziodborovej spolupráce.

Nezdôrazňujeme uvedené skutočnosti len z hľadiska ich teoreticko-metodologických dôsledkov pre našu vedeckovýskumnú činnosť. Máme na zreteli aj praktické aspekty uvažovanej problematiky. Veď rozhodnutia týkajúce sa rozvoja našej spoločnosti, i keď sa vzťahujú bezprostredne len k určitej oblasti alebo k určitému problému, majú, pokiaľ ide o ich následky, vždy a v mnohých smeroch vplyv na spoločnosť ako celok. Najmä politické rozhodnutia zasahujú nielen jednotlivú spoločenskú sféru, ale v tej či onej miere aj ostatné sféry; z toho vyplýva, že efektívnosť týchto rozhodnutí je gnozeologicky podmienená interdisciplinárnym poznaním.

V rámci uvedených všeobecných súvislostí rozvoja spoločenskovedného poznania sa rastúca naliehavosť orientácie na komplexné, interdisciplinárne výskumy vynára z hľadiska celého radu konkrétnych vedeckých problémov. Stačí poukázať napríklad na problematiku efektívnosti tak v ekonomike, ako aj vo vede, výchove, v ideologickej práci; na problematiku socialistického spôsobu života; tvorby a ochrany životného a pracovného prostredia; utvárania socialistického spoločenského vedomia; na problematiku súvisiacu s ďalším rozvojom našej výchovno-vzdelávacej sústavy; na problematiku riadenia ekonomiky, sociálnych procesov, vedeckovýskumnej činnosti a pod. Interdisciplinárny charakter má aj rad konkrétnych problémov, ktoré rozvoj našej spoločnosti nastoľuje na riešenie pre naše vedy o štáte a práve, ale aj pre literárne vedy, umenovedu a jazykovedu.

Z uvedených skutočností vyplývajú pre nás dve bezprostredné úlohy: vziať rastúcu potrebu komplexných, interdisciplinárnych výskumov pri koncipovaní ďalších smerov rozvoja spoločenskovedného výskumu do úvahy a vytvoriť v tomto ohľade širší priestor už aj v pláne na nasledujúcu päťročnicu; a po druhé, postupne riešiť príslušné predpoklady komplexných, interdisciplinárnych výskumov, najmä ujasňovať metodologické a organizačné problémy s tým spojené.

Posudzovali sme zatiaľ problematiku interdisciplinárnej súčinnosti len vo vzťahu k potrebe komplexného skúmania javov a procesov výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti a svetového revolučného procesu. Chceme však zdôrazniť, že sám rozvoj marxisticko-leninského spoločenskovedného poznania má interdisciplinárnu povahu, čo vyplýva zo základných črt marxisticko-leninskej metodológie.

Po prvé ide o to, že akékoľvek spoločenské javy a procesy nemožno skúmať odtrhnutu od ekonomickej základne, jej konkrétnej štruktúry a vývojových tendencií. Poznanie ekonomických vzťahov v danej etape spoločenského vývoja tvorí východisko výskumu všetkých spoločenských javov. Ale aj naopak, riešenie ekonomických problémov a efektívne rozhodnutia v oblasti ekonomiky čím ďalej tým viac vyžadujú, aby boli založené na takých interdisciplinárnych výskumoch, ktoré poskytujú mož-

nosti brať do úvahy sociálne a ľudské faktory, ako napríklad stav a dynamiku vývoja vzdelanostnej úrovne a profesionálnej kvalifikácie pracujúcich, úroveň ich spoločenského vedomia, psychológiu sociálnych skupín a vrstiev a pod. To znamená, že vedeckovýskumná činnosť zviazaná s rozvojom ekonomiky sa v mnohých smeroch preplieťa s historickým, sociologickým, právnym a ďalším výskumom, prinášajúcim poznatky o sociálnych procesoch.

Druhým významným metodologickým aspektom rozvoja spoločenskovedného poznania je, že fakticky ani jedna oblasť spoločenských vied sa v istom rozsahu a v istých súvislostiach nemôže zaoberať bez výsledkov sociologických výskumov. Akýkoľvek výskum v oblasti spoločenských vied nastoluje skôr či neskôr, v tej či onej miere rad väzieb na sociologický výskum, nastoluje potrebu zreteľa na vzájomnú súvislosť sociálnych javov a na sociálnu determinovanosť činností ľudí.

A napokon, ako je známe, pre všetky marxisticko-leninské spoločenské vedy platí požiadavka historického prístupu ku skúmaniu problémov. Povedané slovami V. I. Lenina, akýkoľvek jav je nevyhnutné študovať z toho hľadiska, „ako daný jav v procese histórie vznikol, cez aké etapy v priebehu histórie prešiel a z hľadiska tohto vývoja analyzovať, čím sa jav stal v súčasnosti“. Prirodzene, dôraz na historickú metódu nijako neznamena podcenenie skúmania systémových vzťahov analytickou metódou. Ide v podstate o dva nerozlučne späté aspekty materialistickej dialektickej metódy. Minulosť a súčasnosť nemožno stavať do metafyzického protikladu, zaujímať sa alebo len o minulosť, alebo len o súčasnosť. Stupeň poznania súčasnosti je podmienený stupňom poznania minulosti a naopak. Z tohto metodologického hľadiska, v tejto rovine, je aj hranica medzi spoločenskými vedami, ktorých predmetom je skúmanie histórie, a ostatnými spoločenskými vedami fakticky relatívna.

Je evidentné, že z uvedených aktuálnych, objektívne nevyhnutných tendencií rozvoja nášho spoločenskovedného poznania treba vyvodiť primerané dôsledky pre koncepciu, obsah ideovo-teoretickej, metodologickej a špeciálne odbornej výchovy a organizačné formy vedeckovýskumnej činnosti. To sú totiž nevyhnutné subjektívne predpoklady pre presadenie sa týchto progresívnych tendencií v našej vedeckovýskumnej praxi.

Nové tendencie v rozvoji priemyselných centier a oblastí Slovenska*

FERIANC, Ján

V sedemdesiatych rokoch, ako aj v celom období dlhodobého výhľadu uplatňuje sa nový koncepcný prístup k oblastnému rozvoju. V tvorbe prognóz, v koncepcii rozvoja, v dlhodobom výhľade, v perspektívnom, a napokon aj v bežnom plánovaní sa uplatňuje súbežnosť prác na rozvoji odvetví a oblastí. V úrovni takých oblastí, ako sú národné republiky, kraje a oblasti, racionálne sa spája odvetvový a oblastný princíp v plánovaní, a to v záujme čo najkompletnejšieho poznania a vyjadrenia významných národohospodárskych vzťahov a väzieb.

Vo všetkých plánujúcich prierezových a odvetvových ústredných orgánoch (federálnych i národných) to vyžaduje neustále hlbšie a všestrannejšie brať do úvahy, okrem iného, oblastné hľadiská, najmä rozhodujúce podmienky a predpoklady príslušných oblastí, miest, resp. priemyselných centier rôznej hierarchie a významu. Na druhej strane, oblastné orgány zase oveľa hlbšie a všestrannejšie sledujú národohospodárske a celospoločenské hľadiská, v tom najmä určené priority či iné významné národohospodárske úlohy alebo limitujúce podmienky.

Dochádza tak k stále hlbšej a racionálnejšej vzájomnej spolupráci a súčinnosti ústredných a oblastných orgánov, najmä útvarov špeciálne sa zaoberajúcich plánovaním rozvoja národného hospodárstva. V tejto spolupráci prebieha vzájomná výmena informácií. V duchu prijatých zásad oblastného plánovania, ktoré sa postupne uplatňujú a prenikajú do hospodárskeho života, rozvíja sa takto podnetná a vzájomne užitočná spolupráca zainteresovaných orgánov príslušných stupňov.

Rozvoj oblastného plánovania v zmysle prijatých zásad je významným rozvinutím princípu demokratického centralizmu. Predstavuje jeden z veľkých pokrokov, ktoré zaznamenávame v plánovaní rozvoja národného hospodárstva v duchu programového postupu XIV. a XV. zjazdu KSČ v etape budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti.

* Ide o referát prednesený na konferencii usporiadanej VTS vo Vysokých Tatrách v dňoch 23.—24. mája 1978.

Súbežnosť odvetvového a oblastného prístupu v plánovaní, a to pre všetky časové horizonty, je známy teoretický postulát. Jednako však pre jeho uplatnenie dozrievajú objektívne predpoklady až v tomto desaťročí. V rokoch 5. a 6. päťročnice nadobúda tento princíp na význame tým viac, čím intenzívnejšie a všestrannejšie sa rozvíja hospodársky život a celá spoločnosť. Zodpovedá súdobým tendenciám rozvoja výrobných síl priemyslu a ďalších odvetví materiálnej výroby, predpokladajúcich okrem iného aj rozvinutú technickú a sociálnu infraštruktúru miest, priemyselných centier, oblastí i celých krajín. Rozvinutá infraštruktúra oblastí tvorí nové podmienky pre rozvoj priemyslu a všetkých odvetví materiálnej výroby.

Ak v minulosti boli rôzne prvky technickej a sociálnej infraštruktúry skôr vyvolaným dôsledkom rozvoja priemyslu a iných odvetví materiálnej výroby, náročná infraštruktúra miest, priemyselných centier, oblastí a krajín preberá teraz úlohu rozvojového faktora. Tvorí celkové prostredie, klímu modernosti výroby, a to pre dynamizmus jej vedecko-technického rozvoja a pre rast jej efektívnosti a kvality. To je jeden z dôvodov pre zásadné vyzdvihnutie významu oblastného plánovania.

Vyzdvihnutie významnosti oblastného plánovania, zodpovedajúce novým nárokom doby, otvára teraz celý rad nových problémov spojených s praktickou realizáciou známych princípov a metód, ale aj problémov novej povahy, kde nám ani výskum a poznatky z dostupnej literatúry nedávajú dost' použiteľných výsledkov. Uveďme niektoré z nich, ako ich vidíme v praxi.

Nejde len o prostú súbežnosť prác z odvetvových a oblastných hľadísk a tiež nielen o to, aby sa vytvorili väzby a súlad výrobných činností s rôznymi prvkami a stránkami technickej a sociálnej infraštruktúry, hoci už dosiahnutie obidvoch týchto nárokov je spojené s radom praktických ťažkostí. Ide o viacej. O takú súbežnosť prác a také väzby výroby a infraštruktúry, ktoré navyše vytvoria makroefekty i mikroefekty vyplývajúce z nových kvalít celkov z oblastí, miest a vôbec priestorového usporiadania všetkých ekonomických činností, z ich spontánneho vzájomného pôsobenia. K tomu nemáme dost' ani teoretických, ani metodologických znalostí.

Uveďme však aj iné problémy, ktoré vytvárajú okrem iného aj predpoklady na to, aby sme sa dopracovali k poznaniu a zdôrazneniu efektov vyplývajúcich zo spontánneho pôsobenia súdobých výrobných síl a výrobných vzťahov v oblastiach.

Doteraz nemáme náležite preskúmaný a zdôvodnený obsah, systém a metódy tvorby oblastných plánov pre rôzne časové horizonty, v tom aj obsah a formy ukazovateľov pre dlhodobý, strednodobý a ročný vykonávací plán z toho hľadiska, čo im je spoločné a čo rozdielne. Stretávame sa s javom, že prístupy a metódy z krátkodobých plánov sa chcú použiť aj pre strednodobé, resp. aj pre dlhodobé plány. To však nie je len problém oblastného plánovania, ale aj iných foriem plánovania.

Pre rôzne časové horizonty plánovania rozvoja oblastí nie je dosiaľ presne vytypovaný ani štandardný okruh problémov. Tým sa stáva, že sa stretávame s radom svojrázností v obsahu a chápaní oblastných plánov, najmä z hľadiska aktuálnosti problémov v jednotlivých oblastiach.

Napríklad takpovediac za pochođu sa v rokoch 5. 5RP riešil obsah, prístup, postup i spôsob spolupráce rôznych orgánov, metodika atď. na komplexných plánoch rozvoja prioritných oblastí — Praha, Severné Čechy, Bratislava. Hoci s týmito prioritnými oblasťami pracujeme už dve päťročnice, doteraz nemáme zovšeobecnené poznatky a v každej z týchto troch prioritných oblastí jestvujú nielen ich zvláštnosti, ale aj spoločné problémy, postupy, metódy atď.

Obsah, metódy i pracovné postupy zostavovania oblastných plánov na úrovni krajov sa len postupne kryštalizujú, takisto aj formy a metódy ich spolupráce s ústrednými národnými a federálnymi orgánmi v rámci prác na 7. 5RP a dlhodobom výhľade.

Uviedli sme len niekoľko problémov, aby sme naznačili, koľko nových otázok sa teraz vynára. Prax poskytuje v súčasnosti mnoho impulzov pre výskum, pre porovnávacie štúdie, pre rozpracovanie nových otázok.

Pri všetkej rozmanitosti a mnohotvárnosti rozvoja každej oblasti a jej špecifických črtách i svojráznosti problémov, oblastný rozvoj má v každej etape tie spoločné tendencie, ktoré prevládajú v rozvoji národného hospodárstva.

Ak by sme chceli nájsť dominantnú tendenciu rozvoja oblastí v SSR v dlhodobom výhľade, možno ňou označiť kurz, ktorý sme nastúpili v zmysle záverov XIV. a XV. zjazdu KSČ a KSS, zameraný na koncentráciu výrobných síl — v tom tak výrobnej, ako aj nevýrobnej infraštruktúry — do vybraných hospodársko-sídlných centier.

S procesom koncentrácie je spojené prehľbovanie a profilovanie výrobnjej špecializácie, vnútrooblastnej i medzioblastnej kooperácie a výmeny, napokon vytváranie podmienok pre všetky stupne integrácie, a to tak vnútrooblastnej a medzioblastnej, ako aj medzinárodnej. Koncentrácia síl, prostriedkov a zdrojov do vybraných hospodársko-sídlných centier je výrazom i predpokladom tých nových dimenzií rozvoja výrobných síl, ktoré sú charakteristické pre poslednú štvrtinu tohto storočia.

Významnosť procesu priestorovej koncentrácie v SSR zvyrazňuje aj fakt, ktorý sme zaznamenali už začiatkom 70. rokov, že s postupom celkového rozvoja priemyslu v minulosti nedržal krok práve proces priestorovej koncentrácie. To si vyžiadalo rozpracovať projekt oblastného rozvoja, projekt urbanizmu a osídlenia, rozpracovať nové smerné územné plány rozvoja vybraných hospodársko-sídlných centier. To všetko postupne vstúpilo do realizácie už v predchádzajúcej päťročnici

a bude sa teraz intenzívne rozvíjať nielen v celom období dlhodobého výhľadu, ale až do konca storočia.

Práve z hľadiska priestorovej koncentrácie sa chceme ďalej zaoberať dlhodobým rozvojom oblastí, ukázať základné charakteristiky tohto procesu v Slovenskej socialistickej republike.

1. *Obyvateľstvo a pracovné zdroje*

Pre rozvoj všetkých oblastí SSR sa teraz formujú a v nasledujúcom desaťročí ďalej akcelerujú rozvojové sily v sústave vybraných hospodársko-sídlných centier, ktoré impulzujú rozvoj každej oblasti.

Už v piatej päťročnici sa zvýši počet obyvateľov vo vybraných 77 sídlach obvodného významu, ktorý za roky 1971—1975 predstavoval celkom 247 tisíc obyvateľov. Do týchto sídiel sa sústredil nielen celý prírastok obyvateľov SSR, ale navyše ešte 20,7 tisíc obyvateľov zo sídiel nižšieho významu.

Ešte pozoruhodnejšie je to, že z celého uvedeného prírastku sa viac ako 50 % sústredilo do 13 miest, ktoré sú centrami veľkomestských regiónov, t. j. 124,5 tisíc obyvateľov.

Nastúpená cesta ku koncentrácii výrobných síl, infraštruktúry a osídlenia patrí už v tomto období medzi najpozoruhodnejšie progresívne premeny SSR, ktorými sa cieľavedome vytvárajú podmienky pre nové dimenzie rozvoja výrobných síl. Sú to aj najpozoruhodnejšie zmeny v celkovej tvorbe životného prostredia.

V nastávajúcom období sa proces koncentrácie výrobných síl, urbanizmu a osídlenia naďalej výrazne zosilní. Napríklad pre roky 1976—1990 sa ukazuje, že celkový prírastok obyvateľstva v sídlach obvodného významu dosiahne 785—800 tisíc obyvateľov a bude o 80—100 tisíc väčší ako celkový prírastok obyvateľstva SSR. Tento prírastok bude absolútne v troch nasledujúcich päťročniciach približne 3,2-krát väčší, ako bol v rokoch piatej päťročnice.

Ešte výraznejšie sa tento proces prejaví v 13 centrách veľkomestských regiónov, kde bude v rokoch 1976—1990 predstavovať 400—420 tisíc obyvateľov, t. j. 51—52 % z celkového prírastku všetkých sídiel obvodného významu. Prírastok týchto centier, s najväčšou vybavenosťou svojej infraštruktúry a najvhodnejšou klímou pre rozvoj moderného priemyslu a ďalších odvetví materiálnej výroby, bude 3,2—3,3-krát vyšší ako v rokoch piatej päťročnice.

Uvedené dve tendencie ku koncentrácii obyvateľstva (v centrách veľkomestských regiónov a v sídlach obvodného významu) predstavujú vôbec najvýznamnejšiu premenu celej hospodárskej a sídelnej štruktúry vo fáze zavŕšenia historického procesu ekonomického, sociálneho a kultúrneho vyrovnávania republík. Zdôrazňujeme to aj preto, že poznanie

Tabuľka 1

Centrá metropolitných, veľkomestských a základných regiónov	1975		1990	
	počet v tisícoch obyvateľov	podiel z SSR v %	počet v tisícoch obyvateľov	podiel z SSR v %
<i>a) metropolitné</i>				
1. Bratislava	340,9	7,2	443	8,1
2. Košice	179,5	3,8	241	4,4
3. Banská Bystrica	54,7	1,1	90	1,7
<i>b) veľkomestské</i>				
4. Nitra	66,6	1,4	100	1,8
5. Prešov	61,8	1,3	93	1,7
6. Žilina	59,7	1,3	86	1,6
7. Trenčín	40,3	0,8	61	1,1
<i>c) základné</i>				
8. Trnava	52,9	1,1	76	1,4
9. Nové Zámky	28,4	0,6	39	0,7
10. Liptovský Mikuláš	18,9	0,4	32	0,6
11. Lučenec	23,5	0,5	34	0,6
12. Poprad	29,7	0,6	50	0,9
13. Michalovce	24,6	0,5	40	0,7

týchto tendencií ešte stále dostatočne nepreniklo do vedomia. Ešte stále sa stretávame aj s dekoncentračnými prístupmi, ako aj s prístupmi, ktoré pri rozmiestňovaní výroby berú do úvahy buď iba dnešný stav vyskytujúcich sa zdrojov pracovných síl, buď vážia iba predpoklady danej, schválenej päťročnice.

Je známe, že lokalizačné procesy sa merajú desaťročiami a stáročiami. Napriek tomu nielen u odvetvových, ale často aj u oblastných plánovačov pretrvávajú ešte, na škodu hospodárstva a spoločnosti, prístup, ktorý zodpovedá iba danému stavu vecí, v lepšom prípade danej päťročnici. Aj pokiaľ, aby prevládol úzky rezortný či lokálny záujem, je ešte stále dosť.

O absolútnom raste centier veľkomestských regiónov a raste ich významu v celej sídelnej štruktúre si môžeme vytvoriť predstavu z údajov v tabuľke 1.

Najväčší prírastok obyvateľstva zaznamenávajú centrá metropolitných regiónov: Bratislava ca 103 tisíc, Košice 61,5 tisíc a Banská Bystrica 35,3 tisíc. Prírastky ostatných centier veľkomestských regiónov sú nižšie, avšak výrazne vyššie, ako v ostatných sídlach obvodného významu.

Pre hospodársky rozvoj krajov, oblastí a hospodársko-sídelných centier je dôležitý vývoj produktívneho obyvateľstva. Rozloženie zdrojov produktívneho obyvateľstva podľa krajov vykazuje takéto tendencie (tab. 2).

Prírastky produktívneho obyvateľstva sa koncentrujú vo vybraných hospodársko-sídelných centrách. V Západoslovenskom kraji sú to, okrem

Tabuľka 2

Obyvateľstvo v produktívnom veku podľa krajov (v tis. osôb)

Kraj	7. 5RP		8. 5RP		1981—1990	
	absolútne	v %	absolútne	v %	absolútne	v %
Bratislava	10,4	16,2	20,1	13,0	30,5	13,9
Západoslovenský	10,0	15,6	40,1	25,9	50,1	22,9
Stredoslovenský	17,3	27,0	43,2	27,9	60,5	27,7
Východoslovenský	26,4	41,2	51,3	33,2	77,7	35,5

Bratislavy, najmä mestá Nitra, Trnava, Trenčín a Topoľčany. V Stredoslovenskom kraji zase Banská Bystrica, Žilina, Prievidza. Vo Východoslovenskom kraji, kde sú najväčšie prírastky produktívneho obyvateľstva, koncentrujú sa najmä v Kočiciach, Prešove, Poprade, Michalovciach, potom v Humennom, Spišskej Novej Vsi a v Trebišove.

Značné pokroky v oblastnom plánovaní, ku ktorým došlo v ostatných rokoch, priviedli k tomu, že pre obdobie dlhodobého výhľadu poznáme nielen celkové zdroje produktívneho obyvateľstva, ale aj ich rozloženie podľa krajov, okresov i hospodársko-sídelných centier. Sú ocenené aj proporcie, ako sa v jednotlivých krajoch a oblastiach bude vyvíjať zamestnanosť v I., II., a III. sektore, a to aj so zreteľom na migráciu a dochádzku do práce.

Tento stav poznania nám umožnil poskytnúť všetkým ústredným orgánom veľmi cenné údaje o rozložení zdrojov pracovných síl v krajoch a ďalšie informácie o tom, s akými zdrojmi môžu v ktorej oblasti uvažovať v dlhodobom výhľade.

Podrobné poznanie vývoja obyvateľstva a pracovných zdrojov podľa krajov, okresov, hospodársko-sídelných centier, podľa rozdelenia do jednotlivých sektorov atď., poskytuje zároveň dobrú údajovú základňu pre plánovanie rozvoja rôznych odvetví a činnosti terciárnej sféry, pre rozvoj technickej a sociálnej infraštruktúry, pre plánovanie rastu životnej úrovne v oblasti osobnej a spoločenskej spotreby, pre porovnávanie úrovne vybavenosti krajov, okresov a hospodársko-sídelných centier.

Pre dlhodobý rozvoj je charakteristické aj zvyšovanie ekonomickej aktivity obyvateľstva, najmä ekonomickej aktivity žien. Dôjde k priblíženiu ekonomickej aktivity žien v SSR a ČSR, kde bol v minulosti značný rozdiel; v roku 1990 tu bude už len nepatrný rozdiel a dosiahne ca 3,2 bodu.

Zároveň sa v dlhodobom rozvoji počíta s podstatným zblížením ekonomickej aktivity obyvateľstva podľa krajov. Rozdiely sa budú pohybovať iba v rozmedzí od -3,4 po +1,4 bodu.

Obidve tendencie, zblíženie ekonomickej aktivity obyvateľstva, najmä u žien — tak podľa republík, ako aj krajov a oblastí — majú spoločnú základňu v koncentrácii obyvateľstva do hospodársko-sídelných centier.

Tak sa prekoná v minulosti dlho pretrvávajúci stav rozptýlenosti pracovných zdrojov. S rastom ekonomickej aktivity žien však klesá nielen medzioblastná, ale aj vnútrooblastná pohyblivosť týchto zdrojov. Znižuje možnosti ich využitia formou dochádzky za prácou a prakticky obmedzuje migráciu. To sú nové skutočnosti, s ktorými treba počítať pri rozmiestňovaní výroby i služieb výrobnéj či nevýrobnéj povahy.

Napokon k najvýznamnejšej tendencii budúceho rozvoja patrí to, že v celkových prírastkoch pracovných zdrojov pôjde v budúcom desaťročí takmer výlučne o kvalifikované zdroje pracovných síl, a to vo všetkých krajoch a hospodársko-sídlných centrách. To umožňuje a zároveň predpokladá položiť väčší dôraz na kvalitu a efektívnosť ich využívania vo všetkých výrobných i nevýrobných činnostiach.

2. Trendy rozvoja hospodárstva SSR a ich vplyv na oblastný rozvoj

Rýchly rozvoj hospodárstva SSR bude pokračovať v celom období dlhodobého výhľadu, ktoré tvorí fázu zavŕšenia procesu ekonomického, sociálneho a kultúrneho vyrovnávania úrovne republík. Vytvorený spoločenský produkt môže naďalej rásť vysokým tempom, a to v rokoch 6. päťročnice priemerne ročne 5,9 %, v 7. 5RP 5,4 % a v 8. päťročnici 5 %.

Pre celé toto obdobie jestvuje možnosť rýchlejšieho rastu vytvoreného národného dôchodku, a to v rozmedzí 0,1–0,2 % viac ako spoločenský produkt v každom roku uvedených päťročníc. To bude závisieť od toho, ako účinne sa budú v praxi presadzovať intenzívne faktory rastu, ktoré sa prejavujú v efektívnosti a kvalite, najmä vedecko-technický rozvoj a rastúca kvalifikačná štruktúra pracujúcich.

Za uvedený časový interval (15 rokov) sa teda môže spoločenský produkt zvýšiť takto: v roku 1990 približne 2,2-krát v porovnaní s dosiahnutým stavom v roku 1975, resp. 1,65-krát v pomere k očakávanej skutočnosti v roku 1980. To samozrejme ukáže rozvojové možnosti a rýchlosti rastu potenciálu každej oblasti.

Hlavným rozvojovým odvetvím bude priemysel, ktorého vplyv i význam na rozvoj miest a oblastí výrazne zosilnie. V rokoch 1980–1990 môže vzrásť priemyselná výroba približne 1,77-krát; podiel priemyslu v odvetvovej štruktúre tvorby zdrojov sa zvýši zo 67,5 % v roku 1980 na 72,1 % v roku 1990. Na túto možnosť, ktorou sa SSR celkom priblíži hospodárskej štruktúre ČSR, poukazujú všetky doterajšie etapy prác na príprave 7. 5RP a dlhodobého výhľadu, a to veľmi realistickým uvažovaním všetkých známych faktorov rastu, aj pri oceňovaní zhoršených vonkajších a niektorých vnútorných podmienok rozvoja národného hospodárstva.

Pretože rast priemyselnej výroby sa sústreďuje do vybraných sídel-

ných centier, bude silne pôsobiť na koncentráciu výrobných síl ako rozhodujúca sila už spomínaných procesov koncentrácie osídlenia a postupu urbanizmu.

V rámci rozvoja priemyslu sa vytvára ťažisko — hlavný článok jeho rozvoja — v dvoch odvetviach, a to v strojárstve a v energetike. Tieto odvetvia poskytujú mnoho nových kvalít rozvoju hospodársko-sídelných centier a oblastí. Strojárstvo a energetika tvorili v minulosti dva slabšie články v hospodárstve SSR. Teraz nadobúdajú charakter rozhodujúcich rozvojových hnacích síl.

Strojársky priemysel môže dosiahnuť v najbližšom desaťročí vysoké tempo rastu a doceliť asi 2,4-krát väčší objem výroby v roku 1990 v porovnaní s rokom 1980 (celý priemysel 1,77-krát). V samom strojárstve ide o mnohé nové štruktúrne a kvalitatívne tendencie: rast dôležitosti jeho exportnej funkcie; zosilňovanie významu investičného strojárstva; rast priemyselnej automatizácie a elektronického priemyslu; rozvoj automobilového priemyslu; rast strojových systémov pre poľnohospodárstvo; zosilnie energetické strojárstvo; zvýši sa váha i význam strojov pre strojárské technológie a ďalšie odvetvia priemyslu; výrazne zosilnejú procesy k súčiasťkovej a uzlovej špecializácii, k vnútroštátnej a medzinárodnej integrácii, k vnútroodvetvovej výmene.

Ďalej by sme chceli uviesť tri základné tendencie vplyvu strojárstva na oblastný rozvoj: po prvé, rast jeho podielu v celej makrooblasti SSR, a to z 29 % v roku 1980 na 32,2 % v roku 1990 z celoštátneho objemu strojárskej výroby; po druhé, zosilnenie jeho vplyvu v dnešných centrách strojárkeho priemyslu; po tretie, významné zosilnenie jeho vplyvu v takých centrách, ako je Bratislava, Košice, Banská Bystrica, Prešov, Levice, Poprad, Spišská Nová Ves, Humenné, Michalovce, Trebišov, Rožňava, Rimavská Sobota a ďalšie, kde strojárstvo predstavovalo štruktúrnu slabosť v priemysle týchto miest, alebo kde sa v jeho určitých odboroch doteraz položili iba základy, resp. je v počiatočnej etape.

Spolu s tým sa významne posilňuje vedeckovýskumná, projekčná, ako aj iná inžinierska stránka týchto miest v odvetví strojárstva.

Strojárstvo a s ním spojené činnosti nadobúdajú v nasledujúcom desaťročí vôbec najväčší, dominantný mestotvorný charakter a odčerpajú aj celkom prevládajúci podiel zdrojov práceschopného obyvateľstva. Prevažná väčšina programov rozvoja strojárstva je už lokalizovaná. Sú však ešte programy, ktoré sa dotvárajú a pri nich sa rieši aj ich lokalizácia. K takým patrí napr. elektronický priemysel, a to pokiaľ ide o priemyselnú automatizáciu, investičnú elektroniku, výpočtovú a telekomunikačnú techniku a spotrebnú elektroniku.

Druhým ťažiskovým odvetvím je energetika, ktorá svojimi kvalitatívnymi tendenciami — hydroenergetika, jadrová energetika, plynárenstvo a teplárenstvo — významne ovplyvní nielen dynamiku rozvoja SSR

a jej oblastí, ale vytvorí aj celú sériu nových kvalít v oblastnom rozvoji.

Napríklad vodné diela na Dunaji, ďalšie diela na dolnom Váhu, Neded—Sered' a na strednom Považí — Strečno, majú komplexný mnoho-odvetvový vplyv a ovplyvnia rozvoj celých oblastí. S jadrovou energetikou v oblasti Levíc sa viaže jednak vodná nádrž Slatinka, jednak prečerpávacía elektrárňa na Ipli. To bude komplexný efekt v mnohých odvetviach a činnostiach celej oblasti.

Plynárenská sústava v SSR, viažúca sa na Orenburgskú a Iránsku vetvu transeurópskeho systému plynovodov, od základu mení podmienky palivovej bilancie SSR a vnesie novú kvalitu do vybranej urbanizačnej a hospodársko-sídelskej siete osídlenia.

Napokon rozvoj teplárenstva výrazne mení nielen podmienky efektívnosti využitia palív pre výrobu električky a tepla, ale aj podmienky zabezpečenie tepla pre veľké mestá. To veľmi zmení aj životné prostredie. Ide tu o viaceré naše najväčšie mestá: Bratislava, Trnava, Nitra, Prešov, Banská Bystrica, Prievidza, Nové Zámky. Tieto možnosti a postup rozvoja teplárenstva sa upresňujú so zreteľom na investičné a kapacitné zdroje v 7. a 8. 5RP.

S novými tendenciami sa prejavuje chemický a spotrebný priemysel. Spomedzi nových kvalitatívnych črt týchto dvoch odvetví chceme poukázať na niektoré, a to z hľadiska ich vplyvu na oblastný rozvoj a na príslušné hospodársko-sídelské centrá.

S ohľadom na obmedzenosť základných vstupných surovín, a to nielen ropy, ale aj síry, fosfátov a iných, ktoré sú celosvetovým problémom, spomaľuje sa tempo rastu chemického priemyslu a v jestvujúcich centrách tohto odvetvia pôjde o postup ku finalizácii, k zakladaniu nových koncepcií smerom ku kvalitatívnej a malotonážnej chémii.

Na programe sú však aj nové centrá: nový rafinérsky závod v oblasti Nitry, kde mesto Nitra bude jeho sídelným zázemím; dobudovanie Voján na kompletný rafinérsky závod; nový závod na technickú gumu vo Vranove. S tým súvisí reprofílácia Slovnaftu v Bratislave, a napokon aj pokračovanie v štruktúrálnej prestavbe (konverzii) CHZJD v Bratislave. Veľké štruktúrne a kvalitatívne zmeny sa programujú prakticky vo všetkých centrách chemického priemyslu — od Senice po Strážske a Humenné.

V chemickom priemysle je významný zámer dosiahnuť zlepšenie životného prostredia. S tým súvisí jednak celý rad ekologických stavieb vo všetkých centrách chemického priemyslu, najmä v Bratislave, ďalej v Šali, Novákoch, Žiline, Strážskom a v ďalších, jednak rozmiestňovanie a prestavba jestvujúcich výrob, najmä CHZJD Bratislava a Chemosvit vo Svite, a napokon orientácia na výroby a technológie, ktoré privedú k zlepšeniu životného prostredia.

Významné zmeny zaznamenáva, najmä v rokoch 6. a 7. 5RP, celulózo-papierenský priemysel. Ide najmä o dostavbu Bukózy Vranov, Chemi-

celulózy Žilina, ako aj o veľkú novú stavbu Celulózo-papierenského kombinátu v Ružomberku. V tomto odvetví sa popri petrochémii uskutočňujú aj najväčšie ekologické stavby, najmä čistiarne odpadových vôd.

Spotrebný priemysel v rokoch 6. a 7. päťročnice bude dotvárať štruktúru priemyslu viacerých miest, najmä vytváraním podmienok pre zamestnanosť žien (Košice, Rožňava, Banská Štiavnica, Stará Ľubovňa). Pritom však dôležitú úlohu v tomto smere nadobúda aj elektronický priemysel a závody priemyselnej automatizácie (Bratislava, Košice, Prešov, Banská Bystrica, Piešťany a ďalšie). Tieto odvetvia zaznamenajú v dlhodobom výhľade najväčšiu dynamiku rastu spomedzi strojárskych odvetví.

Poľnohospodárstvo i stavebníctvo budú v nadchádzajúcom období prechádzať procesmi, v ktorých sa prejavia oveľa silnejšie hlavne ich industriálne prvky. S tým je spojená prestavba ich výrobo-technickej základne. Ich význam pre oblastný rozvoj zosilnie aj v ich príspevku k rastu životnej úrovne oblastí. To preto, lebo rast poľnohospodárskej výroby sa zakladá na ďalšom poklese počtu pracovníkov a v stavebníctve možno v 80. rokoch dosahovať potrebný rast výroby výlučne produktivitou práce.

3. *Rozvoj infraštruktúry a terciárnych odvetví*

Infraštruktúra, najmä vybraných hospodársko-sídelných centier, ako aj medzisídelištá, a na nej založený rozvoj odvetví terciárnej sféry, bude mať v celom budúcom období väčší význam pre rozvoj hospodársko-sídelných centier a oblastí ako kedykoľvek v minulosti. To vyplýva z podielu možných zdrojov investícií do rozvoja tretieho sektora, z počtu ľudí, ktorých možno sem začleniť, no najmä z tendencií vedecko-technického rozvoja a z významných medzinárodných vzťahov.

Z hľadiska prírastku zdrojov pracovných síl je možné pre tretí sektor použiť ca 62 tisíc pracovníkov (pre odvetvia druhého sektora ca 78 tisíc) a v 8. 5RP asi 75 tisíc (druhý sektor ca 70 tisíc). Sektorová štruktúra v roku 1975, daná podielom I. sektora 19,7 %, II. sektora 43,9 % a III. 36,4 %, môže sa do roku 1990 zmeniť takto: I. sektor 12,8 %, II. 47,7 % a III. 39,5 %, čo je štruktúra vyspelého poľnohospodárstva, priemyslu i terciárneho sektora.

V oboch nasledujúcich päťročniciach budú najrýchlejšie rásť obchod a verejné stravovanie, školstvo, zdravotníctvo a miestne hospodárstvo, ktoré z hľadiska vybavenosti pracovníkmi sú ťažiskovými odvetviami rozvoja tretieho sektora.

Aj pri relatívne stabilnom podiele investícií do terciárneho sektora v rokoch 6. a 7. päťročnice (určitý rast tohto podielu môže nastať v 8. 5RP) dochádza pri celkovom raste investovania k značnému rastu základných prostriedkov. V porovnaní so stavom základných prostried-

kov ku koncu roka 1975 vzrastú do roka 1985 na 2-násobok a do roku 1990 až 2,77-krát. Pravda, k určitému upresneniu týchto čísiel (majúcich zatiaľ pre naše úvahy len orientačný charakter) môže dôjsť na základe upresnenia miery vyradaovania a likvidácie základných prostriedkov.

Miera likvidácie základných prostriedkov nie je dosiaľ dostatočne zdôvodnená. Tu bude mať dôležitú úlohu aj fakt, s ktorým sa stretieme vo všetkých hospodársko-sídelných centrách: ako bude postupovať prestavba centrálnych častí — jadier — týchto miest, s čím sa v značnom rozsahu stretávame už v tomto období. Táto otázka je aj značne rozporná. Miestne a oblastné orgány vyvíjajú úsilie postupovať čo najrýchlejšie v prestavbe centrálnych častí sídiel. Avšak národohospodársky záujem, najmä možnosti v zdrojoch, ktoré možno na tento účel použiť, dávajú zase svoje obmedzenia v miere, ktorú je potrebné zachovať, ak má postupovať potrebný rast vybavenosti sídiel rôznymi prvkami technickej i sociálnej infraštruktúry. Týka sa to najmä bytov, ale je to aj všeobecný problém prakticky všetkých odvetví terciárneho sektora.

Z hľadiska vyradaovania a likvidácie základných fondov je teda rozpornosť lokálnych a národohospodárskych záujmov opačná v porovnaní s I. a II. sektorom. V sektoroch I. a II. by bolo žiadúce zvýšiť mieru vyradaovania a likvidácie základných fondov a s tým spojenú mieru modernizácie a rekonštrukcie z pohľadu celého národného hospodárstva, avšak lokálne záujmy tu pôsobia aj opačne.

Ďalší rozvoj ekonomickej a sociálnej úrovne oblastí v dlhodobom výhľade predpokladá v rozvoji odvetví terciárneho sektora a v budovaní infraštruktúry vychádzať z celkovej politiky oblastného rozvoja. Predpokladá riešenie rozhodujúcich priorít, dotýkajúcich sa obyvateľstva a pracovných síl, urbanizmu a osídlenia, rozvoja hlavného mesta SSR Bratislava a rozvoja južných okresov SSR.

Samozrejme, že v každej oblasti ide o optimálne zapojenie prírodných a ekonomických zdrojov a o rast rozvoja daného ekonomického potenciálu v rámci všeobecných tendencií rozvoja socialistickej ekonomiky a spoločnosti.

Z hľadiska rozvoja odvetví terciárneho sektora a budovania infraštruktúry by sme chceli aspoň stručne uviesť, ktoré významné stránky a smery najviac ovplyvnia rozvoj oblastí a hospodársko-sídelných centier.

Pre celkový oblastný rozvoj bude mať najväčší význam rozvoj dopravných systémov. Medzi nimi patrí najvýznamnejšie miesto diaľničnej sústavy. Už v tejto päťročnici dôjde k dokončeniu súvislej diaľnice Praha — Bratislava. V 6., 7. a 8. päťročnici bude prevažná časť diaľnice Bratislava — Tatry — Košice — hranica ZSSR taktiež v prevádzke. Táto vetva diaľnice umožní zároveň v úseku Žilina — Bratislava napojenie na severojužný ťah Balt — Jadran so štvorprúdovým napojením v úseku Žilina — Český Těšín. Druhá severojužná vetva Ostrava — Břeclav vy-

ústi opäť v Bratislave. Diaľničná sústava v Bratislave prekróčí dvakrát Dunaj a na pravej strane Dunaja vytvorí významný diaľničný uzol vo smeroch Budapešť i Viedeň.

Diaľničná sústava, ktorá spojí väčšinu centier veľkomestských regiónov, vytvorí celkom nové impulzy pre rast a rozvoj. Samozrejme, najnáročnejšie dopravné problémy vznikajú v Bratislave. Lebo okrem uvedeného ide o prebudovanie celého dopravného systému, ktorý intenzívnymi dopravnými prúdmi spojí všetky tri nové smery (v ktorých sa mesto rozvinulo) s jeho centrálnou časťou. Spolu s tým je neodkladnou úloha prestavby centrálnej časti mesta, a to zo všetkých strán okolo historického jadra. Už preto si Bratislava po celé obdobie dlhodobého výhľadu udrží prioritné postavenie.

Z hľadiska dopravných systémov bude mať zásadný význam druhý železničný ťah—južná vetva. Tá dá nové impulzy pre rozvoj južných okresov SSR, ktoré v minulosti v mnohom zaostali práve pre nedostatok intenzívneho dopravného spojenia s ostatnými oblasťami štátu. Rozvoj južných okresov a ich vybraných centier považujeme za ďalšiu ťažiskovú úlohu oblastného rozvoja v celom období dlhodobého výhľadu.

Pre rozvoj vodnej dopravy vytvorí celkom nové podmienky vodné diela na Dunaji, ako aj ďalší stupeň na dolnom Váhu Neded—Sered, spolu s budovaným vodným dielom Kráľová.

Napokon z netradičných dopráv je to ropovod Adria, plynovodná sústava, ktorá po dokončení vetvy severné Slovensko vytvorí plynovodný trojuholník celej SSR.

To všetko sú celkom nové podmienky v oblastnom rozvoji, ktoré ovplyvnia rozvoj výrobných síl, dajú im celkom nové dimenzie v rokoch 6., 7. a 8. päťročnice.

Medzi odvetviami terciárneho sektora porastie v rokoch 7. a 8. päťročnice význam obchodu a verejného stravovania. Toto odvetvie bude mať najväčšiu váhu spomedzi všetkých ostatných odvetví terciárneho sektora. To vyplýva jednak z tendencií rastu životnej úrovne obyvateľstva, jednak z toho, že SSR má aj jedinečné podmienky pre rozvoj cestovného ruchu. Z nich však využívame doposiaľ iba 18—20 % a iba asi jednu pätinu z toho pre zahraničný cestovný ruch. Pritom ca 2/3 z celkových výdavkov obyvateľstva za služby predstavujú výdavky spojené s cestovným ruchom. Z hľadiska produkcie devíz je to tiež veľmi výhodné odvetvie.

Bytová výstavba bude v celom období dlhodobého výhľadu tvoriť ťažiskovú a vôbec najdôležitejšiu úlohu, a to tak z hľadiska rastu životnej úrovne, ako aj z hľadiska tvorby životného prostredia. S ňou súvisia tri jej najzávažnejšie stránky. Po prvé, už spomínaný postup rozvoja teplárenstva a plynifikácie. Po druhé, zabezpečenie dostatku pitnej vody, a to riešením celých oblastí alebo sústavy oblastí veľkými skupinovými vodovodnými systémami. Po tretie, nadväzujúcou občianskou vybave-

ností, sídlíštnou a nadsídlíštnou, s čím súvisí aj prestavba jadier veľkomiest a miest nižšej hierarchie.

V rozvoji terciárnych odvetví bude prislúchať významné miesto školstvu, zdravotníctvu, vede a výskumu.

V školstve pôjde o vytváranie podmienok všeobecnej vzdelávacej sústavy, najmä o riešenie problému prebudovania učňovského školstva na systém s maturitou a o dotvorenie celej školskej a vzdelávacej sústavy na vysoké trendy odborného a vysokoškolského vzdelania.

V zdravotníctve potrebujeme v nasledujúcom desaťročí prekonať doposiaľ neodôvodnený značný rozdiel medzi republikami vo vybavenosti zdravotníckymi zariadeniami. Rýchle tempo tvorby zdrojov umožňuje dosiahnuť značné priblíženie k stupňu vybavenosti ČSR v roku 1990.

Rozvoj vedy a výskumu bude mať význam najmä s rastom strojárstva a energetiky. Tieto dve odvetvia najviac ovplyvňuje aj rozvoj VVZ, a to prakticky v celej vybranej sieti centier veľkomestských regiónov a v ďalších vytypovaných centrách priemyslu.

Zároveň by sme chceli uviesť, že už z pohľadu na uvedené tendencie, ciele a úlohy, ako aj po novom riešených problémov oblastného rozvoja, vyniká rast významnosti oblastného plánovania v celej sústave plánovania rozvoja národného hospodárstva v našej krajine. Ide teda — ako vidíme z uvedeného prehľadu — o významnú stránku uskutočňovania hospodárskeho a sociálneho programu KSČ. Oblastné plánovanie môže k tomuto programu prispieť mnohými pozoruhodnými efektmi a novými kvalitami v celkovom hospodárskom a sociálnom rozvoji.

Socialistická integrácia agropriemyselnej výroby

PEREDRIJ, Aleksandr Samojlovič

V podmienkach búrlivého rozvoja výrobných síl, rozširovania a prehľbovania procesov socialistickej ekonomickej integrácie, organizácie národohospodárskych agrokomplesov vytvárajú sa pevné výrobné-ekonomické predpoklady na ďalší rozvoj spolupráce členských krajín RVHP a na formovanie ich stálych zväzkov v oblasti výroby, výmeny, rozdeľovania a spotreby v poľnohospodárstve a v odvetviach, ktoré sú s ním späté, ako aj na vytvorenie medzinárodného socialistickeho agrokomplesu na tomto základe. V súvislosti s tým, že medzinárodný agrokomples sa nachádza v počiatočnom štádiu formovania, je zložitá podarť jeho charakteristiku v rozvinutej podobe. Vychádzajúc z cieľov a možností súčasného výskumu, zastavíme sa iba pri niektorých problémoch vytvárania medzinárodného agrokomplesu a perspektív jeho rozvoja.

Rozvoj a zdokonaľovanie foriem ekonomickej spolupráce v podmienkach socialistickej ekonomickej integrácie umožňuje členským krajinám značne intenzifikovať integračné procesy v odvetviach agrokomplesu v perspektíve, optimalizovať ich štruktúru na makroúrovni i mikroúrovni, zvyšovať produktivitu práce a efektívnosť výroby. Integrujúce sa krajiny majú možnosť spoločne uskutočňovať celý rad programov, pričom si rozdeľujú medzi sebou úlohy a sústreďujú úsilie na riešenie otázok rastu výroby poľnohospodárskych a potravinárskych produktov na uspokojenie stále rastúcich potrieb obyvateľstva v týchto výrobkoch, ako aj potrieb priemyslu v surovinách, na vytváranie nevyhnutných rezerv na základe využívania výrobných skúseností v každej sfére národohospodárskych agropriemyselných komplexov členských krajín.¹

Nevyhnutnosť prehľbovať medzinárodnú špecializáciu v agropriemyselnej sfére je podmienená aj tým, že v priebehu rozvoja vedecko-technickej revolúcie v členských krajinách RVHP sa značne zvýšil stupeň kon-

¹ Pozri Komplexný program socialistickej ekonomickej integrácie, s. 93-94; Komuniké o XXX. zasadnutí Rady vzájomnej hospodárskej pomoci. Meždunarodnyj sel'skochoziajstvennyj žurnal, 1976, č. 5, s. 5.

centrácie výroby, neustále sa rozširuje nomenklatúra a sortiment vyrábanej produkcie, rozširujú sa vnútroodvetvové a medziodvetvové vzťahy. Okrem toho zväčšovanie optimálnych rozmerov podnikov objektívne vyžaduje rozširovanie odbytového trhu a prekračovanie jeho národného rámca. Všetky tieto faktory nevyhnutne vedú k medzinárodnej deľbe práce, k potrebe vzájomného prepájania národných výrobných síl v agropriemyselnej sfére, k medzinárodnej špecializácii v oblasti výroby, vedy a techniky.²

Hoci rozvoj agropriemyselnej integrácie je v súčasnej etape ešte oveľa slabší ako v priemysle, čo je podmienené celým radom objektívnych príčin, môžeme konštatovať, že v rozvoji poľnohospodárstva a odvetví, ktoré sú s ním späté, čoraz väčší význam nadobúda medzinárodná socialistická agropriemyselná integrácia členských krajín RVHP.³

Medzinárodná socialistická agropriemyselná integrácia predstavuje medzinárodnú formu objektívneho procesu socialistického zospoločnenia výroby v agropriemyselnej sfére, v dôsledku ktorého sa rozvíjajú hlboké, pevné kooperačné vzťahy výrobných štruktúr národného agrokomplexu na základe formovania príslušných ekonomických, politických, organizačných a právnych podmienok.

Medzinárodná socialistická deľba práce umožnila v pomerne krátkom čase zlikvidovať technickú zaostalosť, ktorá bola dedičstvom kapitalizmu, a riešiť úlohy vytvorenia modernej materiálno-technickej základne poľnohospodárstva. Okrem toho sa v priebehu socialistickej industrializácie a spolupráce členských krajín RVHP uskutočňuje vyrovnávanie úrovni rozvoja materiálno-technickej základne poľnohospodárstva, čo prispieva k ďalšiemu rozvoju integračných procesov v tejto sfére hospodárskej činnosti. Osobitne vzrástla úloha ekonomickej spolupráce pri upevňovaní materiálno-technickej základne v súčasných podmienkach rozvoja a prehlbovania socialistickej ekonomickej integrácie a vedecko-technickej revolúcie.

Rozvoj medzinárodnej socialistickej agropriemyselnej integrácie sa začal od najjednoduchších foriem spolupráce a vzájomnej pomoci a dopel k širokej ekonomickej spolupráci členských krajín RVHP v tejto sfére. V Komplexnom programe socialistickej ekonomickej integrácie sú v podstate stanovené základné úlohy a mechanizmus pohybu medzinárodnej socialistickej agropriemyselnej integrácie. V tomto dokumente sa hovorí, že rozvoj ekonomických vzťahov medzi členskými krajinami RVHP (vrátane sféry výroby v národných agrokomplexoch) sa bude uskutočňovať prostredníctvom zdokonaľovania plánového, tovarovo-peňažného a inštitucionálneho mechanizmu hospodárenia.

² Pozri ALAMPIEV, P. — VOROBIEV, Je.: *Izmenenije otraslevoj struktury narodnogo chozjajstva stran—členov SEV. Voprosy ekonomiki 1976*, č. 7, s. 92.

³ Pozri KORMNOV, Ju. — FRUMKIN, B.: *Agrarno-promyšlennaja integracija stran—členov SEV. Planovoje chozjajstvo, 1975*, č. 1, s. 87.

Spolupráca členských krajín RVHP v agropriemyselnej sfére nadobúda v ostatnom čase čoraz komplexnejší charakter. Ide o vzájomné zosúladenie a spoluprácu vo všetkých etapách reprodukčného procesu. Takáto forma ekonomickej spolupráce vyplýva zo samej podstaty Komplexného programu socialistickej ekonomickej integrácie a je podmienená značným rozšírením a prehĺbením vzájomných ekonomických vzťahov, rastom ich úlohy v rozvoji národných ekonomík.

Komplexnosť spolupráce spočíva v tom, že sa berú do úvahy všetky faktory, ktoré určujú zmeny hlavných smerov spolupráce na dlhú perspektívu, vo vzájomnej spätosti cieľov spolupráce s konkrétnym mechanizmom ich pohybu. V súvislosti s tým rozvoj komplexných foriem spolupráce nie je len čisto hospodárskou úlohou, ale aj dôležitou sociálno-ekonomickou úlohou.⁴

Z nášho hľadiska dôležitým ukazovateľom komplexnosti ekonomických vzťahov v agropriemyselnej sfére je zvýšenie podielu vzájomných dodávok finálnej produkcie v spracovanom stave.

Zosilňujúce sa výrobné vzťahy v agropriemyselnej sfére socialistických krajín zintenzívňujú medzi nimi vzťahy výmeny. Intenzívnosť výmeny, — zdôrazňoval K. Marx, — jej rozširovanie, ako aj jej formy sú určované rozvojom a organizáciou výroby. Súčasne rozvoj a zdokonaľovanie foriem ekonomickej spolupráce v rámci členských krajín RVHP v agropriemyselnej sfére objektívne vedú k vytváraniu nových „štruktúr“ odlišujúcich sa od národohospodárskych štruktúr hociktorých osobitne vzťahovaných národných hospodárstiev,⁵ vrátane národných agrokomplexov. Inými slovami, medzinárodné ekonomické vzťahy medzi národnými agrokomplexmi sú základom vytvárania medzinárodného agrokomplexu členských krajín RVHP. Novovytvorená štruktúra medzinárodného agrokomplexu sa odlišuje celým radom kvantitatívnych i kvalitatívnych znakov.⁶

Analýza zahraničnoobchodných stykov socialistických členských krajín RVHP podľa hlavných druhov produkcie sfér agrokomplexu ukazuje, že najviac sa rozvinuli v odvetviach výroby výrobných prostriedkov pre poľnohospodárstvo a spracovateľský priemysel. Je to vyvolané po prvé tým, že výroba výrobných prostriedkov pre poľnohospodárstvo úrovňou rozvoja výrobných síl predstihuje poľnohospodárstvo, a tak sa v tejto

⁴ Pozri: Ekonomičeskoe sotrudničestvo stran-členov SEV, 1976, č. 3, s. 100–104; ŠMELEV, G. I.: Nekotoryje voprosy agrarno-promyšlennoj kooperacii stran-členov SEV v oblasti seľskogo chozjajstva. Meždunarodnyj seľskochozjajstvennyj žurnal, 1976, č. 4, s. 5–10; KORMNOV, Ju. — FRUMKIN, B.: Problemy meždunarodnoj socialističeskoj agrarno-promyšlennoj integracii. Meždunarodnyj seľskochozjajstvennyj žurnal, 1976, č. 2, s. 10–14 a ďalšie.

⁵ ŠIRIAJEV, Ju. S.: Socialističeskaja integracija i meždunarodnoje razdelenije truda. Mirovaja ekonomika i meždunarodnyje otnošenija, 1975, č. 1, s. 19.

⁶ Pozri ŠIRIAJEV, Ju. S.: Socialističeskaja integracija kak process planomernogo kooperirovanija narodnochozjajstvennych kompleksov stran-členov SEV. Planovoje chozjajstvo, 1974, č. 4, s. 33.

oblasti vytvorili podmienky na dosiahnutie vyššej úrovne integrovania.

Po druhé, zvyšovanie efektívnosti poľnohospodárskej výroby závisí predovšetkým od jej mechanizácie a elektrifikácie. Preto členské krajiny RVHP začali svoju spoluprácu predovšetkým rozširovaním a prehĺbovaním ekonomických vzťahov vo výrobe výrobných prostriedkov pre poľnohospodárstvo a spracovateľský priemysel. Napríklad značná časť produkcie poľnohospodárskeho strojárstva, vyrábanej v rámci členských krajín RVHP, osobitne sa to týka výroby traktorov, odvetví na výrobu rozličných poľnohospodárskych strojov a zariadení, ide na medzinárodný socialistický trh.

Po tretie, špecifikum poľnohospodárskej výroby, ktoré predpokladá tesnú vzájomnú spätosť a nadväznosť technologických procesov, nedovoľuje využívať rozmanité formy delby práce uskutočňovanej v priemysle. Pôsobením uvedených faktorov má integrácia v agropriemyselnej sfére členských krajín RVHP svoju špecifickú formu prejavu a z hľadiska kvalitatívneho i kvantitatívneho sa odlišuje od integračných procesov v priemysle.

Európske socialistické krajiny disponujú pomerne rozvinutým strojárskym odvetvím. S rozvojom domáceho traktorového a poľnohospodárskeho strojárstva sa medzi nimi rozširuje a prehĺbuje spolupráca vo výrobe strojov, zvyšujú sa ich dodávky, čo umožňuje pri minimálnych nákladoch vybaviť poľnohospodárstvo strojmi a zariadením, ktoré zodpovedajú úrovni najlepších svetových parametrov. K tomu prispieva aj medzinárodná sústava strojov (MSM) pre komplexnú mechanizáciu poľnohospodárskej výroby, vypracovaná v rámci členských krajín RVHP. Na jej základe je uzavretý celý rad zmlúv o špecializácii v oblasti poľnohospodárskeho strojárstva. Ako príklad možno uviesť najväčšie združenie národných podnikov na výrobu poľnohospodárskych strojov Fortschritt v NDR.

Export tohto podniku tvorí 55 % celého objemu výroby. Zvýšenie úrovne koncentrácie a špecializácie na základe medzinárodnej delby práce umožnilo značne zvýšiť produktivitu práce v podniku. V roku 1973 sa v porovnaní s rokom 1965 zvýšila o 268 %.

K exportnej produkcii kombinátu Fortschritt, ktorý v rámci stálej komisie RVHP pre strojárstvo vystupuje ako koordinátor vedeckovýskumných a konštrukčných prác v oblasti vytvárania sústavy strojov na výrobu a spracovanie zelených krmovín, samočinných drvičov pôdy a riadkových kosačiek, patria kombajny, kosačky, obilné exkavátory, mlyny na múčku a iná poľnohospodárska technika a zariadenia.

Napriek tomu, že medzinárodná sústava strojov jestvuje pomerne krátky čas, už teraz je zjavný jej ekonomický efekt. Za 15 rokov jej existencie sa vyskúšalo okolo 300 druhov komplexov strojov a 1500 traktorov, ako aj inej poľnohospodárskej techniky. Mnohé z nich boli zavedené do výroby v členských krajinách RVHP a úspešne sa používajú v poľnohos-

podárskej výrobe.⁷ Aj tak je však nevyhnutné širšie začleňovať do vzájomného tovarového obratu medzi členskými krajinami RVHP techniku vypracovanú na základe medzinárodnej sústavy strojov. Umožní to značne znížiť výrobné náklady na jednotku produkcie, zmenšiť potrebu pracovných síl v poľnohospodárstve.

V súlade s odporúčaním orgánov Rady vzájomnej hospodárskej pomoci špecializácia v členských krajinách RVHP zahŕňa v súčasnosti vyše 60 druhov poľnohospodárskych strojov a zariadení, vrátane niekoľkých modifikácií traktorov.⁸ V roku 1974 podiel vzájomného obratu RVHP produkcie odvetví agrokomplexu v ich celkovom tovarovom obrate predstavoval: traktorov, poľnohospodárskych strojov a zariadení 87 %, draselných hnojív 75 %, zariadení pre potravinársky a ľahký priemysel 67 %, preparátov pre boj s poľnohospodárskymi škodcami 42 %.⁹

Rozvojom medzinárodnej socialistickej delby práce došlo k podstatným štruktúrnym zmenám v rozvoji poľnohospodárskeho strojárstva. Stále viac sa vo výrobe poľnohospodárskej techniky a zariadení uplatňuje uzlová a súčiastková špecializácia. Týka sa to predovšetkým výroby traktorov a kombajnov, v ktorých krajiny RVHP dosahujú veľmi dobré výsledky.¹⁰

Napriek pomerne vysokým tempám rozvoja spolupráce členských krajín RVHP v oblasti poľnohospodárskeho strojárstva treba uviesť, že ešte lepšie výsledky možno dosiahnuť len na základe vytvorenia hlbokých a pevných ekonomických vzťahov členských krajín v tejto sfére agrokomplexu. Na druhej strane treba poznamenať, že v súčasnej etape socialistickej ekonomickej integrácie sa ešte pomaly uvádzajú do výroby nové, najdokonalejšie typy strojov, v celom rade prípadov sa spomaľujú ich dodávky, sú ťažkosti s ich náhradnými súčiastkami.¹¹

Jedným z najdôležitejších smerov rozvoja medzinárodného socialistickeho agrokomplexu je spolupráca členských krajín RVHP v oblasti chemizácie poľnohospodárstva. Hlavná príčina nevyhnutnosti rozvoja hlbších vzťahov v tejto oblasti tkvie v nedostatku surovín na výrobu hnojív v mnohých krajinách spoločenstva. Napríklad Maďarsko, Poľsko, Česko-

⁷ Pozri ŠMELEV, G. I. — ŠINTĀPIN, Ju. P. — FRUMKIN, B. Je.: Sotrudničestvo stran-členov SEV v seľskochozajstvennom proizvodstve. Moskva, Ekonomika 1976, s. 59.

⁸ Voprosy ekonomiki, 1975, č. 10, s. 105; ŠMELEV, G. I. — ŠINTĀPIN, Ju. P. — FRUMKIN, B. Je.: Sotrudničestvo stran-členov SEV v seľskom chozajstve. Moskva, Ekonomika 1976, s. 53.

⁹ Meždunarodnyj seľskochozajstvennyj žurnal, 1976, č. 2, s. 11.

¹⁰ OSMOVA, M. N.: Formirovanije struktur v promyšlennom proizvodstve v uslovijach socialističeskoj integracii. Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta 1975, s. 129; BASS, L. — KEREMIZČIJEV, V.: NPB v specializácii i kooperirovaniji proizvodstva stran-členov SEV. Voprosy ekonomiki, 1976, č. 1, s. 102—103; THIEDL, Ulrich: Probleme der sozialistischen ökonomischen Integration der Mitgliedsländer der RGW auf dem Gebiet der Landwirtschaft. Wirtschafts Wissenschaft, 1975, č. 2, s. 31.

¹¹ MEŠČERIAKOV, V. — POKLAD, B. — ŠEVČENKO, E.: SEV, principy, problemy, perspektivy. Moskva 1975, s. 129.

slovensko uspokojujú svoju potrebu draselných hnojív na základe importu zo ZSSR a NDR.¹² Obdobná situácia je aj vo výrobe fosforečných hnojív. Na ich výrobu má zásoby surovín spomedzi členských krajín RVHP iba Sovietsky zväz. Takto možno pre poľnohospodárstvo krajín spoločenstva zabezpečovať priemyselné hnojivá, ktoré zaujímajú hlavné miesto medzi chemickými výrobnými prostriedkami pre toto odvetvie, prostredníctvom rozvoja spolupráce v tejto oblasti v rámci regionálneho ekonomického združenia.

V poslednom desaťročí sa plodnou spoluprácou v tejto oblasti v členských krajinách RVHP značne zvýšili tempá rozvoja výroby minerálnych hnojív a chemických prostriedkov ochrany rastlín, ich dodávky poľnohospodárstvu. Napriek tomu je ich nedostatok veľmi citelný. Na rýchle zvýšenie výroby tejto dôležitej produkcie sa v Komplexnom programe predpokladá zrýchlený rozvoj spolupráce vo výrobe všetkých druhov priemyselných hnojív a iných preparátov pre poľnohospodárstvo. Už teraz sa uskutočňuje dostatočne rozvinutá kooperácia vo výrobe tejto skupiny produkcie chemického priemyslu medzi PLR a ZSSR, ČSSR a NDR.¹³

V decembri roku 1973 na 65. zasadnutí výkonného výboru RVHP bola podpísaná dohoda na roky 1976—1980, v ktorej sa počíta so špecializáciou a kooperáciou výroby produktov chemického priemyslu, používaných v poľnohospodárstve. Podľa tejto dohody predpokladá sa v členských krajinách Interchimú intenzifikácia rozvoja výroby chemických prostriedkov ochrany rastlín. Navrhuje sa v tomto období vybudovať 61 a rozšíriť 13 fungujúcich zariadení na výrobu preparátov ochrany rastlín. K roku 1980 sa budú potreby členských krajín RVHP v tejto produkcii uspokojovať vlastnou výrobou a vzájomným obchodom na 96 %.¹⁴

Nerovnomerné rozloženie surovinových zdrojov na výrobu priemyselných hnojív v rámci RVHP, ako aj osobitosti technológie ich výroby ohraničujú efektívne využívanie takých rozličných foriem spolupráce, aké sa používajú napríklad v strojárstve. Najefektívnejšou z nich môže byť v danom prípade spolupráca bezprostredne vo sfére výroby, budovania nových a rozširovania už existujúcich podnikov na výrobu priemyselných hnojív na princípe podielovej účasti zainteresovaných krajín v bezprostrednej blízkosti surovinových zdrojov.¹⁵

V súvislosti s nevyhnutnosťou rozpracovať vedecky podložené normy racionálneho využívania priemyselných hnojív v rozličných pôdno-klimatických podmienkach členských krajín RVHP, 22. júna 1972 na zasadnutí stálej komisie RVHP pre poľnohospodárstvo prijalo sa rozhodnutie

¹² Sozialistische Aussenwirtschaft, 1973, č. 5, s. 2.

¹³ Sozialistische Aussenwirtschaft, 1973, č. 5, s. 2.

¹⁴ Pozri ŠMELEV, G. I.: Ekonomičeskoje sotrudničestvo stran-členov SEV v oblasti sel'skogo choz'ajstva. Meždunarodnyj sel'skochoz'ajstvennyj žurnal, 1976, č. 4, s. 8—9.

¹⁵ Ako príklad takejto formy spolupráce môžeme uviesť kombinát na ťažbu draselných solí vybudovaný za pomoci ZSSR, Poľska a Československa na území NDR s kapacitou 900 tis. ton, ďalej vybudovanie niekoľkých baní na ťažbu draselných solí v ZSSR za pomoci PLR a ČSSR a i.

o organizovaní koordinačného centra vedecko-technickej spolupráce na probléme *Rozpracovanie požiadaviek na nové komplexné a iné priemyselne hnojivá, metód ich efektívneho používania a skúmania vplyvu na úrodnosť pôdy pri dlhodobom používaní*. Koordinačným centrom sa stal vedeckovýskumný ústav v Lipsku — Postupimi.¹⁶

Ako príklad medzistátnej ekonomickej organizácie vo sfére agrokomplexu môžeme uviesť Agromaš, ktorého organizátormi boli BER a MLR (december 1964). Sovietsky zväz sa stal členom tejto organizácie v roku 1969, NDR v roku 1973. Táto medzinárodná organizácia uskutočňuje koordináciu vedeckovýskumných ustanovizní na projektovanie i výrobu poľnohospodárskych strojov, pritom pre najmenej mechanizované výrobné odvetvia, na používanie pokrokových výrobných technológií v poľnohospodárskej výrobe, organizáciu výrobných stykov medzi podnikmi členských krajín Agromašu atď. Na plnšie využívanie možností medzinárodnej socialistickej delby práce v rámci zúčastnených krajín, na odstránenie duplicit vo vedeckovýskumnej a výrobnej činnosti vypracúvajú sa perspektívne plány špecializácie a kooperácie výroby poľnohospodárskych strojov. Takýmto spôsobom je činnosť Agromašu zameraná na realizáciu Komplexného programu, ktorý predpokladá v roku 1985, pri využívaní vnútorných možností členských krajín RVHP, ako aj medzinárodnej socialistickej delby práce, uspokojovať optimálne potreby najmenej mechanizovaných odvetví rastlinnej poľnohospodárskej výroby základnými strojmi a zariadeniami.¹⁷

V Komplexnom programe socialistickej ekonomickej integrácie sa konštatuje, že dôležitou formou realizácie procesov ďalšieho prehĺbovania spolupráce vo všetkých odvetviach národného hospodárstva členských krajín RVHP sú medzinárodné hospodárske združenia.

Odlíšujú sa od medzinárodných ekonomických organizácií tým, že svoju činnosť rozvíjajú na úrovni hospodárskych organizácií členských krajín. Podľa Komplexného programu môžu fungovať vo dvoch formách: medzinárodné hospodárske združenia a spoločné podniky. Na 61. zasedaní výkonného výboru RVHP (roku 1972) boli prijaté *Vzorové stanovy o podmienkach zakladania a činnosti medzinárodných hospodárskych organizácií v členských krajinách RVHP*, v ktorých sa určujú základné právne zásady a druhy týchto združení. Ich rozvoj v odvetviach agrokomplexu by značne intenzifikoval procesy medzinárodného socialistickeho agrokomplexu. K vytváraniu podobných združení dochádza však zatiaľ iba v priemyselných odvetviach, aj to v nevelkých rozmeroch. Zvlášť sa to týka spoločných podnikov. Podľa nášho názoru sú už v sú-

¹⁶ V priebehu pomerne krátkeho obdobia činnosti tohto centra urobil sa kus práce v otázkach organizácie, charakteru, spresnenia otázky výskumu v oblasti priemyselných hnojív v rámci koordinačného centra. Jednako treba poznamenať, že spolupráca v oblasti výskumu problémov priemyselných hnojív sa v rámci koordinačného centra uskutočňuje v podstate prostredníctvom výmeny informácií.

¹⁷ Pozri Komplexnaja programma socialističeskoj ekonomičeskoj integracii, s. 4.

časných podmienkach všetky predpoklady na riešenie tejto dôležitej národohospodárskej úlohy. Na to je nevyhnutné v prvom rade riešiť také otázky, ako predpoklady vytvárania organizácií, cesty a perspektívy ich rozvoja, zdokonaľovania mechanizmu fungovania medzinárodných ekonomických združení, princípy výberu ich optimálnych foriem atď. Všetky tieto problémy sú dosť zložité a náročné na spôsob plánovania, vyžadujú osobitné skúmanie.

Jednou z dôležitých ciest intenzifikácie poľnohospodárskej výroby v socialistických krajinách sú meliorácie.

Od roku 1962 pôsobí v tejto oblasti v rámci Rady vzájomnej hospodárskej pomoci špecializovaný orgán Výbor vedúcich vodohospodárskych orgánov členských krajín RVHP. V rámci účastníckych krajín Výboru sa systematicky robia vedecko-technické a technicko-ekonomické práce, rozpracúvajú sa návrhy pre rozličné otázky zlepšovania využívania vodných zdrojov v rôznych odvetviach národného hospodárstva, vrátane poľnohospodárskej výroby. Okrem toho s cieľom efektívnejšie využívať odpadové vody, závlahy atď., blížia sa k ukončeniu práce so zriaďovaním medzinárodnej ekonomickej organizácie Intervodoočistka.¹⁸

Do procesu medzinárodnej socialistickej delby práce sa v súčasnosti čoraz viac začleňujú aj odvetvia poľnohospodárskej prvovýroby. Už teraz môžeme konštatovať, že sa vytvorila určitá medzinárodná špecializácia nielen v prvej sfére národohospodárskeho agrokomplexu, t. j. vo výrobe výrobných prostriedkov pre poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel, ale aj vo výrobe konečnej produkcie národných agrokomplexov. Objektívnou príčinou nevyhnutnosti rozvoja medzinárodnej socialistickej delby práce v týchto sférach agrokomplexu je, aby dosiahli takú úroveň rozvoja výrobných síl a výrobných vzťahov, a predovšetkým taký stupeň zospoločenšenia v poľnohospodárstve, ktorý objektívne vyžaduje internacionalizácia hospodárskeho života, využívanie výhod medzinárodnej socialistickej delby práce, špecializácie a kooperácie.

Jednako sa nám zdá, že na súčasnej úrovni rozvoja výrobných síl v poľnohospodárstve nie sú tieto faktory určujúcimi v prehlbovaní medzinárodnej socialistickej delby práce v tejto oblasti hospodárskej činnosti členských krajín RVHP. Vo výrobe absolútnej väčšiny poľnohospodárskych kultúr sú v jednotlivých socialistických krajinách dostačujúce podmienky pre optimálnu úroveň koncentrácie.

Iná situácia je v pôdnych a klimatických podmienkach. Pretože sú v členských krajinách RVHP veľmi rôznorodé, vzniká objektívna nevyhnutnosť špecializácie na výrobu jednotlivých druhov poľnohospodárskych kultúr, ktoré sa môžu pestovať v určitých prírodno-klimatických podmienkach. Týka sa to v prvom rade takých kultúr, ako je vinič, citrusové plody, bavlna, čierne korenie, tabak, melóny atď. V súvislosti s úzkou spätosťou niektorých poľnohospodárskych kultúr s určitým úze-

¹⁸ Pozri: Ekonomičeskoje sotrudničestvo stran-členov SEV, 1976, č. 1, s. 61-63.

mím bude sa v perspektíve ďalej rozširovať špecializácia ich výroby v rámci členských krajín RVHP.

Na proces špecializácie v poľnohospodárskej výrobe má vplyv celý rad faktorov. K nim patria:

— úroveň rozvoja národohospodárskych agrokomplexov v rámci jednotlivých krajín;

— stupeň koncentrácie a špecializácie poľnohospodárskej výroby v rámci národných hospodárstiev;

— štruktúra zahraničného obchodu.

Niet pochýb o tom, že ak sa tieto faktory rešpektujú v rozvoji medzinárodnej špecializácie, umožnia optimalizovať štruktúru exportu poľnohospodárskych produktov so zreteľom na národné a medzinárodné záujmy.

Vychádzajúc z toho, nazdávame sa, že hlavnými objektmi medzinárodnej socialistickej deľby práce v poľnohospodárskej výrobe budú v najbližšej, ako aj vzdialenej perspektíve také kultúry, ktorých výroba vyžaduje špecifické prírodno-klimatické podmienky. Okrem toho výroba tejto skupiny poľnohospodárskej produkcie by mala byť zisková vzhľadom na úroveň cien na svetovom trhu. Už teraz sa zreteľne vydělila skupina kultúr, na výrobu ktorých sa špecializujú jednotlivé členské krajiny RVHP. K nim treba predovšetkým počítať skupinu technických kultúr (bavlna, olejnaté rastliny, tabak), niektoré druhy zeleniny a ovocia (hrozno, rajčiny, čierne korenie a i.), ako aj niektoré liečivé rastliny. Pri súčasnej úrovni rozvoja mechanizácie výrobných procesov a technológie výroby perspektívnych plodín, môžu byť tieto plodiny objektom hlbšej špecializácie ich výroby v rámci členských krajín RVHP.

Samozrejme, realizácia týchto úloh nie je otázkou dneška, ani zajtrajška. Určenie hlavných smerov medzinárodnej socialistickej deľby práce v poľnohospodárstve a ich realizácia vyžaduje hlbokú predchádzajúcu analýzu celého súboru faktorov priamo či sprostredkovane spätých s týmto problémom.

Po prvé, je nevyhnutné hlboké vedecké zdôvodnenie smerov a bezprostredne druhov činnosti, ktoré môžu byť objektmi ďalšieho rozvoja a prehĺbenia špecializácie. Bolo by chybou vychádzať pri určovaní špecializácie v poľnohospodárstve iba z prírodných podmienok alebo súčasných zahraničnoobchodných vzťahov. Podobný prístup k takým zložitým sociálno-ekonomickým problémom, ako je integrácia socialistických krajín v agropriemyselnej sfére vcelku, a osobitne v poľnohospodárskej výrobe, môže viesť k negatívnym následkom.

Po druhé, celý rad faktorov, ktoré podstatne vplývajú na reprodukčné procesy v jednotlivých krajinách, vyžaduje ich všestrannú analýzu so zreteľom na národné a medzinárodné záujmy, vypracovanie dlhodobého vedecky zdôvodneného programu špecializácie poľnohospodárskej výroby členských krajín RVHP.

Tieto úlohy treba riešiť po etapách, začínajúc od kooperácie národohospodárskych plánov členských krajín RVHP na všetkých stupňoch reprodukčného procesu, cez prognózovanie rozvoja poľnohospodárstva a jeho jednotlivých odvetví a končiac hlbokými integračnými zväzkami, ktoré predpokladajú vysokú úroveň špecializácie poľnohospodárskej výroby v regionálnom združení. Rozvoj a zdokonaľovanie foriem a metód ekonomickej spolupráce socialistických krajín sa musí uskutočňovať na základe princípov vzájomných výhod, spájania medzinárodných a národných záujmov. Nazdávame sa, že pritom bude mať stále väčší význam stabilita vzťahov, ktorých základ musia tvoriť dlhodobé zmluvy. V súvislosti s tým sa v Komplexnom programe konštatuje, že základnou formou prehĺbovania špecializácie sú v súčasnej etape najmä dlhodobé zmluvy. Majú určovať práva a povinnosti partnerov, ktorí sa zúčastňujú špecializácie, vrátane hmotnej zodpovednosti za splnenie zmluvných záväzkov.

Takto, skúmajúc problém rozvoja medzinárodnej socialistickej agropriemyselnej integrácie, môžeme urobiť záver, že jej súčasnú úroveň možno charakterizovať ako počiatočnú etapu na ceste realizácie hlbších integračných opatrení vo všetkých sférach agropriemyselného komplexu. To prispeje k ďalšiemu rozvoju medzinárodnej socialistickej integrácie v agropriemyselnej sfére a k formovaniu medzinárodného agrokomplexu v rámci členských krajín RVHP.

Prehľad a glosy

Niektoré prístupy k meraniu prínosu vedeckotechnického pokroku pre rast národného dôchodku

KRČ, Rudolf

Centrálne postavenie vedeckotechnického pokroku medzi faktormi ekonomického rastu a sociálno-ekonomického rozvoja a rastúci objem výdavkov na vedu a vedeckovýskumnú činnosť, ako aj rast ich relatívneho podielu na použitom národnom dôchodku zákonite vedie k opakovaným pokusom čo najadekvátnejšie zmerať príspevok vedeckotechnického pokroku k rastu základných makroekonomických veličín. Tieto pokusy a neustále predkladané nové návrhy sa zdôvodňujú aj tým, že ekonomický výskum dosiaľ nevytvoril použiteľnú a dostatočne nádejnú metódu hodnotenia vplyvu vedeckotechnického pokroku na rast národného dôchodku, resp. širšie na rast efektívnosti spoločenskej výroby. Zisťovanie efektívnosti nákladov na vedu, vedeckovýskumnú činnosť a v konečných dôsledkoch na vedeckotechnický pokrok má význam pre hospodársku a technickú politiku každej krajiny, napr. pri určovaní optimálneho rastu objemu nákladov na rozvoj vedy a techniky, optimálnych proporcií medzi nákladmi na vedu a investíciami do výroby pri efektívnej regulácii rozdeľovania nákladov cyklu veda—technika—výroba, pri vypracovaní normatívov efektívnosti nákladov na výskum a zavádzanie do výroby, pri stimulácii pracovníkov vedy a výskumu, pri centrálnom plánovaní zovšeobecnených ukazovateľov efektívnosti rozvoja vedy a techniky, pri prognózovaní rastu národného dôchodku pod vplyvom vedy a techniky a pod.

V súčasnosti existujúce pokusy, resp. návrhy metód merania prínosu vedeckotechnického pokroku k rastu národného dôchodku možno rozdeliť do niekoľkých skupín.¹ Po prvé sú to metódy založené na dekompo-

¹ V tejto diskusnej stati na ilustráciu problému používame návrhy, ktoré boli predložené na pracovnej porade ekonómov krajín RVHP k vypracovaniu spoločnej metódy merania prínosu vedeckotechnického pokroku, ktorá by bola použiteľná v krajinách RVHP. Porada sa konala v Moskve v Inštitúte ekonomiky AV ZSSR v decembri 1977.

zícii prírastku národného dôchodku podľa jednotlivých faktorov, medzi ktorými je i viac alebo menej agregovaný, resp. dezagregovaný vedeckotechnický pokrok. Ide tu v podstate o analýzu podľa faktorov, resp. ich komponentov, ale bez použitia metód klasickej faktorovej analýzy.

Druhú skupinu predstavujú návrhy založené na meraní chozrasčotných efektov.

Tretiu skupinu návrhov tvoria metódy merania prínosu vedeckotechnického pokroku založené na klasickej faktorovej analýze.

Do štvrtej skupiny možno zahrnúť metódy založené v podstate na produkčných funkciách, ktoré v rôznom stupni dezagregujú samotný faktor vedeckotechnického pokroku (VTP).

Všimnime si prvú skupinu návrhov. Dobrým reprezentantom tejto skupiny návrhov môže byť napr. postup rozpracovaný sovietskymi autormi S. I. Golosovským a B. M. Grinčelom, publikovaný v roku 1976 vo Voprosch ekonomiki [1], resp. predložený v roku 1977 na pracovnej porade týkajúcej sa podúlohy I-25. 4. 3. 1 Súhrnného plánu RVHP v Moskve [2].

Autormi predložený návrh, komplexno-funkčná metóda merania vplyvu vedeckotechnického pokroku na efektívnosť spoločenskej výroby, zakladá sa na analýze základných faktorov. Metodicky sa táto otázka hodnotenia vplyvu VTP skúma ako problém určovania absolútnej efektívnosti investícií a predstavuje hodnotenie a faktorovú analýzu faktickej efektívnosti VTP. Faktory pôsobiace na rast produktivity práce, a prostredníctvom nej na rast národného dôchodku, autori delia na:

a) rast kvality práce pracovníkov výrobnjej sféry, meraný rastom ich kvalifikácie;

b) faktory zmeny materiálno-vecných prvkov vedeckotechnického pokroku, vyjadrené rastom fondovej vybavenosti pracujúcich, rastom kvality techniky a rastom úrovne technológie vo sfére materiálnej výroby;

c) faktory zmeny prírodných faktorov, zahŕňajúce kolísanie klimatických podmienok a rast rozmerov využívania prírodných zdrojov.

Na rozdiel od návrhu predloženého v citovanej stati [1], kde autori navrhovali merať vplyv klimatických podmienok ako rozdiel medzi skutočným národným dôchodkom a teoretickým (vyrovnaným) národným dôchodkom (vyrovnanie robili parabolou 2. stupňa), v príspevku predloženom pracovnej porade [2] zvlášť merali zmenu národného dôchodku v poľnohospodárstve v dôsledku zmeny klimatických podmienok a z toho odvodzovali vplyv na národný dôchodok vytvorený v spracovateľskom priemysle. Potravinársky a ľahký priemysel v prvom polroku každého skúmaného roku spracúva suroviny z minulého roku, v druhom polroku suroviny z bežného roku (teda lag 1/2 roka).

Všimnime si bližšie tento prístup k meraniu vplyvu klimatických podmienok. V zásade je takýto prístup správny. Ukazuje však, že vplyv klimatických podmienok na rast produkcie potravinárskeho priemyslu sa

zaznamená iba vtedy, keď zníženie vo vlastnom poľnohospodárstve nie je nahradené importom poľnohospodárskych surovín. V situácii, keď schodok vo vlastnej produkcii je plne krytý importom, nemusí sa vplyv klimatických podmienok na rast priemyselnej produkcie, resp. na rast národného dôchodku prejavíť v plnom rozsahu. Na druhej strane zasa možno ku konkrétnemu návrhu povedať, že neberie zreteľ na vplyv klimatických podmienok na iné odvetvia, napr. stavebníctvo, dopravu a pod. Pritom, pravda, skutočná situácia môže byť ešte zložitejšia, pretože vplyv klimatických podmienok môže v značnej miere tmiť vedeckotechnický pokrok (umelé zavlažovanie, chemizácia, nové materiály, nové mechanizmy v doprave a pod.). A tu sa vlastne dostávame k prvému veľmi vážnemu problému: ani existujúca informačná sústava, ani známe metódy merania nevedia tento protivplyv zmerať.

Vplyv rastu počtu pracujúcich v spoločenskej materiálnej výrobe na rast národného dôchodku sa meria obvykle pomocou skutočne odpracovaného času v materiálnej výrobe a podľa hodinovej produktivity práce. Takto postupovali aj autori diskutovaného návrhu.

Meranie uvedeného vplyvu v zásade možno takto uskutočniť. Avšak ak chceme merať dlhodobé tendencie, narážame tu na ťažkosti v informačnej báze. Napríklad v ČSSR neexistujú údaje o odpracovaných hodinách v jednotlivých odvetviach materiálnej výroby. Pravda, rekonštrukcia údajov je možná.

Vplyv prírodných zdrojov sa meria pomocou objemu príslušných prírodných zdrojov a ich lepšieho využívania.

Aj tu sa však naráža na celý rad problémov. Existujú napr. problémy s oceňovaním prírodných zdrojov,² s meraním substitučného efektu z nahradzovania domácich prírodných zdrojov importom surovín a materiálov a pod.

Azda najväčšie problémy však vznikajú s dezagregáciou vedeckotechnického pokroku na jednotlivé komponenty vplyvu. Autori ilustratívneho návrhu ho merali napr. rastom kvalifikácie pracovníkov materiálnej výroby (prostredníctvom zmien v odmenách za prácu, zmien priemernej tarifnej triedy a rastu podielu inžiniersko-technických pracovníkov vo sfére materiálnej výroby), rastom množstva a kvality techniky (pomocou výbornosti fondov, priemernej životnosti techniky v podnikoch-spotrebiteľoch, priemerného váženého veku aktívnych základných fondov v národnom hospodárstve, pomocou rastu priemernej doby výroby modelov techniky v podnikoch výrobcov a pomocou koeficientov rýchlosti obmeny modelov techniky).

Vplyv rastu fondovej vybavenosti sa v takýchto návrhoch meria pomocou objemu a efektívnosti dodatočných investícií do techniky.

² Vieme, že tento teoreticky už dlho známy problém sa nepodarilo prekonať napr. ani pri výpočte experimentálnej bilancie národného bohatstva v ČSSR [3].

Aké nesmierne množstvo problémov sa skrýva za týmito procesmi, resp. ukazovateľmi, netreba vari ani uvádzať. Obrovský problém sa objavuje napr. pri pokusoch zmerať produktivnosť nových modelov techniky. V súčasnosti je nemožné prakticky vypočítať nejaký úplný syntetický ukazovateľ. Preto aj autori uvedeného návrhu postupovali tak, že ukazovatele o produktivnosti nových modelov techniky a o priemernom období životnosti a veku zisťovali iba u reprezentantov novej techniky podľa priemyselných, poľnohospodárskych a stavebných pododvetví. Vplyv zmeny technológie (na úrovni celého národného hospodárstva) merali pomocou ukazovateľov energetickej a materiálovej náročnosti, prostredníctvom zmeny podielu pracovníkov energetických a materiálov produkujúcich odvetví a hrubého spoločenského produktu. Získané výsledky korigovali, resp. navrhujú korigovať pomocou sumárnej chyby.

Návrhy takéhoto druhu majú síce určitý komplexný charakter, ale pri súčasnom stave poznania jednotlivých komponentov vedeckotechnického pokroku, ich vzájomných vplyvov a spätých väzieb, a najmä pri súčasnej — pochopiteľne, nie ešte dobudovanej — informačnej báze sú síce veľmi užitočným, ale dosiaľ len prvým, dosť hrubým priblížením.

Druhú skupinu tvoria návrhy založené na meraní chozrasčotného efektu. Tieto návrhy sa snažia vychádzať z využitia existujúcich plánovo-ekonomických informácií. Prevažne sú založené na myšlienke organizácie systematickej evidencie plánovaného a skutočného prírastku národného dôchodku v dôsledku novej techniky sumarizáciou existujúcich ukazovateľov jej efektov podľa všetkých druhov techniky a vo všetkých sférach jej využitia.

Typickým reprezentantom návrhov takéhoto druhu je napr. návrh sovietskych ekonómov L. M. Gatovského, M. A. Vilenského a V. G. Felzenbauma [4]. Autori tohto návrhu vychádzali z náčrtu, ktorý formuloval L. Gatovskij v [5]. Predloženie návrhu zdôvodňujú tým, že v súčasnosti existujúci a praxou zdokonaľovaný systém výpočtu národohospodárskeho efektu novej techniky sumarizáciou efektov z podnikov vedie, resp. povedie k dvojnásobnému započítavaniu efektov u výrobcov a užívateľov novej techniky. Podnik-výrobca novej techniky plánuje a vypočítava ročný národohospodársky efekt ako nový druh priemyselnej produkcie a podnik-užívateľ vykazuje tú istú sumu efektu ako výsledok „zavádzania novej technológie“, „mechanizácie výroby“ alebo „automatizácie výroby“.

Autori navrhujú prijať ukazovatele chozrasčotného efektu. Podľa nich sa iba ten dá sumarizovať, pretože pri ňom sa zisťuje príspevok vedeckotechnického pokroku k rastu zisku a národného dôchodku. Preto navrhujú ako mieru tohto príspevku prijať tieto ukazovatele: u výrobcu novej techniky zisk z výroby novej techniky, ktorý sa dosiahne pri jej realizácii u užívateľa, u užívateľa zase prírastok zisku, ktorý dosiahol v dôsledku zámény starej techniky novou. Samotné určenie zisku z výroby

novej techniky sa uskutočňuje prenasobením objemu výroby novej techniky rozdielom medzi jednotkovou cenou novej techniky (vrátane prírážok závislých od rozsahu jej národohospodárskeho efektu) a vlastnými nákladmi výroby jednotky novej techniky.

Prírastok zisku pri využívaní novej techniky predstavuje rozdiel medzi bežnými nákladmi na využívanie starej a novej techniky a na produkciu vyrábanú pomocou novej techniky. Sumárny chozrasčotný efekt z novej techniky sa v jednotlivých podnikoch dostáva ako súčet oboch týchto efektov (ak podnik dosahuje zároveň zisk z výroby a z užívania novej techniky). Súčet ziskov z novej techniky za všetky podniky materiálnej výroby predstavuje prírastok čistého dôchodku spoločnosti. Prechod k určeniu vplyvu novej techniky na prírastok národného dôchodku sa uskutočňuje pomocou ukazovateľa podielu bežných nákladov na jednotku hrubej produkcie, vyrobenej novou technikou. Porovnaním prírastku zisku z novej techniky s týmto ukazovateľom dostáva sa prírastok národného dôchodku vyprodukovaného na príslušnom podniku pomocou novej techniky. Najväčší praktický problém svojho návrhu autori vidia pri výčíslovaní nákladov na využívanie starej a novej techniky — problém reprodukcie režijných nákladov (tzv. „kotlové“ náklady). — réžia sa rozvrhuje ako percentuálna prírážka.

Pri tomto spôsobe sa vychádza z nie celkom reálneho predpokladu, že cena dostatočne presne vyjadruje novosť techniky, jej pokrokovosť. Ďalší nedostatok tejto metódy je v tom, že vedeckotechnický pokrok sa tu redukuje iba na novú techniku.

Rozdiel medzi prvou a druhou skupinou návrhov možno vidieť v tom, že prvé možno použiť v podstate iba na úrovni celého národného hospodárstva, prípadne odvetví, kým druhé sú použiteľné už na podnikovej úrovni.

V súvislosti s touto skupinou návrhov možno sa zmieniť aj o návrhoch, ktoré sa zakladajú na analýze „náklady—efekt“.³ Základnou myšlienkou analýzy „náklady—efekt“ je úprava rôznych variantov na spoločný efekt. Pritom však nemožno zabúdať, že nevyhnutnosť úpravy rôznych variantov na spoločný efekt „nezbavuje plánovacie orgány nevyhnutnosti porovnávať nemerateľné prvky efektu s nákladmi, vážiť ich a navzájom porovnávať“ [7], pretože „cieľom úpravy na spoločný efekt je predvídať, akými spôsobmi a s akými nákladmi možno pri uskutočnení jedného projekčného variantu uspokojiť tie potreby, ktoré sú kryté inými porovnávanými variantmi...“, teda treba hľadať „také kombinácie projekčných variantov, ktoré musia... poskytovať rovnaký národohospodársky efekt“ [7]. Pri aplikácii základných myšlienok analýzy „náklady—efekt“ na meranie prínosu vedeckotechnického pokroku pre

³ O použití analýzy náklady—efekt vo výskume a vývoji pozri [6].

rast národného dôchodku (alebo širšie, pre rast efektívnosti vedeckotechnického pokroku), za jednotlivé etapy tejto analýzy možno podľa V. Ludwiga [8] považovať:

- vymedzenie a analýzu faktických nákladov práce na východiskové materiály, výrobky a technológie, ktoré sú predmetom zámery;
- porovnanie kvality východiskových materiálov, výrobkov a technológií z hľadiska stupňa ich vhodnosti na jeden a ten istý účel;
- prepočet skutočných nákladov práce na jednotku kvality alebo kapacít a porovnanie rozpočtov medzi sebou;
- určenie vplyvu substitútov na náklady na jednotlivé stupne výroby, včítane výroby konečných produktov;
- určenie vplyvu použitých východiskových materiálov, výrobkov, technológií substitútov na podmienky práce, životné prostredie v hodnotovom vyjadrení;
- ocenenie vplyvu nových výrobkov alebo technológií na konečné produkty a určenie ich prínosu pri uspokojovaní potrieb.

Prednosťou návrhov tejto druhej skupiny je, že dosiahnuté veličiny majú v podstate aditívny charakter a možno ich použiť už na úrovni podnikov. Základný problém však je, že ich nemožno zisťovať pre všetky „akcie“ vedeckotechnického pokroku, resp. že „mimopodnikové efekty“ vedeckotechnického pokroku sú v podstate nepostihnuteľné (okrem už spomínaných problémov s cenami a známymi problémov spojených s prepočtom na spoločný efekt). Pritom možno ešte dodať, že Ludwigov návrh nie celkom zodpovedá kritériám prepočtu na spoločný efekt, pretože zatiaľ ide iba o prepočet jednotlivých vedeckotechnických opatrení len na konečný, finálny výrobok.

Tretiu skupinu návrhov merania prínosu vedeckotechnického pokroku predstavujú metódy založené na faktorovej analýze. Všimnime si opäť konkrétny návrh J. Georgijeva, ktorý túto metódu ilustruje na príklade BER [9].

Zo základnej rovnice komponentnej analýzy $z = A \bar{f}$ sa dostáva transformáciou rovnice $F_k \lambda_p = \bar{A}_j z$. Základ priestoru A sa skladá z jednotlivých základných smerov vedeckotechnického pokroku. Vzhľadom na metodologické problémy a informačné ohraničenia sa oceňovanie vplyvu základných smerov vedeckotechnického pokroku na rast národného dôchodku uskutočňovalo v niekoľkých etapách. V prvej etape sa pomocou indexovej faktorovej analýzy delil prírastok národného dôchodku na prírastok v dôsledku odpracovaného času v materiálnej výrobe a v dôsledku rastu spoločenskej produktivity práce (v roku 1964 bol v BER pomer oboch faktorov 1,3 : 98,7 a v roku 1974 4,4 : 95,6). V druhej etape sa prírastok národného dôchodku v dôsledku rastu spoločenskej produktivity práce delil na prírastok v dôsledku vedeckotechnického pokroku (spoločenskou produktivitou práce sa pritom rozumel podiel čistej produkcie na jednotku odpracovaného času pracovníkov materiálnej

výroby — teda opäť je tu rozdiel od predchádzajúceho návrhu, kde spoločenská produktivita práce sa chápala ako produktivita živej a spredmetnenej práce). Vplyv vedeckotechnického pokroku na prírastok národného dôchodku merali pomocou rozdielu medzi spoločenskou produktivitou práce v bežnom období a produktivitou v základnom období, násobenou indexom fondovej vybavenosti jedného pracovníka, umocneným na 0,5 [t. j. $p_0 (I_1/I_0)^{0.5}$]. Tento rozdiel sa vynásobil skutočne odpracovaným časom. Podľa tejto schémy zistili, že podiel prírastku národného dôchodku v dôsledku vedeckotechnického pokroku stúpol z 25 % v roku 1964 na 49 % v roku 1974. Vplyv podielu fondovej vybavenosti klesol zo 75 % na 51 %. V tretej etape výpočtu vypočítali maticu koeficientov medzi pármí základných premenných. Z pôvodných 16 východiskových premenných vybrali po predbežnej previerke iba 6, a to: podiel prostriedkov na zdokonalenie technológie výroby a systému riadenia na celkovom objeme prostriedkov (žiaľ, autor bližšie tieto prostriedky nadefinoval), podiel špecializovanej a kooperovanej produkcie podľa priemernej veľkosti podniku v celkovom objeme produkcie, podiel robotníkov, ktorí absolvovali školy a kvalifikačné, resp. prekvalifikačné kurzy, podiel mechanizačných a automatizačných prostriedkov z celkového objemu prostriedkov, podiel času produktívnej práce za jednu smenu, a napokon podiel prostriedkov na zdokonalenie kvalitatívnych charakteristík materiálov z celkového objemu prostriedkov v odvetviach výroby surovín a materiálov ($z_i = 1, \dots, 6$). V štvrtej etape vypočítali z kvadratickej korelačnej matice príslušné váhy pre 6 stĺpcov a 6 riadkov, ktoré tvorili tzv. jednoduchú štruktúru. Najprv uskutočnili VARIMAX rotáciu, potom afonnovú rotáciu. V piatej etape uskutočnili ekonomickú interpretáciu výsledkov tak, že dostali vplyv jednotlivých hlavných komponentov na celkovej disperzii východiskových premenných. Najvyšší bol vplyv zdokonaľovania technológie a systému riadenia, potom vplyv prehlbovania špecializácie a rast koncentrácie výroby, ďalej vplyv rastu kvalifikácie robotníkov, rastu úrovne mechanizácie a automatizácie výroby. Vplyv zlepšovania organizácie výroby a práce a vplyv rastu kvalitatívnych charakteristík surovín a materiálov boli najnižšie.

Náročnosť faktorovej analýzy, zložitosť metód rotácie a i. obmedzujú použiteľnosť tejto metódy len na makroekonomickej úrovni.

Pritom, pravda, výsledky dosiahnuté touto metódou slúžia zatiaľ iba ako orientácia pri riešení otázok ďalšieho rozvoja základných smerov vedeckotechnického pokroku a vlastne nedávajú odpoveď na otázku, aký je podiel prínosu vedeckotechnického pokroku k rastu národného dôchodku.

Štvrtú skupinu návrhov merania príspevku vedeckotechnického pokroku k rastu národného dôchodku tvoria tie, ktoré sa zakladajú na produkčných funkciách. Československý čitateľ veľmi dobre pozná pokusy využiť produkčné funkcie na meranie ekonomického rastu v ČSSR, i tie, ktoré obsahujú ako samostatný faktor vedeckotechnický pokrok. V na-

šom príspevku si všimame iba tie návrhy, ktoré sa objavili v roku 1977 v súvislosti so spomínanou prácou na jednotnej metodike merania príspevku vedeckotechnického pokroku v krajinách RVHP. Pozornosť si predovšetkým zasluhuje návrh J. A. Zykova a S. G. Lazurenka [10].

Nedostatočnosť doterajších metód merania príspevku vedeckotechnického pokroku vidia v tom, že rôzne známe návrhy vyčíslujú jeho podiel na raste národného dôchodku v rozpätí 22–80 % (L. A. Vaag, B. N. Michalevskij a A. S. Soloviev, A. I. Ančiškin, B. M. Grinčeľ). Podľa nich na národný dôchodok vplýva spôsob spoločenskej výroby a súhrn konkrétno-historických podmienok spoločenského života. Tie pôsobia priamo na pracovný proces v materiálnej výrobe, a preto za jediné bezprostredné faktory rastu národného dôchodku považujú iba rast produktívnej sily práce alebo zdokonaľovanie smerov jej využitia, pretože iba ony vyjadrujú zmeny v pracovnom procese. Prostredníctvom rastu produktívnej sily práce pôsobia aj ostatné faktory a medzi nimi aj vedeckotechnický pokrok, rast výrobných fondov, počet pracujúcich v materiálnej výrobe. Pritom všetky tieto faktory pôsobia iba na naturálno-vecnú štruktúru národného dôchodku. Hodnotu národného dôchodku podľa nich vyjadrujú podmienky určujúce objem individuálnych nákladov spoločenskej práce v materiálnej výrobe a podmienky určujúce stupeň súladu týchto individuálnych nákladov so spoločensky nutnými. V tejto súvislosti používajú aj delenie faktorov rastu na extenzívne a intenzívne. Ich chápanie je iné ako dosiaľ bežné, pretože za intenzívne považujú iba tie faktory, ktoré vedú k úspore spoločenskej práce (živej a spredmetnenej). Problém sa potom koncentruje na určenie úspor spoločenskej práce. Ich návrh je: hodnotiť túto úsporu rozdielom medzi spoločensky nutnými a individuálnymi nákladmi na výrobu celej masy daného súhrnu úžitkových hodnôt. Z tejto koncepcie im potom vyplýva, že jednotlivé výsledky vedeckotechnického pokroku môžu mať aj extenzívny charakter, ba dokonca aj negatívny, a môžu viesť k zvýšeniu nákladov spoločenskej práce a prekážať ekonomickému rastu.

Autori navrhujú ekonomicko-matematický model merania príspevku intenzívnych faktorov ekonomického rastu k prírastku národného dôchodku, ktorý umožňuje určiť súčasne parametry výrobných funkcií i úsporu spoločenskej práce pri výrobe národného dôchodku pri fixovanej naturálno-vecnej štruktúre. Koeficienty elasticít produkčných funkcií vypočítané za 5-ročné obdobia od roku 1975 (kľzavo 1950–1954, 1951–1955 atď.) interpretovali ako vplyv rastu výrobných fondov a pracovných zdrojov na rast národného dôchodku, teda ako rast súhrnnej efektívnosti. Návrh autorov predstavuje v podstate zdokonalenú Cobbovu-Douglasovu funkciu.

V literatúre existuje dosť kritických hlasov proti samotným produkčným funkciám. Z celého radu spomenieme vari to, že produkčné funkcie tohto typu sa považujú za hypotetické, ich použitie za nezdôvodnené, kritické hlasy sú proti predpokladom homogénnosti jednotlivých fakto-

rov týchto funkcií, poukazuje sa na nedostatky korelačných metód určovania parametrov produkčných funkcií, ostro sa kritizujú dnes už „klasické“ spôsoby zohľadňovania vedeckotechnického pokroku a pod. Mnohé z najnovších návrhov sa sústreďujú na precizovanie metód merania práve vedeckotechnického pokroku. Takýmto je aj návrh G. A. Černikovovej [11].

Návrh sa zakladá:

1. na určovaní technicko-ekonomických parametrov pracovných prostriedkov a na integrácii na národohospodárskej úrovni;

2. na určovaní vzdelanostnej a kvalifikačnej úrovne pracovnej sily.

Základom prvého bodu bolo určenie individuálnych indexov rastu výrobných kapacít na vybrané výrobné prostriedky: uhoľné kombajny, elektroturbíny, sústruhy, lisy, tkáčske stavy, traktory, kombajny, parné lokomotívy, elektrické lokomotívy a exkavátory. Skúmala sa zmena základných parametrov od roku 1955 do roku 1975. Kvalifikačnú úroveň autorka merala priemerným stupňom vzdelania. Vypočítala národohospodársky index prírastku vzdelanostnej úrovne (rozdiel medzi indexom prírastku vzdelanostného potenciálu a indexom prírastku ich fyzického objemu). Tieto dva faktory zapracovala do produkčnej funkcie a určila prírastky národného dôchodku v dôsledku oboch týchto faktorov, takže celkove dostala vplyv rastu objemov výrobných prostriedkov a pracovných síl a vplyv rastu technickej a vzdelanostnej úrovne.

Úplne inak navrhujú merať vplyv vedeckotechnického pokroku J. J. Fajerman a T. J. Ogneva [12]. Navrhujú produkčnú funkciu, v ktorej vedeckotechnický pokrok sa traktuje ako endogénny faktor. Jeho určujúcimi prvkami sú vzdelanostný, vedeckotechnický a teoretický potenciál. Tieto potenciály sa určujú ako akumulácia nákladov na vzdelanie, aplikovaný výskum a vývoj a základný výskum. Pritom berú do úvahy aj starnutie a vyradovanie jednotlivých prvkov. Vedeckotechnický pokrok vyjadrujú ako stelesnený v práci a vo výrobných prostriedkoch a čiastočne ako autonómny (vplyv teoretického potenciálu). Spredmetnené komponenty pokroku sa vyjadrujú diferencovane podľa vekovej štruktúry pracovných síl a výrobných prostriedkov. Napokon berú zreteľ aj na úlohu medzinárodnej vedeckotechnickej výmeny. Tempo „zastarávania“ nákladov na vzdelanie vo výške 2,6 % počítali porovnaním s normou vyradovania pracovných zdrojov z výrobného procesu vo výške 2 % — vypočítanou podľa Domarovho vzorca. Tempo „starnutia“ nákladov na technologické výskumy a vývoj vypočítali vo výške 7,3 % pomocou údajov o vyradovaní výrobných fondov a nákladov na technologické výskumy. V návrhu sa okrem toho počíta s vyčíslovaním efektívnych hodnôt základných faktorov výroby: pracovných síl a výrobných fondov. Sám návrh je zatiaľ iba v experimentálnom štádiu.

Už z takéhoto „hrubého“ opisu niektorých návrhov na meranie prínosu vedeckotechnického pokroku na rast národného dôchodku vidieť, že

v súčasnosti sa experimentuje s celým radom často diametrálne odlišných koncepcií merania. Myslíme si, že aj keď sme sa obmedzili na návrhy koncepcií, ktoré vznikajú v súvislosti s realizáciou myšlienky spoločnej jednotnej metodiky v krajinách RVHP, jasne vidieť, akým smerom pokračuje ekonomický výskum. Mnohé z overovaných koncepcií sú na úrovni experimentu, mnohé už dostávajú konkrétne obrisy a postupne sa zdokonaľujú. Osobne si myslíme, že v súčasnosti ani jeden z diskutovaných smerov prístupov nie je rozpracovaný do tej miery, aby sa mohlo uvažovať o jeho prijatí v podobe záväznej alebo odporúčanej metodiky.

Literatúra

- [1] GOLOSOVSKIJ, S. I. — GRINČEL, B. M.: Naučno-techničeskij progress i nacionalnyj dochod. Vopr. Ekon., 1976, č. 10, s. 24—37.
- [2] GOLOSOVSKIJ, S. I. — GRINČEL, B. M.: Vlijanije naučno-techničeskogo progressa na effektivnost' obščestvennogo proizvodstva. [Referát z Pracovnej porady na tému RVHP I — 25. 4. 3. 1: Metodologičeskije principy opredelenija vkladu naučno-techničeskogo progressa v povyšeniej effektivnosti obščestvennogo proizvodstva.] Moskva 1977.
- [3] GÁL, J.: Experimentálna bilancia národného bohatstva Slovenskej socialistickej republiky. Ekon. Čas., 24, 1977, č. 8, s. 742—749.
- [4] GATOVSKIJ, L. M. — VILENSKIJ, M. A. — FEEZENBAUM, V. G.: Izmerenije vkladu naučno-techničeskogo progressa v prirost nacionalnogo dochoda na osnove regularnoj planovo-ekonomičeskoj informacii. [Referát.] Moskva 1977 [2].
- [5] GATOVSKIJ, L. M.: Ekonomičeskije problemy naučno-techničeskogo progressa. Moskva, Nauka 1971.
- [6] LUDWIG, V. — HEYDT, M.: Aufwand — Nutzen — Analysen in Forschung und Entwicklung. Akademie-Verlag, Berlin 1974.
- [7] NOVOŽILOV, V. V.: Měření nákladů a výsledků. [Preklad z ruštiny.] Praha, Svoboda 1972, s. 65, 75.
- [8] LUDWIG, V.: K voprosu kompleksnoj ocenki zatrat i rezul'tatov naučno-techničeskogo progressa. [Referát.] Moskva 1977 [2].
- [9] GEORGIJEV, I.: Popytka ocenki vlijania osnovnyh napravlenij naučno-techničeskogo progressa na rost nacionalnogo dochoda. [Referát.] Moskva 1977 [2].
- [10] ZYKOV, J. A. — LAZURENKO, S. G.: Izmerenije vlivanija naučno-techničeskogo progressa na rost nacionalnogo dochoda. [Referát.] Moskva 1977 [2].
- [11] ČERNYKOVA, G. A.: Ispol'zovanie proizvodstvennyh funkcij dlia vydelenija vkladu naučno-techničeskogo progressa v rost nacionalnogo dochoda. [Referát.] Moskva 1977 [2].
- [12] FAJERMAN, F. J. — OGNEVA, T. F.: Ob ocenke effektivnosti osnovnyh napravlenij naučno-techničeskogo progressa s pomoščiu proizvodstvennoj funkcii. [Referát.] Moskva 1977 [2].

НЕКОТОРЫЕ ПОДХОДЫ К ИЗМЕРЕНИЮ ВНОСА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОГРЕССА ДЛЯ РОСТА НАЦИОНАЛЬНОГО ДОХОДА

КРЧ, Рудолф

Автор анализирует 4 группы подходов или же предложений методов измерения вносов научно-технического прогресса для роста национального дохода произведенного в социалистическом хозяйстве. Речь идет об методах, базирующих

- на декомпозиции прироста национального дохода по отдельным факторам, среди которых находится более или менее агрегированный фактор научно-технического прогресса
- на измерении хозрасчетного эффекта у производителей и пользователей новой техники
- на классическом факторном анализе
- на производственных функциях, которыми в различной степени дезагрегируется сам фактор научнотехнического прогресса.

Коротким анализом преимуществ и недостатков отдельных групп или же нескольких конкретных предложений, которые появились в последнее время, автор приходит к заключению, что предварительно ни один из них не является настолько разработанным, чтобы был в состоянии комплексно измерить внос научнотехнического прогресса и чтобы смог служить основой для совместной методики в странах — членах СЭВ.

SOME APPROACHES TO MEASURING CONTRIBUTIONS OF THE SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL PROGRESS TO A GROWTH OF NATIONAL INCOME

KRČ, Rudolf

The author analyzes four groups of approaches (methods) for measuring contribution of the scientific and technological progress to a growth of the national income produced in a socialist economy. These methods are based:

- on a decomposition of an increase in the national income according to the individual factors, which also include an more or less aggregated factor of the scientific and technological progress;
- on measurement of the socialist profitability of producers and users of the new technology;
- on classical factor analysis;
- on production functions, which in a various degree disaggregate the factor of scientific and technological progress itself.

On the basis of a brief analysis of advantages and disadvantages of the individual groups of approaches or several concrete proposals recently developed, the author draws a conclusion that so far none of the approaches is not developed as far as it could complexly measure the contribution of the scientific and technological progress and could serve as a basis for a common methodology in CMEA countries.

Vývoj zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojovými krajinami

RUŽIČKA, Anton

Členské krajiny RVHP venujú veľkú pozornosť neustálemu rozvoju hospodárskej spolupráce s rozvojovými krajinami. Hospodárske vzťahy, ktoré sa začali rozvíjať ešte koncom štyridsiatych rokov, realizujú sa pri dôslednom dodržiavaní úplnej rovnoprávnosti, rešpektovaní národnej suverenity, nezasahovaní do vnútorných záležitostí, na základe vzájomnej výhodnosti a priateľstva medzi národmi, poskytovania nezištnej hospodárskej a vedecko-technickej pomoci za výhodných podmienok.

Hospodárska spolupráca krajín RVHP s rozvojovými krajinami podporuje ich boj proti neokolonializmu, za upevnenie suverenity a zvyšovanie hospodárskej nezávislosti od vyspelých kapitalistických štátov. Tým sa zároveň podporuje nekapitalistický vývoj v rozvojových krajinách a socialistické tendencie spoločenského vývoja.

Členské krajiny RVHP pri nadväzovaní hospodárskej spolupráce s rozvojovými krajinami vychádzajú z týchto skutočností:

— niektoré rozvojové krajiny už od svojho vzniku volia nekapitalistickú cestu vývoja, postupne sa odpútavajú od bývalých materských imperialistických štátov a odpadajú od svetovej kapitalistickej sústavy;

— rozvojom hospodárskej spolupráce medzi členskými krajinami RVHP a rozvojovými krajinami obmedzuje sa vplyv medzinárodnej kapitalistickej deľby práce;

— rozvoj hospodárskych vzťahov krajín RVHP s rozvojovými krajinami prakticky spočíva na spoločných záujmoch socializmu a národnooslobodzovacieho hnutia, čo je reprezentované ich bojom za mier, za likvidáciu nadvlády imperializmu a zabezpečovanie vývoja pokrokovej socialistickej spoločnosti;

— priaznivé predpoklady pre prehlbovanie hospodárskej spolupráce medzi krajinami RVHP a rozvojovými krajinami sú dané tak politickými, ako aj ekonomickými predpokladmi; spočívajú hlavne v tom, že krajiny RVHP reprezentujú veľký ekonomický potenciál a stabilný svetový socialistický trh, čo vytvára priaznivé predpoklady pre vzájomnú doplni-

teľnosť jednotlivých ekonomík a pre rozvoj výmeny tovarov a služieb medzi nimi.

Hospodárska spolupráca RVHP s rozvojovými krajinami sa realizuje v podstate v troch smeroch, a to ako:

- výmena tovarov prostredníctvom zahraničného obchodu;
- investično-výrobná spolupráca zameraná na zvyšovanie ekonomického potenciálu rozvojových krajín, výstavba nových alebo rozširovanie a modernizovanie už existujúcich priemyselných podnikov, budovanie energetických zdrojov, poľnohospodárskych, dopravných a iných podnikov;
- vedecko-technická spolupráca, ktorá zahŕňa nielen odovzdávanie poznatkov z oblasti vedy a techniky, ale aj výrobných skúseností, výchovu kádrov a pod.

Tieto oblasti tvoria organický celok, ich realizácia sa neuskutočňuje oddelene, izolovane, ale sa vzájomne prepletajú a dopĺňajú.

Celková hospodárska spolupráca krajín RVHP s rozvojovými krajinami má svoju osobitnú charakteristickú črtu v porovnaní s hospodárskou spoluprácou krajín RVHP s ostatnými teritóriami. Je zameraná predovšetkým na vybudovanie, upevnenie a rozširovanie štátneho sektora v rozvojových krajinách. Je to preto, lebo len štátny sektor je schopný mobilizovať prostriedky v celospoločenskom rozsahu, predchádzať možnostiam ich rozptylu a využívať ich na riešenie najdôležitejších cieľov. Netreba zvlášť zdôrazňovať význam existencie štátneho sektora v boji proti monopolom, pri upevňovaní pozícií národných ekonomík rozvojových krajín, ako aj v urýchľovaní ekonomického rastu.

Hospodárska spolupráca krajín RVHP s rozvojovými krajinami má veľký ekonomický význam aj pre samotné krajiny RVHP, najmä vzhľadom na veľké možnosti výmeny strojárskych výrobkov za nevyhnutné suroviny, palivá a poľnohospodárske produkty.

a) *Vývoj a tovarová štruktúra zahraničného obchodu*

Zahraničný obchod, ktorý sa realizuje medzi krajinami RVHP a rozvojovými krajinami, má významnú úlohu v upevňovaní ekonomík oboch zúčastnených strán a je prevažujúcou formou hospodárskej spolupráce medzi nimi.

Rozvoj zahraničného obchodu medzi krajinami RVHP a rozvojovými krajinami má veľmi dynamický vývoj. Za obdobie rokov 1960–1975 sa obrat zvýšil 7,2-krát, z toho export 8,2-krát a import 6,2-krát.

Podiel rozvojových krajín na celkovom zahraničnom obchode krajín RVHP v roku 1975 bol 9,4 %. V celkovom zahraničnom obchode jednotlivých členských krajín RVHP podiel rozvojových krajín v uvedenom roku predstavoval: v BLR 7 %, v MLR 6,6 %, v NDR 4,4 %, v Kube 9,6 %, v PLR 6,5 %, v RSR 16,2 %, v ZSSR 12,4 % a v ČSSR 7 %.

Hodnota obratu zahraničného obchodu sa v rokoch 1960—1975 zvýšila o 10 196 mil. RbĽ a v roku 1976 dosiahla sumu 11 856 mil. RbĽ.

Podiel jednotlivých krajín RVHP na celkovom obrate zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojovými krajinami v roku 1975 bol takýto: BLR 4,4 %, MLR 4,8 %, NDR 5,9, Kuba 4,5 %, PLR 9,2, RSR 10,8 %, ZSSR 53,2 % a ČSSR 7,2 %. Uvedené údaje poukazujú na skutočnosť, že najväčšiu účasť má ZSSR, nasleduje RSR, PLR a ČSSR. Najdynamickejšie však rastie obrat zahraničného obchodu s rozvojovými krajinami v RSR; v rokoch 1960—1975 sa zvýšil 22,3-krát a v roku 1976 dosiahol hodnotu 1 286 mil. RbĽ. Aj BLR zaznamenáva podstatné zvýšenie obratu, a to za dané obdobie 16,5-krát; hodnota obratu sa zvýšila na 520 mil. RbĽ.

Vývoj podielu rozvojových krajín na celkovom zahraničnom obchode jednotlivých krajín RVHP v členení podľa tovarových skupín za roky 1960—1975 nám ukazujú údaje tabuliek 1 a 2.

Údaje tabuľky 1 poskytujú informácie, ako sa vyvíjal podiel rozvojových krajín na celkovom exporte jednotlivých krajín RVHP. Údaje poukazujú na značné zmeny podielu jednotlivých tovarových skupín. Prakticky vo všetkých krajinách RVHP sa zvyšuje podiel exportu strojov a zariadenia (okrem ZSSR a ČSSR), chemických výrobkov, poľnohospodárskych surovín a potravín. Stojí za povšimnutie, že v RSR sa podiel pri všetkých tovarových skupinách podstatne zvyšuje, čo priamo korešponduje so zvyšovaním podielu rozvojových krajín na jeho celkovom zahraničnom obchode. Najväčšie zvýšenie podielu je evidentné vo vývoze strojov a zariadenia, chemických výrobkov, poľnohospodárskych produktov a priemyselného spotrebného tovaru.

Vývoj podielu rozvojových krajín na celkovom importe jednotlivých krajín RVHP podľa tovarovej štruktúry nám dokumentujú údaje tabuľky 2.

Z údajov uvedenej tabuľky vidieť, že vývojové tendencie podielu rozvojových krajín sa trvale zvyšujú pri importe poľnohospodárskych produktov — tak poľnohospodárskych surovín, ako aj potravín. Významný podiel si udržujú palivá a minerálne suroviny.

Údaje tabuľky 2 zároveň ukazujú, do akej miery jednotlivé krajiny RVHP uspokojujú celkový dovoz z rozvojových krajín v jednotlivých tovarových skupinách. Napríklad ZSSR kryje dovoz poľnohospodárskych výrobkov na viac ako 1/5 a ČSSR takmer 1/5. RSR kryje dovoz palív približne na 24 % a poľnohospodárskych produktov takmer 1/3.

Porovnávaním údajov o podieloch rozvojových krajín na celkovom exporte alebo importe krajín RVHP možno dospieť k záveru, že export krajín RVHP do rozvojových krajín je reprezentovaný výrobkami spracovateľského priemyslu a dovoz je zasa orientovaný hlavne na suroviny a poľnohospodárske produkty. Túto vývojovú tendenciu v plnom rozsahu potvrdzujú aj údaje o celkovej tovarovej štruktúre vývozu a dovozu krajín RVHP s rozvojovými krajinami (pozri údaje tab. 3).

Tabuľka 1

Podiel rozvojových krajín na celkovom exporte krajín RVHP (v %)

Tovarové skupiny	Členské krajiny RVHP									
	Roky	BLR	MER	NDR	Kuba	MoLR	PLR	RSR	ZSSR	ČSSR
stroje a zariadenia	1960	1,9	5,6	4,2	—	—	11,2	12,8	9,7	12,0
	1975	13,8	7,7	5,7	—	—	10,1	22,4	17,8	9,8
palivá a minerálne suroviny	1960	2,2	8,6	0,5	—	—	5,3	2,5	5,3	4,3
	1975	14,0	7,5	1,1	—	—	4,7	7,1	3,9	7,4
chemické výrobky, hnojivá, kaučuk	1960	14,4	12,6	6,5	—	—	13,4	9,5	3,5	8,9
	1975	26,3	10,8	6,4	—	—	30,6	37,6	12,2	8,9
stavebné materiály	1960	21,4	13,9	9,2	—	—	20,0	5,6	39,2	20,0
	1975	8,6	3,4	2,1	—	—	13,5	27,5	21,6	3,9
suroviny rastlinného a živočíšneho pôvodu	1960	7,8	9,4	8,4	—	—	4,0	7,5	3,4	12,0
	1975	7,6	2,1	1,0	—	—	7,5	30,2	7,0	10,1
živé zvieratá	1960	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1975	—	19,2	8,7	—	—	1,6	100,0	3,7	—
suroviny na výrobu potravín	1960	2,0	0,1	—	—	—	3,3	2,2	4,0	7,8
	1975	8,2	2,1	0,9	—	—	5,0	26,6	2,2	10,6
potraviny	1960	2,3	1,7	5,9	—	—	2,4	5,8	7,7	15,6
	1975	6,4	4,1	3,5	—	—	8,9	14,3	13,0	9,5
priemyselný tovar širokej spotreby	1960	6,2	11,4	4,8	—	—	13,0	6,2	14,4	13,0
	1975	6,3	6,0	2,8	—	—	4,4	11,9	6,4	7,1

Prameň: Prepočítané autorom podľa údajov Vnešňaja torgovlja stran—členov SEV. Moskva 1976.

Údaje tabuľky 3 veľmi presvedčivo dokazujú, že hlavným vývozným artiklom krajín RVHP do rozvojových krajín sú stroje a zariadenia (jednak samy stroje, jednak investičné celky), ktorých podiel dosahuje takmer 34 %, ako aj palivá, minerálne suroviny a chemické výrobky.

Tovarová štruktúra dovozu krajín RVHP potvrdzuje výraznú orientáciu na dovoz palív (31,8 %) a poľnohospodárskych produktov (spolu 55,3 %). Tieto tovarové skupiny sú zároveň hlavným platobným prostriedkom voči krajinám RVHP. Najväčšie zvýšenie podielu je evidentné pri palivách a minerálnych surovinách, čo je zdôvodnené najmä tým, že prevažná časť investičných celkov dovážaných z krajín RVHP smeruje práve do ťažby a spracovania surovinových zdrojov, za ktoré sa platí vyťažnými surovinami. Ten istý vývojový trend možno pozorovať pri surovinách na výrobu potravín a v samých potravinách. Výrazne sa zvyšuje podiel dovozu priemyselného spotrebného tovaru do krajín RVHP. Najväčšie zmeny v tovarovej štruktúre zahraničného obchodu sa dosiahli v rokoch 1971—1975, keď sa už prejavili výsledky ekonomického rastu roz-

Tabuľka 2

Podiel rozvojových krajín na celkovom importe krajín RVHP (v %)

Tovarové skupiny	Členské krajiny RVHP									
	Roky	BER	MER	NDR	Kuba	MoER	PER	RSR	ZSSR	ČSSR
stroje a zariadenia	1960	—	—	34,3	—	—	—	—	—	—
	1975	0,3	0,1	0,6	—	—	0,1	—	0,2	0,1
palivá a minerálne suroviny	1960	—	0,8	0,6	—	—	2,4	0,1	2,4	5,5
	1975	5,1	8,8	5,4	—	—	6,3	23,7	16,8	3,9
chemické výrobky, hnojivá, kaučuk	1960	4,0	1,6	0,1	—	—	8,6	8,1	45,2	26,5
	1975	2,9	2,5	1,7	—	—	2,5	8,4	9,1	9,2
stavebné materiály	1960	—	—	—	—	—	—	—	—	3,5
	1975	1,9	—	—	—	—	0,1	—	0,6	0,8
suroviny rastlinného a živočíšneho pôvodu	1960	14,6	14,9	12,2	—	—	25,3	16,2	38,2	27,5
	1975	18,8	14,9	11,7	—	—	16,9	31,6	31,5	26,7
živé zvieratá	1960	17,0	—	—	—	—	—	—	10,0	—
	1975	—	—	—	—	—	—	—	2,8	4,0
suroviny na výrobu potravín	1960	6,6	17,3	8,4	—	—	7,9	16,5	21,5	11,0
	1975	8,6	60,6	9,2	—	—	9,8	7,9	22,7	12,9
potraviny	1960	6,3	5,4	7,1	—	—	5,5	10,9	8,4	6,0
	1975	15,0	18,2	7,6	—	—	8,5	8,0	20,0	12,2
priemyselný tovar širokej spotreby	1960	0,2	0,2	3,6	—	—	—	—	0,6	0,2
	1975	4,4	4,7	2,8	—	—	6,4	2,3	8,0	3,0

Prameň: Prepočítané autorom podľa údajov Vnešňaja torgovľa stran—členov SEV. Moskva 1976.

Tabuľka 3

Tovarová štruktúra zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojovými krajinami (v %)

Tovarové skupiny	Export v rokoch			Import v rokoch		
	1960	1970	1975	1960	1970	1975
stroje a strojové zariadenia	41,5	38,4	33,9	—	0,4	0,8
palivá a minerálne suroviny	15,6	11,8	12,8	8,5	10,7	31,8
chemické výrobky, hnojivá, kaučuk	5,1	4,1	8,4	21,6	10,5	4,7
stavebné materiály	2,1	0,7	1,4	0,1	0,1	0,1
suroviny rastlinného a živočíšneho pôvodu	7,8	4,2	4,6	45,8	38,1	22,1
živé zvieratá	—	—	0,1	—	—	—
suroviny na výrobu potravín	3,4	2,5	1,7	15,7	16,1	23,2
potraviny	5,3	5,3	5,1	7,2	15,9	10,0
priemyselný spotrebný tovar	15,5	6,0	5,8	1,1	8,1	7,1

Prameň: Vnešňaja torgovľa stran — členov SEV. Moskva 1976.

vovojých krajín jednak v rozvoji ťažobného a spracovateľského priemyslu, jednak v poľnohospodárskej výrobe, čo umožnilo, aby sa tieto výrobky mohli exportovať.

b) *Vývojové tendencie zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojovými krajinami*

Hospodárska a vedecko-technická spolupráca medzi krajinami RVHP a rozvojovými krajinami, realizovaná na socialistických princípoch, prejavuje sa konkrétne nielen vo výsledkoch tejto spolupráce, ale aj v neustálom rozvíjaní a skvalitňovaní jej foriem.

Teritoriálne možno hospodársku spoluprácu rozdeliť do troch oblastí:

— Ázijská oblasť, ktorej podiel na celkovom zahraničnom obchode krajín RVHP v rámci rozvojových krajín je 41 %. Najväčší obrat v zahraničnom obchode sa dosahuje hlavne s Indiou 9,9 %, Irakom 9,5 % a Iránom 8,2 %.

— Africká oblasť, ktorá sa na zahraničnom obchode krajín RVHP v rámci rozvojových krajín zúčastňuje podielom 24 %; najväčší obrat dosahujú krajiny RVHP v obchode s Egyptom (10,1 %), s Alžírskom (3,7 %) a Líbyou (3,2 %).

— Južná Amerika s podielom 13 % na zahraničnom obchode krajín RVHP v rámci rozvojových krajín. Najväčší obrat sa dosahuje v obchode s Argentínou (3,4 %), Brazíliou (6,3 %) a Peru.

Obrat zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojovými krajinami sa sústreďuje do 12 rozvojových krajín, na ktoré pripadá 64 % z celkového obratu.

Dynamický rozvoj zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojovými krajinami je možný nielen preto, že sa realizuje za prísneho dodržiavania už spomínaných demokratických zásad. Kladne ho ovplyvňuje aj to, že krajiny RVHP sa plne podriaďujú medzinárodnej rozvojovej stratégii prijatej Valným zhromaždením OSN v októbri 1970.

Uznesenie prijaté Valným zhromaždením OSN vytýčilo v rámci spolupráce s rozvojovými krajinami konkrétne úlohy pre jej členské krajiny, ako napríklad zabezpečovať neustály vysoký rast dovozu z rozvojových krajín, ktorý majú podporovať výhodné preferenčné zásahy dovážajúcich štátov, diverzifikácia v teritoriálnom a komoditnom zložení zahraničného obchodu, ako aj zvýšiť mnohostrannosť platobného styku.

Členské krajiny RVHP si začali plniť svoje povinnosti vyplývajúce pre Druhú rozvojovú dekádu tým, že prijali zvláštne opatrenie na podporu rozvoja zahraničného obchodu s rozvojovými krajinami. Napríklad v jednotlivých krajinách RVHP sa prijal rad preferenčných opatrení, a to colných i mimocolných. V roku 1972 zaviedlo Bulharsko, ČSSR a Maďarsko systém generálnych opatrení s colnými úľavami na široký okruh hotových výrobkov a polotovarov dovážaných z rozvojových krajín. ZSSR

zrušil ešte v roku 1965 vyberanie colných poplatkov na tovar dovážaný z rozvojových krajín, Rumunsko tiež používa colné preferencie na dovoz tovaru z tých rozvojových krajín, s ktorými má uzatvorené obchodné dohody.

Niektoré členské krajiny RVHP zaviedli okrem colných preferencií aj niektoré mimocolné opatrenia na podporu rozvoja zahraničného obchodu. Typické je to v Poľsku, ktoré sa orientuje len na mimocolné opatrenia. Niektoré krajiny RVHP zasa obmedzujú výrobu niektorých druhov výrobkov v prospech dovozu týchto výrobkov z rozvojových krajín (MLR v textilných výrobkoch).

Veľmi aktívne sa rozvíjajú nové formy hospodárskej spolupráce, ktoré dopĺňajú tradičnú obchodno-zahraničnú spoluprácu. Ide o investično-výrobnú spoluprácu a priemyselnú kooperáciu, ktorá sa v minulosti realizovala spravidla na úrovni medzinárodných dohôd. Jej cieľom je v prvom rade podporovať ekonomický a technický pokrok v ekonomike rozvojových krajín. Zvláštny dôraz sa kladie na budovanie a posilňovanie štátneho sektora, zavádzanie niektorých prvkov plánovitosti v rozvoji národného hospodárstva, čo zároveň napomáha realizáciu industrializačného procesu a diverzifikáciu ekonomiky rozvojových krajín.

Charakteristickou črtou investično-výrobnej spolupráce a priemyselnej kooperácie medzi krajinami RVHP a rozvojovými krajinami je sústreďenie ich spoločného úsilia na výstavbu kľúčových objektov, ktoré reprezentujú základňu pre urýchlenie tempa budovania materiálno-technickej základne. Tým sa zvyšuje efektívnosť uvedenej spolupráce, pretože výstavba v rozhodujúcich odvetviach výroby vyvoláva aj multiplikačný ekonomický dopad vo viacerých odvetviach národného hospodárstva naraz.

Investično-výrobná spolupráca je zameraná na vybudovanie určitej výrobnéj kapacity, na jej uvedenie do prevádzky, určenie konkrétnych výrobných programov a rozdelenie výrobnéj produkcie. Časť produkcie je určená na export do príslušnej krajiny RVHP na konto splátok poskytnutého úveru. Vo väčšine prípadov sa prejavuje tendencia budovať v rozvojových krajinách výrobné kapacity, ktorých produkcia je zameraná na export.

Investično-výrobná spolupráca krajín RVHP s rozvojovými krajinami sa realizuje na základe dlhodobých pôžičiek v rámci medzivládnych dohôd o pomoci a spolupráci. Úvery sú účelové a poskytujú sa na obdobie 10 až 12 rokov, pri úrokovej sadzbe do 3 %. Úvery sa splácajú tovarmi vyprodukovanými v novovybudovaných podnikoch alebo tradičným exportným tovarom.

V roku 1971—1975 krajiny RVHP poskytli rozvojovým krajinám úvery vo výške 6,2 mld dolárov. Z toho na ZSSR pripadá 60 % poskytnutých úverov. Úvery, ktoré boli poskytnuté rozvojovým krajinám teritoriálne, týkajú sa 22 afrických štátov (2,8 mld dolárov), 12 ázijských štátov (1,8 mld dolárov), a 8 latinsko-amerických štátov (1,6 mld dolárov). Okrem

dlhodobých úverov im poskytujú krátkodobé obchodné úvery na obdobie maximálne 8 rokov pri úrokovej sadzbe od 4 % do 8 %. Dotácie a dary poskytované krajinami RVHP predstavujú pomerne malú čiastku a sú zamerané predovšetkým na bezplatné poskytovanie potravín a liekov v rámci núdzovej výpomoci.

Veľmi aktívny prístup krajín RVHP k ďalšiemu prehĺbovaniu hospodárskych vzťahov s rozvojovými krajinami dokumentovalo rozhodnutie Medzinárodnej investičnej banky RVHP (IV. 1973) vytvoriť *Zvláštny fond pre poskytovanie investičných úverov rozvojovým krajinám* vo výške 1 miliardy prevoditeľných rubľov, z ktorej určitá časť je v konvertibilnej mene.

Účelom vytvoreného fondu je poskytovať rozvojovým krajinám dlhodobé pôžičky na obdobie do 15 rokov pri nízkej úrokovej sadzbe, určené na investičnú výstavbu, rekonštrukciu a modernizáciu už existujúcich podnikov a pod. Týmto sa prakticky poskytujú nové možnosti realizovať investično-výrobnú spoluprácu na mnohostrannom základe.

V ostatnom čase sa začína uplatňovať investično-výrobná spolupráca s rozvojovými krajinami na základe mnohostranných dohôd uzatvorených nielen s krajinami RVHP, ale aj za účasti vyspelých kapitalistických štátov. Hoci v súčasnom období ešte nie je uzatvorených veľa dohôd tohto typu, z perspektívneho hľadiska ich treba privítať.

Po roku 1970 uzatvorili vzájomné dohody tieto štáty: Alžírsko, ČSSR a Francúzsko, India s ČSSR, Talianskom, Rumunskom a Francúzskom, Peru s ČSSR a Anglickom, Irak s Maďarskom a Francúzskom, Maroko s Poľskom a NSR, Sudan s Rumunskom a USA.

V priebehu 20 rokov hospodárskej spolupráce (1954—1974) sa dokončilo alebo začalo 2900 programov v investičnej výstavbe s priamou účasťou RVHP, a to v 63 rozvojových krajinách. Vedúce postavenie v účasti na investično-výrobnej spolupráci dosahuje ZSSR, ktorý v rokoch 1954—1974 poskytol úvery rozvojovým krajinám vo výške 10 mld dolárov, čo predstavuje viac ako 50 % celkovej sumy úverov poskytnutých krajinami RVHP. Konkrétne to predstavuje záväzok ZSSR na výstavbu 1077 podnikov, z ktorých 515 už uviedli do prevádzky.

V priebehu ostatných rokov dochádza ku kvalitatívnym zmenám foriem realizovania hospodárskej spolupráce krajín RVHP s rozvojovými krajinami.

S cieľom zvýšiť efektívnosť vytvárajú sa zmiešané medzivládne komisie pre hospodársku a vedecko-technickú spoluprácu. Komisie majú stály charakter a ich hlavnou úlohou je riadiť hospodársku spoluprácu a súčasne vytvárať podmienky pre nerušený priebeh dohodnutých oblastí spolupráce.

Popri dvojstranných medzivládnych komisiách vznikajú i mnohostranné medzivládne komisie (napr. Juhoslávia, India, Egypt), ktoré koordinujú otázky špecializácie a kooperácie vo výrobe, ako aj ich spoločný postup na tretích trhoch.

Vo výrobnej spolupráci medzi krajinami RVHP a rozvojovými krajinami sa v ostatnom čase praktizujú nové formy výrobnej spolupráce:

— *subkontraktácia*, t. j. priemyselny podnik rozvojovej krajiny sa zaväzuje dodať výrobky na základe dokumentácie, know-how, strojového zariadenia — poskytnutých zmluvnou stranou,

— spolupráca typu *joint ventures*, ktorá sa realizuje buď ako zmiešané podniky, pre ktoré je charakteristická účasť na základnom kapitále a vo výrobnom procese, buď ako spoločné podniky, kde sa partner nezúčastňuje vkladom do základného kapitálu, ale spolupráca spočíva na úverovaní dodávok strojov a zariadenia, pričom splátky úverov sú priamo viazané na dosiahnuté hospodárske výsledky.

V oboch prípadoch má partner podiel na rizikách a ziskoch a aktívne vplýva na riadiaci proces v podniku.

V roku 1974 sa objavujú v spolupráci krajín RVHP s rozvojovými krajinami dosiaľ nerealizované formy spolupráce, v rámci ktorých rozvojové krajiny (najmä však ekonomicky vyspelejšie) majú finančnú spoluúčasť na rozvojových programoch krajín RVHP. Napríklad Kuvajt poskytol Maďarsku pôžičku vo výške 40 mil. dolárov pri úrokovej sadzbe 10,5 % na obdobie 8 rokov; má 1/3 podiel na výstavbe ropovodu Adria, na ktorej majú účasť aj ČSSR, MLR a SFRJ. Pri realizácii tohto projektu sa dokonca počíta s finančnou účasťou Líbye. Ďalej možno uviesť pôžičku, ktorú Irán poskytol Poľsku vo výške 250 mil. dolárov na rozvoj potravinárskeho priemyslu, jeho účasť pri výstavbe zmiešaného podniku na výrobu papiera v Poľsku a export týchto výrobkov do Iránu. Irán intenzívne rokuje o poskytnutí pôžičiek Bulharsku a Rumunsku. Veľký úver poskytol aj ZSSR na výstavbu papierenského kombinátu, ktorý sa bude splácať dodávkami výrobkov z tohto podniku.

V budúcnosti členské krajiny RVHP predpokladajú zintenzívniť rozvoj hospodárskych vzťahov s rozvojovými krajinami. Tieto zámery deklarovali priamo v Komplexnom programe, v ktorom sa kladie zvláštny dôraz na rozvíjanie obchodu, ekonomickej a vedecko-technickej spolupráce s rozvojovými krajinami.¹

Na ďalších príkladoch by bolo možné dokumentovať výsledky hospodárskej spolupráce krajín RVHP s rozvojovými krajinami. Dosiahnuté výsledky tejto spolupráce dokazujú, že členské krajiny RVHP zaujímajú čoraz významnejšie postavenie v ich ekonomickom rozvoji, pretože realizácia hospodárskej spolupráce je plne zameraná na upevnenie ekonomickej samostatnosti rozvojových krajín.

Neustály rozvoj zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojovými krajinami to tiež potvrdzuje. Uplatňované nové formy spolupráce zvyšujú jej efektívnosť a zároveň zvyšujú záujem ostatných rozvojových krajín na rozširovaní hospodárskych stykov s krajinami RVHP.

¹ Komplexný program ďalšieho prehlbovania a zdokonaľovania spolupráce a rozvoja socialistickej ekonomickej integrácie členských krajín RVHP. Príloha Pravdy, 7. 8. 1971, kap. 1, odst. 3.

РАЗВИТИЕ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ СТРАН-ЧЛЕНОВ СЭВ С РАЗВИВАЮЩИМИСЯ СТРАНАМИ

РУЖИЧКА, Антон

Автор в своей статье занимается развитием внешней торговли стран-членов СЭВ с развивающимися странами и анализирует формы и условия, при которых она осуществляется.

Автор приходит к заключению, что тренд внешней торговли между СЭВ и развивающимися странами будет повышаться вследствие постоянно расширяющегося хозяйственного сотрудничества среди них и повышающегося экономического потенциала этих стран.

DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE BETWEEN CMEA COUNTRIES AND DEVELOPING COUNTRIES

RUŽIČKA, Anton

The author in this article considers the development of foreign trade between CMEA countries and developing countries and analyzes forms as well as conditions under which the trade is carried out.

The author draws a conclusion that the foreign trade between CMEA countries and developing countries will take an increasing trend with regard to an extending economic cooperation between them and with regard to an increasing economic potential of these countries.

Chozrasčot a financovanie investičnej výstavby v súčasných podmienkach riadenia československej ekonomiky

PANČÁK, Michal

Smernica pre hospodársky a sociálny rozvoj ČSSR v rokoch 1976—1980 a zasadnutie ÚV KSČ a ÚV KSS z marca 1978 uložili investičnej sfére zvýšiť efektívnosť investičnej činnosti lepším zvládnutím celého cyklu riadenia, plánovania a realizácie investícií. Preto je nevyhnutné zabezpečiť včasnú predprojektovú a projektovú prípravu, jej vysokú technicko-ekonomickú úroveň, zvyšovať hospodárnosť investičných, architektonických a urbanistických riešení a odstrániť nadmernosť vo výstavbe tak vo výrobnjej, ako aj v nevýrobnej sfére. Tomuto cieľu má slúžiť aj náročnejšie vykonávanie expertíznej činnosti a zodpovednejšie rozhodovanie o investíciách na všetkých stupňoch riadenia.

Vysoké nároky na efektívnosť platia pre každý investičný zámer, pre každú projektovú úlohu. Pre všetkých účastníkov investičného procesu musia byť finančné prostriedky určené spoločnosťou, limitom na dosiahnutie stanovených cieľov.

Zvýšenie účinnosti základných prostriedkov a trvalý rast efektívnosti nemožno zabezpečiť bez účinnejšieho využívania hodnotových vzťahov. Pri riadení a rozhodovaní v investičnej oblasti treba zvažovať každú vynaloženú korunu a z toho hľadiska merať efektívnosť prijímaných riešení.

V investičnom procese sa preto vyžaduje aktívnejšie pôsobenie a využívanie takých kategórií, ako je chozrasčot a financie. Chozrasčot a celá finančná a úverová sústava by mali prostredníctvom svojich nástrojov účinnejšie pôsobiť všade tam, kde sa celospoločenské zdroje využívajú s nízkym efektom, nehospodárne alebo v rozpore so zásadami efektívnosti.

Pri akcentovaní chozrasčotu a financií treba zároveň zdôrazniť, že rovnako, ba viac, sa žiada v oblasti investičnej výstavby zdokonaľovať priame riadenie a plánovanie, lebo proporcie medzi výrobou výrobných prostriedkov a výrobou spotrebných predmetov (od ktorých sa odvíja in-

vestičná výstavba — a to nielen pri ich výrobe, ale aj pri ich rozdeľovaní) nie je možné zabezpečiť ináč ako plánom.

V tomto článku sa však chceme zaoberať len otázkami chozrasčotu a financií v oblasti investičnej výstavby. Pokúsime sa poukázať na niektoré aspekty, resp. možnosti zdokonaľovania financií v oblasti investičnej výstavby, a to práve z hľadiska dôslednejšieho využívania princípov chozrasčotu.

Poukážeme na podstatu chozrasčotu, tak ako sa chápe práve *v súčasnej etape budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti*.

Chozrasčot je ekonomická kategória a metóda plánovitého riadenia socialistických podnikov. Podstatou tejto ekonomickej kategórie, a zároveň metódy riadenia sú ekonomické vzťahy individuálnej socialistickej reprodukcie (samozrejme podmienenej spoločenskou socialistickou reprodukciou). Takto chápaný chozrasčot vyjadruje zákonitosti a špecifiky socialistickej individuálnej reprodukcie, z čoho vyplýva aj stanovisko, že *nositeľom tejto individuálnej reprodukcie môže byť podnik, ale nevylučuje sa ani VHJ alebo dokonca odvetvie*.¹

Vzniká otázka, čo je hranicou individuálnej socialistickej reprodukcie, resp. čo je hranicou chozrasčotu. Pre celkové pochopenie nášho prístupu, stačí uviesť, že je to záujem národného hospodárstva, resp. také organizačno-ekonomické optimum, ktoré zabezpečí vyššiu efektívnosť individuálnej socialistickej reprodukcie.

Podstatu chozrasčotu vyjadrujú jeho princípy. Chozrasčot ako ekonomická kategória, a súčasne ako metóda plánovitého riadenia socialistických podnikov je založená na krytí nákladov výnosmi a dosahovaní určitej rentability, na relatívnej hospodársko-operatívnej samostatnosti objektov chozrasčotu, na využívaní tovarovo-peňažných vzťahov a na hmotnej zainteresovanosti objektov chozrasčotu. Podnikový chozrasčot² by mal vlastne zabezpečovať určitú mieru hospodársko-operatívnej samostatnosti podnikov. Zo skúseností vieme, že je to veľmi zložitá úloha.

Socialistický štát prostredníctvom priamych i nepriamych nástrojov riadenia určuje chozrasčotnej sfére úlohy aj so zreteľom na využívanie socialistických plánovitých tovarovo-peňažných vzťahov, ale predovšetkým v takých súvislostiach, že jeho snahou je zosúladiť záujmy spoločnosti so záujmami podniku, kolektívu a jeho pracovníkov.

Plánom vyjadrený záujem spoločnosti—štátu i pri tom všetkom nie je vždy v plnom súlade so záujmom podniku a jeho kolektívu. Pravda, protichodnosť týchto záujmov (ich neantagonistická rozpornosť) sa musí postupne zosúladiť.

Podnikový chozrasčot svojimi princípmi a ich realizáciou v praxi

¹ „... nie chozrasčot určuje individuálnu reprodukciu, ale opačne, individuálna reprodukcia určuje objekty chozrasčotnej činnosti...“ BUNIČ, P. G.: Upravlenije, ekonomičeskije ryčagi, chozrasčot. Moskva, Nauka 1976, s. 13.

² Inou otázkou, ktorú nerozoberáme, je vymedzenie chozrasčotu podniku, VHJ, odvetvia.

riadenia podnikov je určitým koordinátorom týchto dvoch záujmov: direktívneho ukladania úloh a záujmov týkajúcich sa rozhodovacích procesov pri výbere výrobných činiteľov a ich najefektívnejšej kombinácie. Podnikový chozrasčot môže za určitých predpokladov zladovať dve oblasti, čím dáva do súladu aj záujmy podnikové, kolektívne a osobné so záujmami celospoločenskými.

Princípy chozrasčotu vyjadrujú vzťahy podniku, po prvé, k štátu (v tom i k banke), po druhé, k iným socialistickým podnikom, a po tretie, k pracujúcim vlastného podniku, t. j. vnútri podniku. Samozrejme, konkrétne vzťahy socialistického podniku sú oveľa širšie. Chozrasčotný podnik má okrem vzťahu k štátnemu rozpočtu aj vzťahy k nadriadeným orgánom, výrobnno-hospodárskej jednotke a podobne.

Vzťahy k pracujúcim sa tiež nevyčerpávajú vzťahmi medzi jednotlivými pracovníkmi podniku a chozrasčotovým podnikom. Vnútri podnikov vznikajú medzi jednotlivými pracoviskami, ktorými môžu byť dielne, prevádzky, závody atď., a to medzi nimi navzájom i k jednotlivým pracovníkom.

To, čo sme rozviedli k podstate chozrasčotu i k jeho princípom, má sa samozrejme dotýkať aj investičnej výstavby. Treba však vidieť, že oblasť investičnej výstavby musí byť v podmienkach zospoločenštených výrobných prostriedkov oveľa viac direktívne určovaná plánom ako ktorákoľvek iná oblasť reprodukcie.

Predjeme k niektorým otázkam zdokonaľovania procesu investičnej výstavby z hľadiska chozrasčotu a financií. Všimneme si niektoré aspekty zdokonaľovania riadenia v tejto oblasti už v šiestej päťročnici a osobitne komplexný experiment riadenia efektívnosti a kvality, ktorý sa zameriava do určitej miery aj na oblasť investičnej výstavby. Niektoré jeho základné myšlienky sa jej veľmi úzko týkajú.

Predovšetkým sa jednoznačne akcentuje dlhodobosť ako základný predpoklad vyššej účinnosti riadenia, a osobitne plánovania. Rovnako sa zdôrazňuje účinnejšie využívanie chozrasčotu a v tom hmotnej zainteresovanosti. V experimentujúcich VHJ preto významnými záväznými úlohami päťročného plánu bude vzťah rentability k výrobným fondom a sústava normatívov osobnej, kolektívnej a podnikovej zainteresovanosti. Súčasne so zvýšením hmotnej stimulácie sa využijú i ekonomické sankcie.

Vytvára sa fond rozvoja ako nástroj väzby investovania a tvorby vlastných zdrojov. Ide o podstatnú zmenu investovania, lebo doterajší fond drobných podnikových investícií — i keď vyjadroval v podstate obdobné myšlienky — svojím rozsahom pod 10 % podnikových investícií nemohol podstatne ovplyvniť túto oblasť. Avšak fond rozvoja by mal väčšinou obsiahnuť ca 50 % investícií, v niektorých odvetviach až 80 %, príp. 90 %. Takýto rozsah už pripomína decentralizovanú investičnú výstavbu šesťdesiatych rokov v ČSSR, ktorá, ako je známe, bola jedným z dôvo-

dov pozastavenia hospodárskej reformy v ČSSR. Vychádzajúc z československých skúseností v šesťdesiatych rokoch, bude sa treba vyhnúť úskaliam, ktoré stáli v ceste tejto reforme.³

Zároveň sa prehlbujú integračné tendencie z podnikov na VHJ, ktoré by sa mali stať v súlade so Smernicami XV. zjazdu KSC základným článkom riadenia v podnikovo-hospodárskej sfére.

Z toho, čo sme predtým uviedli o chozrasčote, vyplýva, že najväčším princípom chozrasčoty, ktorý vyjadruje jeho podstatu a zmysel, je krytie výdavkov podniku peňažnými príjmami z predaja jeho produkcie a na základe toho zabezpečenie čistého dôchodku. Uvedený princíp hovorí, že podnik má zabezpečiť nielen krytie vlastných nákladov, ale má dosahovať aj zisk. Takýto prístup sa opiera o relatívnu samostatnosť podnikov, vyplývajúcu z relatívnej izolovanosti základných článkov národného hospodárstva — podnikov, tovarových výrobcov. Princíp úhrady výdavkov podniku vlastnými príjmami nazývame samofinancovaním. Jeho význam a poslanie nespočíva len v krytí bežných nákladov podniku z vlastných príjmov. Jeho zmysel je v tom, — *najmä v súčasnom období VTR — aby vlastnými príjmami kryl aj výdavky spojené s rozširovaním podniku, investičné výdavky a výdavky vedeckovýskumnej činnosti za oblasť vlastnej činnosti*. Tým sa zároveň vyjadruje iniciatívna a zvýšená priama zodpovednosť podniku za jeho modernizáciu i rozvoj.

Vo väzbe na vlastné zdroje podniku prichádzajú do úvahy i úverové zdroje. Len po vyčerpaní týchto dvoch skupín zdrojov mali by — a mohli — z hľadiska chozrasčoty prichádzať do úvahy zdroje štátneho rozpočtu.

Zisk by mal byť hlavným chozrasčotným zdrojom krytia potrieb rozšírenej reprodukcie podnikov. Miera jeho využívania je mierou využívania chozrasčotných zásad. Podľa údajov štátneho rozpočtu na rok 1976 sa z celkovej finančnej potreby (na prevádzku aj investície) ústredne riadených podnikov kryje ziskom len 20,9 % a v dôsledku vysokého prerozdelenia prostredníctvom štátneho rozpočtu, dotáciami zo štátneho rozpočtu 40,9 %. Ostatné potreby sa kryjú odpismi vo výške 23,7 % a úverom len 14,3 %.

Sú 2 cesty využitia zisku pri financovaní investičnej výstavby.

Jedna cesta je použiteľná pri akejkolvek centralizácii investičnej výstavby po línii samého plánu tak, že kategorizácii investícií z hľadiska plánu nezodpovedá kategória zdrojov, tzn. že i ústredne riadené investície môžu byť financované decentralizovane z vlastných zdrojov.

Požiadavke centrálného riadenia investičnej výstavby — ktorá vždy

³ Týmto nechceme porovnávať experiment v roku 1978 s hospodárskou reformou v roku 1960 v ČSSR jednak preto, že systémovo a metodicky ide o iný prístup, ale aj preto, že národné hospodárstvo dnes je iné z hľadiska štruktúry i dynamiky.

musí byť nejakou formou zahrnutá v pláne národného hospodárstva — neodporuje decentralizované financovanie investičnej výstavby, t. j. chozrasčotné financovanie z vlastných zdrojov.

Z tohto hľadiska sa teda decentralizované financovanie investičnej výstavby môže rozširovať, pravda, bez ujmy ústredných potrieb a podmienok jednotlivých odvetví, resp. podnikov.

Druhá cesta zvýšenia využitia zisku je priblíženie kategorizácie investícií z hľadiska financovania, ako sa to urobilo v roku 1976 zriadením fondu drobných podnikových investícií, a podstatne prehĺbilo v roku 1978 v komplexnom experimente. V tomto prípade nástroje financovania sa v istej miere stali aj nástrojmi plánu. Druhá otázka je otázka miery, ktorou sa takéto chozrasčotné financovanie realizuje. Môže ísť o rozsah, ktorý je z hľadiska podnikov nezaujímavý, a preto aj neúčinný, ale aj o taký, že naruša centrálné riadenie.

V tomto smere má ČSSR vlastné skúsenosti. Metodika plánu v roku 1959 vytvorila oblasť centralizovanej a decentralizovanej investičnej výstavby. Centralizovaná investičná výstavba mala určovať hlavné rozvojové proporcie v národnom hospodárstve.

Napríklad v rezorte Ministerstva výstavby v odvetví stavebnej výroby to boli niektoré stroje a zariadenia, ktoré boli uvedené v prílohe k metodickým pokynom. Tieto ustanovenia pritom mali len orientačnú povahu. Do centralizovanej investičnej výstavby mohli byť zaradené aj iné významné stavby dôležité pre rozvoj národného hospodárstva, alebo vôbec z iného verejného záujmu. O zaradení takej stavby do centralizovanej investičnej výstavby sa rozhodlo vždy konkrétne, obyčajne na návrh príslušného ústredného orgánu. Ostatné stavby patrili do decentralizovanej investičnej výstavby.⁴

Takéto proporcie medzi centralizovanou a decentralizovanou investičnou výstavbou viedli k disproporciám.

Najväčším nástrojom decentralizovaného chozrasčotného financovania od roku 1959 mali byť normatívy podnikovej zainteresovanosti. Tie v podstate vymedzovali rozsah finančnej základne podniku, lebo boli zdrojom financovania obrátových i základných prostriedkov. Boli zároveň jedným z hlavných ekonomických podnetov, ktorými sa mala dosahovať zainteresovanosť podnikov na trvalom rozvoji podniku, na vysokých úlohách plánu i na jeho maximálnom plnení a na stále lepšom uspokojovaní spoločnosti. Normatívy podnikovej hmotnej zainteresovanosti mali byť aj nástrojom správnych proporcií plánu rozvoja národného hospodárstva, ich posilňovania a zabezpečovania, najmä v oblasti investičnej výstavby. Krytie podnikových potrieb sa dávalo do súvisu s vytváraním zdrojov. Ich uplatňovanie predpokladalo určitú funkčnú i organizačnú stabilitu. Ak boli v národnom hospodárstve mimoriadne vplyvy — napríklad v oblasti zahraničného obchodu, ktoré túto stabilitu narušovali, predpokladali sa tiež mimoriadne opatrenia, vrátane opatrení *direktívnej povahy*.

Uvedená zásada sa však neuplatňovala podľa podnikov a odvetví tak, ako vŕkyvy a problémy vznikali a ako to predpokladali príslušné uznesenia vlády.

Pre krytie potrieb investičnej výstavby a generálnych opráv prihádzala ako zdroje financovania do úvahy predovšetkým časť normatívu podielu na prírastku zisku, prípadne na zisku, a normatívu podielu na odpisoch. Ďalším vlastným a doplnkovým zdrojom mohli byť úvery na investičnú výstavbu, dotácie nadriadených orgánov, prípadne zo štátneho rozpočtu, uvoľnené vlastné obrátové prostriedky, tržby z predaja a výnosy z likvidácie nepotrebných alebo nevyužitých základných prostriedkov, prípadne zostatky investičných účtov.

Skúsenosti s uplatňovaním tejto metodiky v oblasti decentralizovanej investičnej výstavby do konca roku 1961 ukázali, že v týchto podmienkach *bolo treba pri plánovaní investičnej výstavby prehĺbiť kontrolnú funkciu nadriadených orgánov, aby sa*

⁴ Podiel decentralizovanej investičnej výstavby na celkovej investičnej výstavbe v štátnom sektore v ČSSR sa pohyboval v rokoch 1959—1965 v rozpätí od 59,9—70 %.

zvýšila efektívnosť investičnej výstavby, aby sa teda začal uplatňovať chozrasčotný prístup hospodárskych organizácií.

Otázka proporcií a relácií centralizovanej a decentralizovanej investičnej výstavby sa neriešila. V podstate sa nechávala aj decentralizovanej investičnej výstavbe úloha zabezpečovať proporcie odvetví národného hospodárstva. Avšak vzhľadom na podmienky a povahu decentralizovanej investičnej výstavby to nebolo správne.

XII. zjazd KSČ rozhodol zaviesť v investičnej výstavbe, v projekcii a konštrukcii dôsledné ústredné riadenie.

Tieto opatrenia v podmienkach uvedených rokov boli správne, lebo riešili porušenie centrálnej relácie v riadení investičnej výstavby.

Boli však z určitého hľadiska jednostranné, lebo nebrali zreteľ na chozrasčotné aspekty platné i pre oblasť investičnej výstavby.

Sme toho názoru, že práve skúsenosti ČSSR zo 60. rokov z oblasti normatífov financovania investičnej výstavby treba osobitne starostlivo študovať jednak preto, že *myšlienka normatífov zdôvodnene zakotvila medzi iným aj v systéme financovania investičnej výstavby pre šiestu päťročnicu, a teraz sa prehľbuje v komplexnom experimente, jednak preto, aby sa neopakovali chyby z tohto obdobia.*

Za jednu z hlavných chýb Sústavy dlhodobých normatífov zainteresovanosti zo 60. rokov považujeme deformáciu proporcií medzi decentralizovanou a centralizovanou investičnou výstavbou, vrátane úrovne prepracovanosti vtedajších koncepcií a reálnosti úloh plánu.⁵

Základné proporcie v národnom hospodárstve musí udávať centrom stanovená investičná výstavba a nie centrom málo ovplyvňovaná decentralizovaná investičná výstavba. Skutočné proporcie centralizovanej a decentralizovanej investičnej výstavby, ako sme to predtým uviedli, boli úplne v opačnej relácii.

Druhým chozrasčotným zdrojom popri zisku sú odpisy.

Odpisy sú finančným vyjadrením opotrebenia a znehodnotenia základných prostriedkov. Mierou tohto opotrebenia ovplyvňujú vlastné náklady vyrábaných výrobkov a zároveň plnia akumuláciu funkciu. Odpisy sú teda významným chozrasčotným nástrojom, predovšetkým z hľadiska nákladov a tým aj kalkulácie, ale aj z hľadiska reprodukcie a jej financovania.

V podstate existujú dve metódy pre stanovenie odpisových noriem. Prvá, používaná u nás, ich stanoví ústredne podľa druhov základných prostriedkov, druhá metóda ústredne pre jednotlivé odvetvia globálne.

Z hľadiska chozrasčotu bude mať význam jednak to, do akej miery zodpovedá systém odpisových noriem optimálnemu vyjadreniu opotrebovania základných prostriedkov, jednak aká je väzba medzi odpismi základných prostriedkov a plánovaním ich reprodukcie.

Systém druhových noriem má svoje výhody oproti globálnym normám

⁵ Treba vidieť odlišnosť v prístupe k chozrasčotu v národnom hospodárstve, kde je prevaha potrieb nad zdrojmi. V týchto prípadoch treba vidieť aj v podmienkach chozrasčotu určité riešenie v mechanizme vertikálnych vzťahov. Nemožno sa spoliehať teda len na pohybový mechanizmus horizontálnych vzťahov, ktorý by chozrasčot viacej predpokladal. Táto väzba chozrasčotu na podmienky v ekonomike môže platiť aj v súčasnosti.

najmä v tom, že umožňuje pomerne presné stanovenie noriem, a to ústredne. Práve v tom však spočívajú i nevýhody tohto systému. Ústredne ho možno ťažko zvládnuť, lebo nemôže rešpektovať všetky meniace sa predpoklady, ako napr. zníženie alebo zvýšenie nárokov na generálne opravy, potrebu rýchlejšej obnovy niektorých základných prostriedkov v dôsledku technického rozvoja, vytvorené predpoklady v pláne investičnej výstavby z hľadiska jednoduchej reprodukcie atď.

Plánovacia prax v investičnej výstavbe nie vždy rešpektuje skutočnosť, že niektoré podniky lepšie využívajú svoj strojový park a vzhľadom na ich rýchlejšie opotrebenie im neumožňuje zvýšený nákup strojov. Tieto zložité otázky možno postupne dávať na program a skúmať.

V odpisovej praxi v ČSSR je zavedené opatrenie neodpisovať odpísané základné prostriedky (v ceníkoch od roku 1977 je však odpisovanie nad 100 % obsiahnuté).

Myslíme si, že československá prax odpisovania zodpovedá teórii, lebo ťažko je možné vyargumentovať odpisovanie hodnoty, ktorá je už odpísaná, neexistuje. Namietajú sa síce, že je to zainteresovanosť na zastaraných základných prostriedkoch, keď odpísané a pracujúce základné prostriedky nie sú zafázené nákladovou položkou, ktorou sú odpisy. To však môže byť pravda len tam, kde parametre nových základných prostriedkov nie sú lepšie ako parametre starých základných, už odpísaných prostriedkov. Nehľadiac na to však zostáva skutočnosťou, že existuje vcelku problém likvidácie starých a zastaraných, a pritom už odpísaných základných prostriedkov.

Pokiaľ by sa teda v odpisovaní základných prostriedkov neuplatnilo pravidlo odpisovania nad 100 %, čo by sme považovali za správne, potom by sme videli možnosť, aby centrum — a to by zodpovedalo i chozrasčotu — uplatnilo stimul proti využívaniu odpísaných základných prostriedkov vo forme finančného sankčného odvodu, ktorý by zafažoval len odpísané, a teda zastarané základné prostriedky. Tento sankčný finančný odvod by mal, na rozdiel od odpisov, zafažovať nie náklady, ale hrubý zisk tak, aby ovplyvnil prídely do fondov hmotnej zainteresovanosti.

S tým súvisí druhá československá špecifika v odpisovej politike. Odpisové normy neobsahujú hodnotu generálnych opráv a generálne opravy sa financujú z prevádzkových prostriedkov tak ako údržba. Na to možno mať rôzne názory. Nesporne, že súčasný systém v ČSSR je jednoduchý. Myslíme si však, že z hľadiska chozrasčotu, z hľadiska jasnej kalkulácie, a potom aj efektívnosti, nemusí systém v plnom rozsahu uspokojovať. Pravda, takmer jedna tretina fungujúcich základných prostriedkov je odpísaná, ale pritom pracuje a podlieha generálnym opravám.⁶

⁶ NOVOTNÝ, Karel: K ocenění základních prostředků v rámci komplexní přestavby velkoobchodních cen. Finance a úvěr, 1977, č. 12.

Podľa nášho názoru je takýto postup diskusný aj z hľadiska kalkulácie, aj z hľadiska financovania. Javí sa nám teda vhodným uvažovať so zvýšením odpisov o časť, ktorá pripadá na generálne opravy.

Pri akcentovaní vlastných zdrojov vo financovaní investičnej výstavby, ako dôležitého predpokladu uplatňovania chozrasčotu, vzniká v praxi problém *optimálnej štruktúry vlastnej finančnej základne*, najmä z hľadiska normy zisku, odpisov a v tejto súvislosti možno do toho rátať aj investičný úver.

Problém vzniká z prirodzeného nesúladu medzi hmotnými a finančnými zdrojmi v oblasti investičnej výstavby. [Napríklad nové podniky, ak nemajú rozvojové investície, nemôžu použiť odpisy v čase ich tvorby].

To je objektívny a *prvý dôvod* k prerozdeľovaniu zdrojov vôbec, ktoré sa na úrovni mnohých podnikov týka zisku i odpisov.

Druhý dôvod, ktorý navyše v súčasných podmienkach, podľa nášho názoru, zvyšuje potrebu redistribúcie odpisov, je ekonomická povaha zisku a odpisov.

Zisk ako zdroj financovania aj v oblasti investičnej výstavby treba vidieť ako nástroj stimulácie, a to najmä podnikovej. V tomto smere redistribúciu zisku, či už prostredníctvom štátneho rozpočtu formou relatívnych odvodov, alebo aj prostredníctvom VHJ formou dodatkových odvodov, treba znížiť a dať zisku — práve vzhľadom na jeho širokú stimulačnú pôsobnosť — väčšie miesto pri financovaní investičnej výstavby.

Ak by sa vytvorili dlhodobé pravidlá pre použitie zisku, odpisov a investičného úveru vo financovaní investičnej výstavby z hľadiska ich skladby, potom by bolo možné odpisy, bez ohľadu na nižšiu potrebu ich plánovaného použitia v bežnom roku, čiastočne alebo úplne nechať podnikom a viazať ich použitie v súlade s pravidlami pre potreby v budúcnosti rokoch. Tým by sa riešil *tretí dôvod* nižšieho podielu odpisov v zdrojoch financovania investičnej výstavby, aby sa totiž zvýšil podiel investičného úveru ako zdroja vo financovaní investičnej výstavby tam, kde niet dostatok zisku na financovanie investičnej výstavby. Z toho hľadiska možno za hlavný zdroj financovania investičnej výstavby hospodárskych organizácií považovať zisk a investičný úver. Odpisy môžu byť zdrojom financovania investičnej výstavby až po uplatnení všetkých funkcií zisku a investičného úveru.

Štátny rozpočet má v zdrojoch investičnej výstavby nezastupiteľné miesto, ktoré sa pri niektorých preferovaných investíciách uplatňuje alebo výlučne, alebo do určitej miery. Pokiaľ ide výslovne o chozrasčotné vzťahy, uplatňuje sa vždy, ak neprichádza do úvahy nijaký z vlastných zdrojov, a ani úver.

Bankový investičný dlhodobý úver nie je z rôznych hľadísk plne docenený a využitý.

Úver v socializme je podmienený existenciou plánovitých tovarovo-peňažných vzťahov. Jeho potreba vyplýva z kolobehu fondov chozrasčotných organizácií a z nerovnomernosti tohto kolobehu. V procese kolobehu fondy chozrasčotných organizácií sústavne prijímajú formu peňazí. Pritom časové tržby a náklady sa nekryjú. Z tržieb podnik postupne akumuluje odpisový fond (ekonomický), ktorý však podlieha aj redistribúcii. Pravda, kolobeh fondov sa neobmedzuje na podnik, ale prechádza s cieľom redistribúcie národného dôchodku (príp. spoločenského produktu) kamálmi finančnej sústavy. Z prostriedkov dočasne uvoľnených pri kolobehu fondov socialistických chozrasčotných podnikov (a samozrejme aj iných ďalších prostriedkov — prostriedky obyvateľstva, voľné prostriedky štátneho rozpočtu atď.) vytvárajú sa zdroje v úverovom pláne pre poskytovanie úverov vôbec a v ňom aj investičných úverov.

Socialistický úver teda vyplýva nielen ako objektívna nevyhnutnosť zvláštneho kolobehu fondov v národnom hospodárstve, ale aj sám úver je podmienkou jeho správnej organizácie.

Chozrasčot socialistických podnikov už svojou podstatou predpokladá popri relatívnej samostatnosti aj vplyv štátu na podnik. Investičný úver je aj jedným z nástrojov kontroly a vplyvu centra. *Rozširovanie investičného úveru možno dávať do priamej súvislosti s prehlbovaním chozrasčotu podnikov.*

Investičný úver sa v ČSSR začal podstatnejšie využívať v štátnom sektore len od roku 1967: roku 1967 predstavoval investičný úver sumu 13,41 mld Kčs, roku 1970 vzrástol na 53,32 mld Kčs a roku 1975 dosiahol už 74,99 mld Kčs.

Popri uplatňovaní rozdeľovacej a zabezpečovacej funkcie investičného úveru môže sa uplatniť aj jeho kontrolná funkcia, ktorá je veľmi široká. Domnievame sa, že je to práve investičný úver, ktorý spolu s kontrolou nadriadených orgánov má pomáhať zosúlaďovať iniciatívu podnikov v oblasti decentralizovanej investičnej výstavby s potrebami celej spoločnosti. Investičný úver v tom zmysle je jedným z nástrojov presadzovania celospoločenských záujmov.

Investičný úver vykonáva kontrolu v dvoch smeroch. Jednak pri jeho poskytovaní uplatňovaním určitých požiadaviek ako predpokladov zvýšenia efektívnosti, jednak tým, že investičný úver sa eventuálne neposkytne vôbec alebo len v určitej výške. Kritériá poskytovania investičného úveru umožňujú kontrolu hospodárenia s decentralizovanými zdrojmi, i pokiaľ ide o ich rozptyľovanie. Navyše sa kontroluje oblasť základných prostriedkov, najmä ako sa využívajú, akej kvality majú byť nové základné prostriedky a taktiež návratnosť úveru. Kontrolná funkcia investičného úveru sa uplatňuje nielen pri poskytovaní investičného úveru, ale aj pri splácaní. Investičný úver sa stáva teda mimoriadne širokým, ale aj mimoriadne účinným nástrojom kontroly. Prehlbenie hmotnej zainteresovanosti podnikovej, kolektívnej i osobnej vyzdvihuje v podnikoch potrebu rešpektovať všetky stránky investičného úveru.

Sme toho názoru, že investičný úver v súvislosti s pôsobením úroku môže zvýšiť svoju účinnosť prehlbovaním diferenciacie tak, že určité okolnosti hodnotené z hľadiska spoločnosti kriticky, budú úrok zvyšovať, a opačne, hodnotené kladne, budú úrok znižovať, čo bude vplývať na podnikovú i osobnú zainteresovanosť, ako sa to už čiastočne uplatnilo od roku 1976 pre obdobie 6. 5 RP.

Napríklad také nedostatky, ako nekvalitná príprava a priebeh inves-

tičnej výstavby, rozptyľovanie prostriedkov, využívanie základných prostriedkov, dávajú možnosti pre ekonomický postih úrokovou sadzbou.

V posledných rokoch sa v ekonomickej literatúre krajín RVHP vyzdvihuje vyššia efektívnosť úverového financovania.

Na druhej strane niektorí teoretici, ale aj praktici odmietajú investičný úver, lebo vyžaduje spracovanie ďalších podkladov a v porovnaní s rozpočtovým financovaním neprinesie zvýšený efekt. I keď sa vyzdvihujú aj kladné stránky investičného úveru, zaznáva sa prvoradá potreba využiť investičný úver ako zdroj financovania investičnej výstavby.

Považujeme za potrebné zdôrazniť, že investičný úver má pôsobiť v súlade s pôsobením zákona plánovitého a proporcionálneho rozvoja národného hospodárstva. Investičný úver by sa dokonca mohol, za určitých predpokladov, stať aj technickým nástrojom plánu a nahradiť do určitej miery napr. „automatizmus“ dnešných limitov, ktoré sa zväčša rozpisujú a pridelujú bez akýchkoľvek podmienok.

Banka má pri poskytovaní investičného úveru i jeho využívaní, resp. splácaní k dispozícii vážny inštrument spoločenskej kontroly v najširšom chápaní efektívnosti tvorby a použitia spoločenských zdrojov.

Princíp plánovitého rozvíjania socialistického národného hospodárstva v súlade so spoločenskou efektívnosťou predpokladá rozvoj aj tam, kde niet vlastných zdrojov, ani redistribúcie a kde — vychádzajúc zo zásad bankovej politiky — nemožno dať ani investičný úver, prípadne ho nemožno dať v plnej výške.

V týchto prípadoch považujeme za vhodné, aby štátny rozpočet systémom investičných dotácií mal podiel na financovaní investičnej výstavby. Tomuto princípu, zdôvodňujúcemu účasť štátneho rozpočtu na investičnej výstavbe, hovoríme dôchodkový princíp a pokladáme ho za vhodný doplnok chozrasčotného financovania. Financovanie investičnej výstavby zo štátneho rozpočtu podľa dôchodkového princípu zodpovedá princípom chozrasčotu podľa určitých hľadísk.

Okrem dôchodkového princípu existujú ešte niektoré iné príčiny financovania investičnej výstavby zo štátneho rozpočtu, rovnako vhodné, ba žiadúce. Ide predovšetkým o dotácie na investície rozpočtového plánu, civilnej obrany a vojenskej vedy a techniky v nadväznosti na zvláštnu časť plánu.

Ďalší z dôvodov rozpočtového financovania investičnej výstavby v chozrasčotných organizáciách sú rozdiely v ich infraštruktúrnej vybavenosti. V socialistických podmienkach tento dôvod investičných dotácií zo štátneho rozpočtu chozrasčotným organizáciám súvisí s celkovým prístupom hospodárskej politiky socialistického štátu.

Jednou z významných úloh prijatých XV. zjazdom KSČ je zvýšenie účinnosti základných fondov a v tom aj riešenie problémov investičnej výstavby. Ide o problematiku veľmi zložitú. V článku sme uviedli niektoré dôležité cesty a nástroje zdokonaľovania procesu investičnej výstavby v oblasti financií z hľadiska chozrasčotu.

Správy

25 rokov Slovenskej akadémie vied

V rámci osláv 25. výročia založenia Slovenskej akadémie vied sa dňa 18. mája 1978 konalo rozšírené zasadnutie Vedeckého kolégia SAV pre vedy o spoločnosti za účasti popredných vedeckých pracovníkov spoločenskovedných pracovísk SAV, vysokých škôl a ďalších inštitúcií. V zastúpení Oddelenia školstva a vedy ÚV KSS sa rokovania zúčastnil *doc. Dominik Machata*.

Rokovanie otvoril a viedol tajomník Vedeckého kolégia *prof. Ján Kúkeľ*.

V hlavnom referáte predseda Vedeckého kolégia *akademik Vojtech Filkorn* charakterizoval rozvoj jednotlivých spoločenskovedných pracovísk SAV. Zhodnotil výsledky ich tvorivej činnosti, najmä z hľadiska rozvoja marxisticko-leninského spoločenskovedného poznania a z hľadiska jeho prínosu k riešeniu úloh praxe socialistickej výstavby na Slovensku. Zdôraznil, že až víťazstvo socialistickej revolúcie v našej krajine vytvorilo náležité podmienky pre rozvoj základného výskumu aj v oblasti spoločenských vied, a to tak z hľadiska koncepcie výskumu, ako aj z hľadiska jeho inštitucionálneho a kádrového zabezpečovania. Išlo doslova o priekopnícku, pioniersku prácu, keď bolo nevyhnutné zvládnuť celý rad organizačných problémov. Bolo potrebné zviest zápas o to, aby sa spoločenskovedný výskum rozvíjal na ideovo-teo-

retickej a metodologickej báze marxizmu-leninizmu, bolo treba položiť základy pre systematickú odbornú dokumentáciu, archívny výskum, záchranný archeologický, etnografický a ďalší výskum, a súčasne vytvárať predpoklady na to, aby spoločenské vedy čoraz viacej prispievali k riešeniu teoretických a praktických otázok socialistickej výstavby. Celý tento zložitý proces sprevádzal sústavný zápas so starými i súčasnými formami a prejavmi buržoáznej ideológie a revizionizmu.

Akademik V. Filkorn konštatoval, že dnes už majú naše spoločenské vedy svoje pionierske obdobie za sebou. Vďaka pomoci vyspelejšej českej vedy a vďaka prehlbujúcej sa spolupráci so spoločenskovednými inštitúciami Sovietskeho zväzu a ďalších socialistických krajín, naše pracoviská zaujímajú čestné miesto vo vedeckovýskumnej základni krajín socialistickeho spoločenstva.

V štruktúre pracovísk SAV sú zastúpené všetky základné spoločenskovedné disciplíny. Prakticky vo všetkých odboroch sa vydávajú odborné časopisy, resp. ročenky, niektoré aj v cudzích jazykoch. Vykonal sa záslužná práca na príprave a vydaní základných syntetických diel o našej národnej minulosti, vyšiel rad zborníkov, monografií a iných vedeckých prác v rámci dvojstrannej, resp. mno-

hostrannej vedeckej spolupráce našich pracovísk s pracoviskami socialistických krajín. V ostatných rokoch podstatne vzrástol podiel vedeckých prác, ktoré riešia aktuálne otázky rozvoja našej socialistickej spoločnosti.

Súčasnú dobu, zdôraznil V. Filkorn, vyžaduje ďalej prehĺbiť organické spojenie spoločenských vied so životom spoločnosti. Ťažisko výskumnej činnosti spočíva v riešení vedeckých problémov, spojených s výstavbou rozvinutej socialistickej spoločnosti v ČSSR, ako ich vytýčil Jednotný program spoločenských vied po XV. zjazde KSČ.

Aktuálnymi otázkami rozvoja spoločenskovedného výskumu po XV. zjazde KSČ sa vo svojom referáte zaoberal podpredsa Vedeckého kolégia člen korešpondent ČSAV a SAV *Vladimír Cirbes*. Informoval prítomných o súčasnom stave plnenia úloh Jednotného programu na pracoviskách SAV a upozornil na niektoré problémy, ktoré v záujme ďalšieho pozitívneho rozvoja vedeckovýskumnej práce na úlohách Jednotného programu treba riešiť. Vo svojom vystúpení osobitnú pozornosť venoval dvom okruhom problémov: po prvé, objasneniu základných funkcií marxisticko-leninských spoločenských vied z hľadiska princípu jednoty teórie a praxe, a po druhé, predpokladom zvyšovania efektívnosti a kvality spoločenskovedného výskumu. V tejto súvislosti analyzoval najmä teoretické a metodologické otázky súvisiace s uplatňovaním komplexných, interdisciplinárnych výskumov v spoločenských vedách.¹

Podrobnejšiu charakteristiku doterajšieho a perspektívneho rozvoja jednotlivých spoločenských vied na pracoviskách SAV podali vo svojich vystúpeniach predsedovia komisií Vedeckého kolégia.

Člen korešpondent SAV Ján Bodnár informoval o výsledkoch vedeckovýskumnej práce v oblasti filozofie, sociológie a vedeckého ateizmu. Ocenil najmä výsledky výskumnej práce na úseku dejín svetovej filozofie, dejín filozofického myslenia na Slovensku, v kritike súčasných nemarxistických filozofických smerov, prínos filozofického bádania k problematike teórie poznania, marxistickej etiky, socialistickeho humanizmu i k metodologickým otázkam špeciálnych vied. Pozitívne hodnotil výsledky sociologického výskumu, počnúc výskumami brigád socialistickej práce a formovania socialistickeho vedomia družstevného roľníctva, až po súčasný výskum sociálnej štruktúry československej spoločnosti, ako aj výskum v oblasti vedeckého ateizmu, ktorý — napriek jeho relatívne krátkej existencii — predstavuje pozoruhodný prínos k hlbšiemu poznaniu zákonitostí procesu formovania vedeckého svetonázoru. Dynamický rozvoj našej spoločnosti vyžaduje dosiahnuť väčší teoretický predstih najmä pri skúmaní procesov formovania socialistickeho spoločenského vedomia, socialistickeho spôsobu života a s tým spojených otázok socialistickej morálky, hodnôt, humanizmu a tvorivej aktivity človeka v podmienkach výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Akademik Miloš Gosiorovský, ktorý referoval o rozvoji historických vied, zhodnotil výsledky, ktoré príslušné pracoviská SAV dosiahli pri komplexnom spracúvaní našich národných dejín, pri objasňovaní vývinu ľudovej kultúry na Slovensku, vo výskume dejín vzniku a vývinu svetovej socialistickej sústavy, československo-sovietskych vzťahov, triednych, revolučných a národnooslobodzovacích zápasov

¹ Spracovaný referát je uverejnený v tomto čísle EČ.

v dejinách európskych socialistických krajín i vo výskume histórie, kultúry, literatúry a jazykov národov Ázie a Afriky. Ocenil výsledky nášho archeologického výskumu, ktoré zásadne zmenili naše predstavy o praveku a včasnodejinnom vývoji Slovenska. Vyzdvihol, že výsledky nášho historického bádania získali v rade prípadov aj široký medzinárodný ohlas a uznanie. Popri dokončovaní základných syntetických diel o našej národnej minulosti, ťažisko výskumu v oblasti historických vied začína sa výraznejšie presúvať na štúdium našich najnovších dejín, osobitne dejín výstavby socializmu. Z hľadiska potrieb výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti vystupujú do popredia aj úlohy našej historiografie pri výchove pracujúcich v duchu vedeckého svetozhľadiska, socialistickej vlastenectva, proletárskeho a socialistickeho internacionalizmu.

Predseda komisie Vedeckého kolégia pre ekonomické a právne vedy *prof. Ladislav Rendoš* poukázal na výsledky vedeckovýskumnej práce uvedených vedných disciplín pri riešení kľúčových problémov súčasnej etapy nášho rozvoja. Vo svojom vyšetrení zdôraznil, že orientácia ekonomickej vedy na riešenie úloh štátneho programu ekonomickeho výskumu v celej jeho šírke, ako aj úloh začlenených do Jednotného programu spoločenských vied, predpokladá účinnejšiu koordináciu výskumnej činnosti pracovísk základného a aplikovaného výskumu. Z hľadiska koncentrácie výskumu na prioritné požiadavky spoločenskej praxe je v popredí výskum problematiky vedeckého riadenia, kde napriek mnohým pozitívnym výsledkom jestvuje celý rad závažných, zatiaľ neriešených alebo nedoriešených problémov. Pritom značný rozsah parciálnych poznatkov z výskumu tejto problematiky dovo-

luje už prejsť ku kvalitatívne novému, komplexnejšiemu riešeniu. Pokiaľ ide o oblasť vied o štáte a práve, pokladá sa za aktuálne zamerať pozornosť na riešenie komplexu otázok súvisiacich s rozvojom socialistickeho politického systému, s uplatňovaním riadiacej funkcie práva v socialistickej spoločnosti, najmä v oblasti národného hospodárstva a s prehlbovaním ekonomickej integrácie krajín RVHP.

Rozvojom pedagogických a psychologických vied v SAV sa zaoberal *akademik Gustáv Pavlovič*. Teoretický i experimentálny výskum v tejto oblasti priniesol významné výsledky najmä pri objasňovaní vzťahov medzi výchovou a vývinom detí a pri skúmaní poznávacích procesov a ich vzťahu k osobnosti socialistickeho človeka. Výsledky pedagogického výskumu sa využili pri príprave projektu ďalšieho zdokonalenia československej výchovno-vzdelávacej sústavy a poznatky zo psychologického výskumu našli uplatnenie vo výrobnej, riadiacej, výchovnej a zdravotníckej praxi. Vzhľadom na rastúci význam ľudského činiteľa v procese výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti, zákonite rastú aj nároky na náš pedagogický a psychologický výskum. Jednou z kľúčových úloh bude rozpracovanie všeobecnej teórie vývoja osobnosti človeka v socialistickej spoločnosti, čo predpokladá vyššiu úroveň interdisciplinárnej spolupráce všetkých vedných odborov, zaoberajúcich sa problematikou človeka.

Zasadnutie Vedeckého kolégia uzavrel *akademik V. Filkorn*. Vo svojom záverečnom slove okrem iného povedal: „Obdobie, do ktorého naše spoločenské vedy vstupujú, je obdobie ich dospelosti. Vyznačuje sa dôslednosťou, disciplinovanosťou, bezvýhradnou oddanosťou ideám marxizmu-leninizmu, hĺbkou a šírkou poznatkov, ale

i väčšou skúsenosťou a náročnosťou disciplinárnymi prístupmi. Len taká-
na našu prácu. Je to obdobie koncen- to veda sa môže stať organickou sú-
trácie na prvoradá úlohy, na progra- časťou svetovej socialistickej vedy.“
my, ktoré sa dajú realizovať len inter-

Valéria Cirbesová

Prémia Slovenského literárneho fondu

Výbor Sekcie pre vedeckú a odbornú literatúru Slovenského literárneho fondu ude-
lil prámiu za I. polrok 1978 autorovi J. Markušovi za článok *Vzájomné pôsobenie plá-
novania a fungovanie ekonomiky v procese národohospodárskej optimalizácie*, uverej-
nený v čísle 5/26/1978 Ekonomického časopisu. V článku sa na vysokej ideovej a od-
bornej úrovni v konzistentnej podobe prezentujú najnovšie výsledky výskumu problé-
mov zdokonaľovania sústavy plánovitého riadenia.

PREHLAD OBSAHOV ZAHRANIČNÝCH ČASOPISOV

VOPROSY EKONOMIKI, 1978, č. 4

BELOUSOV, R.: V. I. Lenin o jednote zospoločštenia výroby a plánovitosti — JEMELJANOVA, I.: V. I. Lenin o socialistickom súťažení a pokrokových skúsenostiach — KRASOVSKIJ, V.: Investičná politika v období rozvinutého socializmu — MAŇUŠIC, A.: Riadenie investičnej výstavby vo zväzovej republike — KARLUK, I.: Vytváranie a plánovanie agropriemyselného komplexu — FILIPPOVSKIJ, Je.: Využívanie štatistiky patentov pri analýze vedecko-technického pokroku — CHOLAJ, G.: Sociálna politika v období výstavby rozvinutého socializmu v Poľsku — GORIZONTOV, B. — PROKUDIN, V.: Ochrana životného prostredia v členských krajinách RVHP — CHAVINA, S. — GERASIMOVA, V.: Buržoázni ekonómi o združeníach v socialistickom priemysle — VOLKOV, M.: Rozvojové krajiny: problémy zamestnanosti — KOŠUTA, A. — ROZENOVA, L.: Národohospodársky a chozrasčotný efekt novej techniky v tvorbe cien — JAKUNIN, A. — GLIKMAN, V.: Riadenie vedeckotechnického pokroku v odvetví — BORODKIN, A.: Vedecko-technický pokrok a evidencia

PLANOVOJE CHOZIAJSTVO, 1978, č. 4

Ťažký priemysel — základ socialistického hospodárstva — NOVOSELCOV, Je.: Stavebníctvo, cestné a komunálne strojárstvo v štruktúre národného hospodárstva — MOROZOV, B.: Leninské učenie socialistickej výstavby — GOROŠKOV, M.: Zdokonaľovanie štruktúry ťažkého priemyslu — VLASENKOV, G. — VLASENKOVA, L.: Plánovanie zvýšenia kvality výroby v skupine „A“ — FEED, S.: Súčasný aspekty metodológie prvého päťročného plánu — MILNER, G.: Otázky územného plánovania životnej úrovne obyvateľstva — KOSTIN, Ju. — SUCHOSTAT, S.: Rezervy využívanie kovorobného zariadenia v podnikoch čiernej metalurgie

— SOLOMIN, V.: Urýchlenie zavedenia nových výrobných kapacít do prevádzky — VOEF, G.: Systém ukazovateľov efektívnosti spoločenskej výroby — KRIUKOV, V.: Tvorba a funkcia mzdy — SEMENOV, I.: Rozvoj socialistickej ekonomickej integrácie členských krajín RVHP — DIVILOV, S.: Faktory zvyšovania efektívnosti výroby — CHROMKOV, P.: Produktivita práce v rozvinutých kapitalistických krajinách — OSTAPENKO, V.: Rekonštrukcia — hlavná cesta vybavenia novou technikou — BRAGINA, L.: Zdokonalenie štruktúry výroby obalov

MIROVAJA EKONOMIKA I MEŽDUNARODNYJE OTNOŠENIJA, 1978, č. 4

TOPORIN, B.: Základný zákon krajiny sovieta a jeho medzinárodný význam — MAKSIMOVA, M.: Kapitalistické integrácia a svetový rozvoj — DROZDOV, V.: Súčasné peňažné hospodárstvo kapitalizmu — GAUZNER, N.: Nové formy kapitalistickej exploatacie — KLOČKOVSKIJ, L. — ŠEREMETIEV, I.: Latinská Amerika: kríza závislého kapitalizmu — ILJIN, V.: Významný ukazovateľ cesty — ŠACHNARAROV, G.: Narastanie protirečnej kapitalizmu a ich odraz v buržoáznej ideológii — BABAK, V.: — TEPLOV, L.: Súčasný problémy svetovej politiky — Marxov „Kapitál“ a kritika buržoáznej ekonomickej teórie — KOVALEV, A.: O niektorých aspektoch francúzskych vojensko-strategických doktrín — STEPANOV, S.: Grécko: posilnenie pozícií demokratických síl — Podstata súčasných kapitalistických peňazí

EKONOMIČESKIJE NAUKI, 1978, č. 4

VIRNYK, D.: Leninský plán vytvorenia ekonomických základov socializmu [K 60. výročiu vydania práce V. I. Lenina „Najbližšie úlohy sovietskej moci“] — USMANOV, S.: Pôsobenie leninských myšlienok

o vzájomných vzťahoch ekonomiky a politiky v socializme — GOGOLOV N.: Leninské učenie o imperialismu ako nový stupeň rozvoja teórie a metódy marxisticko-leninskej politickej ekonómie — BUNIČ, P.: Hospodársky mechanizmus rozvinutej socialistickej spoločnosti — ČISTOV, L.: Efektívnosť a intenzifikácia socialistickej výroby — MIROŠNIKOV, N.: Hranice zavedenia novej techniky v socializme — ADAM, P.: Zdokonalenie plánovania a riadenia v podmienkach agrárno-priemyselnej integrácie — CHARACHAŠIAN, G.: K otázke ekonomických zákonov svetového socialistickeho systému — VLADOVA, N.: Stimulovanie technického vybavenia priemyslu novou technikou členských krajín RVHP — BELOVÁ, V.: Leninské myšlienky — základ kritiky súčasných teórií imperialismu

EKONOMIKA SOVETSKOJ UKRAJINY, 1978, č. 4

KRIKUN, A.: Víťazstvo leninského družstevného plánu na Ukrajine — RYBAK, A.: Nový rozmach súťaženía — IVANOVA, L.: Ekonomické otázky zlepšenia služieb obyvateľstva — CIBULAK, G. — LYSENKO, F.: Riadenie vo sfére kultúry a metódy jeho zdokonaľovania — BEM, I. — DEMIDION, V.: Problémy zdokonaľovania koncentrácie a špecializácie výroby a rozvoja združení v strojárstve Ukrajinskej SSR — KOROEKOV, I.: Organizačné formy riadenia maloobchodu v mestách — MATVEJEVA, L.: K dejinám vzniku monopolov v ťažkom priemysle Ukrajiny — RIASNY, Je.: Ekonomické stimulovanie vytvárania novej výroby — PALEJ, S.: Vedeckotechnický pokrok v priemyselných podnikoch a efektívnosť zavedenia novej výroby

WIRTSCHAFTSWISSENSCHAFT, 1978, č. 4

Ekonomické a sociálne problémy vedecko-technického pokroku v rozvinutej socialistickej spoločnosti — GVIŠIANI, D. M.: Sociálne problémy vedecko-technického pokroku — NICK, H.: Problémy zdokonalenia spoločenského riadenia vedeckotechnického pokroku — GATOV-

SKIJ, L. M.: Ekonomický aspekt riadenia vedecko-technického pokroku — metodologické otázky — WINKLER, G.: O sociálnych aspektoch vedecko-technického pokroku — KRZYZANOWSKI, W. — KUHN, E. — SALECKER, W.: K diskusným príspevkom k téme „Ekonomické a sociálne problémy vedecko-technického pokroku v rozvinutej socialistickej spoločnosti“ na 3. zasadnutí Ekonomickej komisie ZSSR/NDR v decembri 1977 v Moskve

KÖZGAZDASÁGI SZEMLE, 1978, č. 4

BOGOMOLOV, O. T.: Teoretické otázky socialistickeho svetového hospodárstva — VACIČ, A.: Rozdeľovanie podľa práce a tovarová výroba — KOVÁCS, S.: Špecializácia podľa výrobkov vo veľkom priemyselnom podniku — KUTAS, J. — OLAJOS, A.: Tendencie vertikálnej profesionálnej mobility — ENYEDI, Gy.: Dynamicky sa rozvíjajúce poľnohospodárske oblasti v Maďarsku — HOVÁNYI, G.: Kapitalistické modely riadenia, ktoré zvyšujú pružnosť podnikov a ich kritika — KÖVES, A. — BIRMAN, E.: Otázky kooperácie medzi východom a západom — z hľadiska našich partnerov — VARGA, Gy.: Štruktúra priemyslu v Japonsku a konkurenčná schopnosť

EKONOMISTA, 1978, č. 2

SIERPIŇSKI, W.: K. Marx a F. Engels o fázach rozvoja komunistickej formácie — CHOLAJ, H.: Rozvinutý socializmus a zdokonalenie hospodárskeho mechanizmu — NASIŁOWSKI, M.: O otázke predmetu politickej ekonómie socializmu — SADOWSKI, W.: Prognostická informácia vo svetle teórie informácií — OSTROWSKI, M.: Schopnosť riadiť hospodárstvo a „prostredie“ rastu — RYCHLIEWSKI, E.: Meranie reálneho rastu investícií — CZERWIŇSKI, Z.: Nad piatym zväzkom Prác Oskara Langeho — KULIG, J.: Stratégia rastu rozvojových krajín vo svetle programu „Nového poriadku“ — NIEMYSKI, M.: Výchova ako prvok ľudského potenciálu — KULCZYCKI, M.: Valutový kurz a využívanie výrobných kapacít

OBSAH 26. ROČNÍKA EKONOMICKÉHO ČASOPISU

STATE

Andrášik, Ladislav, Prvý dynamický optimálny model fungovania kapitalistickej ekonomiky [Interpretácia Ramseyovej teórie sporenia] — —	3	228
Brhlovič, Gerhard, Zvláštnosti rozvoja spoločenskej deľby práce v socialistickom poľnohospodárstve ČSSR — — — — —	2	140
Círbes, Vladimír, Spoločenské vedy v Slovenskej akadémii vied po XV. zjazde KSC — — — — —	10	886
Cyprich, Anton, Prognóza, prognostika a ich spoločenská funkcia —	2	130
Ferianc, Ján, Nové tendencie v rozvoji priemyselných centier a oblastí Slovenska — — — — —	10	896
Fronková, Viola, Marxistická analýza a kritika buržoázných teórií ekonomickej blahobytu — — — — —	7	666
Hermannová, Lýdia, Kritika buržoázných a revizionistických názorov na efektívnosť hospodárskeho mechanizmu socializmu — — — — —	5	438
Hronský, Filip, Všestranný rozvoj človeka za 30 rokov od Februára 1948	2	104
Chudý, Miloslav, Niektoré problémy vývoja československých zahranično-obchodných vzťahov — — — — —	9	797
Jaura, Zdeno a kolektív, Výrobno-hospodárske jednotky a zdokonaľovanie sústavy národného hospodárstva — — — — —	4	326
Jermolín, M. V. — Samson, Štefan, Podnik v sústave socialistických výrobných vzťahov — — — — —	8	709
Kapustin, J. I., Sociálno-ekonomické základy rozvoja socialistického spôsobu života — — — — —	5	411
Klacek, Jan — Toms, Miroslav, Rozložená časová zpožďení a jejich aplikácie — — — — —	5	450
Kociánová, Helena, Vývojové tendencie a negatívni rysy spotreby obyvateľstva v rozvinutých kapitalistických zemích — — — — —	3	244
Komínková, Zora, Súmrak buržoázneho sociologicko-ekonomického smeru vo Francúzsku — — — — —	7	649
Krajkovičová, Viera, Metodologické otázky skúmania integrácie vedy s výrobou — — — — —	9	813
Krč, Rudolf, Dlhodobý vývoj obnovovacích a rozvojových investícií v ČSSR a v národných republikách — — — — —	6	533
Kubačka, Jozef, Ekonomické funkcie odvodov a daní v súčasnej etape rozvoja socialistického národného hospodárstva — — — — —	6	516
Kúkeľ, Ján, Socialistický internacionalizmus v hospodárskej praxi —	10	875
Lantay, Andrej, Niektoré problémy riadenia národného hospodárstva a smery jeho ďalšieho rozvoja — — — — —	2	117
Lér, Leopold, Zdokonaľovanie riadenia — jeden z hlavných zdrojů sociálne ekonomického rozvoje socialistické spoločnosti — — — — —	9	785
Leščišin, Michal — Zadorožnaja, Nella Vasilievna, Vplyv zrýchľovania vedecko-technického rozvoja na zmeny v organizácii výroby —	1	3
Liebing, Siegfried, Sto rokov Anti-Dühringa — — — — —	8	723
Marčičiak, Peter, Šírenie ekonomických ideí marxizmu v českých krajinách a na Slovensku v druhej polovici 19. a na začiatku 20. storočia —	4	349

Markuš, Jozef, Vzájomné pôsobenie plánovania a fungovania ekonomiky z hľadiska národohospodárskej optimalizácie — — — — —	5	424
Markuš, Jozef, Teória optimálneho fungovania o interakcii plánovania a ekonomického mechanizmu — — — — —	4	315
Nuoška, Andrej, Sociálno-ekonomické ciele rozvoja makrooblastí v ČSSR	2	153
Peredrij, S. A., Socialistická integrácia agropriemyselnej výroby —	10	909
Rendoš, Ladislav, Februárové víťazstvo ako základ ekonomických a sociálnych premien Slovenska a ďalšieho kvalitatívneho rastu úlohy robotníckej triedy v našej spoločnosti — — — — —	3	203
Samson, Štefan, pozri Jermolin, M. V. — — — — —	8	709
Sláviková, Zdenka — Švajdlerová, Frída, Dvadsaťpäť rokov Ekonomického časopisu — — — — —	6	507
Sojka, Jozef, Modelovanie investícií — — — — —	1	16
Šarmír, Eduard, K 30. výročiu Víťazného februára — — — — —	2	99
Šíbl, Drahoš, Medzinárodné formy štátnomonopolistického kapitalizmu (ich uplatňovanie v obchodnej a finančno-úverovej oblasti vo vzťahoch imperialistických štátov k rozvojovým krajinám) — — — — —	1	33
Šikula, Milan, Teoretické aspekty vymedzenia efektov medzinárodnej delby práce v spoločnstve RVHP — — — — —	3	215
Šimkovic, Ján, Aplikácia metód systémového prístupu v ekonómii —	6	548
Štefánik, Ján, Otázky ekonomického hodnotenia úrovne akosti výrobkov	4	337
Šujan, Ivan, Konštrukcia a aplikácia strednodobého ekonometrického modelu ČSSR — — — — —	4	362
Švajdlerová, Frída, pozri Sláviková, Zdenka — — — — —	6	507
Švantnerová, Jiřina, Vývoj štruktúry hodnoty spoločenského produktu v ČSSR a SSR v rokoch 1966—1975 — — — — —	7	619
Toms, Miroslav, pozri Klacek, Jan — — — — —	5	450
Vlachynský, Karol, Postavenie ukazovateľa zisku v podnikovej sfére	7	634
Vojtko, Jozef, Spoločenské potreby a ich odraz v cenách za socializmu	7	603
Zadorožnaja, Nella Vasilievna, pozri Leščišin, Michal — —	1	3
Zajac, Jaroslav, Ročníkový model základných výrobných fondov — —	5	461
Zátopek, Libor, Tendencie v riadení investičného procesu v socialistických krajinách — — — — —	8	699

DISKUSIA

Hlavatý, Egon, Problematika menového kurzu v sústave plánovitého riadenia národného hospodárstva — — — — —	9	825
Krč, Rudolf, K systému ukazovateľov vedeckotechnického pokroku — —	8	736

PREHLADY A GLOS Y

Bachár, Vladislav, Na okraj prvej ekonomickej správy prezidenta Jamesa Cartera — — — — —	6	576
Cavar, Jozef, Vplyv vedecko-technickej revolúcie vo vojenskej oblasti na štrukturálne zmeny v národnom hospodárstve USA — — — — —	9	838
Dulovec, Štefan, Smer štrukturálnej prestavby priemyslu SSR — —	2	176
Fidrmuc, Jaroslav, O problematike hodnotenia úžitkového efektu — —	9	851
Greiner, Laurinec, Činnosť Útvary vedeckých informácií v Ekonomickom ústave SAV — — — — —	8	757
Krč, Rudolf, Niektoré prístupy k meraniu prínosu vedeckotechnického pokroku pre rast národného dôchodku — — — — —	10	919
Krč, Rudolf, Prognózy obyvateľstva do roku 2000 a vývoj obyvateľstva v poprodukčnom veku — — — — —	1	46
Krč, Rudolf, Vývoj nevýrobnej sféry v ČSSR — — — — —	2	166
Pancák, Michal, Chozrasčot a financovanie investičnej výstavby v súčasných podmienkach riadenia československej ekonomiky — — — — —	10	940
Ružička, Anton, Vývojové tendencie zahraničného obchodu krajín RVHP s vyspelými kapitalistickými štátmi — — — — —	8	745

Ružička, Anton, Vývoj zahraničného obchodu krajín RVHP s rozvojomými krajinami — — — — —	10	930
Schulz, Zbigniew, Hospodárenie s pracovnou silou v Poľsku — — — — —	3	266
Strepetová, Margarita Petrovna, Tendencie a perspektívy vedeckotechnickej spolupráce členských štátov RVHP s rozvojovými krajinami — — — — —	1	56
Šarmir, Eduard, Hlavné myšlienkové prúdy piateho svetového kongresu Medzinárodnej ekonomickej asociácie — — — — —	3	258
Šíbl, Drahoš, Krízový vývoj EHS a neúspešné úsilie buržoázie o jeho prekonanie — — — — —	6	562

ZO ZAHRANIČNEJ VEDY

Mitrofanovová, N. M., O vzájomnom vzťahu vnútorných a zahranično-obchodných cien v európskych socialistických krajinách — — — — —	3	274
Sorokin, G. M., Teória ekonomickej efektívnosti za socializmu — — — — —	4	377

RECENZIE

Abalkin, L. I., Hospodársky mechanizmus rozvinutej socialistickej spoločnosti — J. Sokira — — — — —	6	581
Bavlnka, J., Úloha a postavení výrobných hospodárskych jednotek — Z. Jaura — — — — —	6	585
Belovič, A., O rozvoji medzinárodnej socialistickej ekonomickej integrácie — A. Ježová — — — — —	4	398
Buch, M. E., Problemy efektívnosti seľského chozajstva v jevropejských stranach SEV — V. Vydra — — — — —	8	765
Čerňak, V. I., pozri Martines Soler, F. — — — — —	6	588
Gvišiani, D. M., Organizácia a riadenie — M. Hronský — — — — —	4	391
Hlavatý, E., Banky v národnom hospodárstve — M. Pancák — — — — —	3	284
Hradecký, S. — Říha, L., Úspěchy a perspektivy hospodárského rozvoje ČSSR — M. Fabricius — — — — —	9	864
Hušek, R. — Walter, J., Ekonometrie — I. Šujan — — — — —	5	480
Ivanov, I. D., Mežduнародnyje korporacii v mirovoj ekonomike — K. Hubková — — — — —	8	767
Jaura, Z., Národné výbory a ekonomika — G. Puffler — — — — —	2	192
Kasan, J., Cena v socialistickej ekonomike. Vybrané teoretické problémy — J. Vojtko — — — — —	9	866
Klacek, J. — Toms, M., Pracovní síla a modelování reprodukčního procesu — J. Kolek — — — — —	1	84
Kolek, J. — Šujan, I., Ekonometrické modely v socialistických krajinách — M. Tkáč — — — — —	3	291
Kolektív, Socialistické Slovensko — S. Konečný — — — — —	9	862
Kolektív, Kritika buržuaznych koncepcij ekonomiki socializma — L. Hermannová — — — — —	4	395
Kolektív, Socialističeskaja ekonomičeskaja integracija. Kritika buržuaznych i revizionistskich teorij — D. Šíbl — — — — —	5	482
Kolektív, Socializm i narodnoje blagosostojanije — V. Fronková — Z. Daneková — — — — —	3	298
Kuzina, Z. I., Jevropejskoje ekonomičeskoje soobščestvo i Afrika — D. Šíbl — — — — —	7	686
Kuzminov, I. I., Náčrt politickej ekonómie socializmu — I. Sekerka — — — — —	5	486
Kysilka, H. — Zahradníček, I., Cenová problematika v ČSSR — J. Vojtko — — — — —	2	195
Lom, F., Dejny predsociálnych ekonomických náuk v poľnohospodárstve — K. Vlček — — — — —	3	286
Maciejewski, W., Zastosowania ekonometrycznych modeli rozwoju gospodarki narodowej — J. Kolek — — — — —	3	301
Martines Soler, F. — Čerňak, V. I., Modelirovanije planovych rasčetov — Z. Jurzová — — — — —	6	588

Novikov, J. D. — Samochin, J. M., Kompleksnyje narodnochozjajstvennyje programmy — J. Markuš — — — — —	3	293
Rapoš, P., Štátnomonopolistický kapitalizmus, podstata, príčiny, hospodárska politika — V. Bachár — — — — —	1	73
Rípp, G., Politická ekonómia a ideológia — L. Zátpek — — — — —	1	68
Říha, L., pozri Hradecký, S. — — — — —	9	
Sabolčík, M., Úloha a miesto ceny v systéme plánovitého řízení — R. Filkus — K. Mikulič — — — — —	7	679
Samochin, J. M., pozri Novikov, J. D. — — — — —	3	293
Souček, Z., Modelování a projektování ekonomických systémů — M. Švantner — — — — —	2	289
Šestáková, M., Kritika buržoázných teorií o podniku a ekonomickom mechanizme — L. Andrášik — — — — —	7	681
Šujan, I., pozri Kolek, J. — — — — —	3	291
Švantnerová, J., Otázky ekonomické efektivity — K. Mikulič — — — — —	8	763
Thomas, G., Finance investícií v socialistické ekonomice — M. Šlauka — — — — —	1	82
Toms, M., pozri Klacek, J. — — — — —	1	84
Toms, M. a kol., pozri Vaner, J. — — — — —	5	477
Überla, K., Faktorová analýza — B. Schmögnerová — — — — —	1	79
Vaner, J. — Toms, M. a kol., Národohospodářská efektivnost: Teorie a měření — R. Krč — — — — —	5	477
Vincúr, P., Projekcia, prognóza a dlhodobý výhľad v národohospodárskom plánovaní — J. Fecanin — — — — —	1	76
Walter, J., pozri Hušek, R. — — — — —	5	480
Zahradníček, I., pozri Kysilka, H. — — — — —	2	195
Zborník, Revizionizmus v československej ekonomickej teórii — Š. Samson — — — — —	5	474
Zborník, Teoretické problémy riadenia socialistického národného hospodárstva — L. Zátpek — — — — —	2	186

S P R Á V Y

Československo-sovietske sympóziu o sociálno-ekonomických problémoch zdokonaľovania socialistického spôsobu života [J. Blišák] — — — — —	5	490
25 rokov Slovenskej akadémie vied [V. Čirbesová] — — — — —	10	950
Investičná výstavba po XV. zjazde KSČ a KSS [M. Korytková] — — — — —	9	868
Karol Marx a súčasná buržoázna politická ekonómia [M. Šestáková] — — — — —	5	499
Kolokvium o teoretickom prínose československého výskumu v oblasti ekonomickej vzdelania [L. Mačuga] — — — — —	1	93
Medzinárodná konferencia demografov socialistických krajín [E. Kozíková] — — — — —	3	309
Medzinárodná konferencia o efektivnosti a intenzifikácii rozšírenej reprodukcie [J. Markuš] — — — — —	6	591
Medzinárodné rokovanie o riadení investičného procesu [M. Korytková] — — — — —	7	691
Otázky kvantifikácie príspevku vedecko-technického pokroku k efektivnosti spoločenskej výroby [L. Zátpek] — — — — —	6	594
Prehľadovanie medzinárodnej spolupráce vo výskume ekonomických problémov vedecko-technického pokroku [R. Krč] — — — — —	4	403
Problémy práce a socialistického súťaženia [M. Kodaj] — — — — —	8	772
Systémy ekonomicko-matematických modelov a informačné systémy [J. Kolek] — — — — —	8	778
Valné zhromaždenie Československej spoločnosti ekonomickej [M. Pavlíková — I. Podstupka] — — — — —	5	495
Valné zhromaždenie Slovenskej ekonomickej spoločnosti pri SAV [G. Brhlovíč] — — — — —	1	89
Vedecký seminár mladých ekonómov [L. Hermannová] — — — — —	4	407
Zomrel akademik Felix Oliva [Š. Heretik] — — — — —	2	199
Bibliografia — L. Greiner — — — — —	1	86
Bibliografia — L. Greiner — — — — —	3	303

Bibliografia — L. Greiner — — — — — — — — — —	4	401
Bibliografia — L. Greiner — — — — — — — — — —	7	688
Bibliografia — L. Greiner — — — — — — — — — —	8	781
Bibliografia — L. Greiner — — — — — — — — — —		954
Obsah 26. ročníka Ekonomického časopisu — — — — — — — —	10	956

Z OBSAHU čísla 1/27/1979

ŠIRIAJEV, Ju. S.: Medzinárodné ekonomické vzťahy nového typu

JIRGES, Miloslav: Socialistická ekonomická integrácia — forma socialistického internacionizmu vo výstavbe rozvinutej socialistickej spoločnosti

BELOVIČ, Alexander: Niektoré aspekty vývoja investícií krajín RVHP

RUŽIČKA, Anton: Vzájomný zahraničný obchod krajín RVHP — stabilizačný faktor ich ekonomického rastu

KRAUS, Jozef: Zahraniční obchod členských zemí RVHP produkty zemědělsko-průmyslového komplexu

BALÁŽIK, Milan: Aktívna úloha devízovo-finančných vzťahov v integračnom procese krajín RVHP

KMEŤKOVÁ, Mária: Medzinárodná migrácia pracovných síl v podmienkach socialistickej ekonomickej integrácie

KOLEK, Juraj: Metodológia štatistických analýz a prognóz ekonomického rozvoja krajín RVHP

POKYNY RPE AUTOROV

Rukopisy prijíma redakcia Ekonomického časopisu, ul. Obrancov mieru 2, 884 16 Bratislava. Články majú mať teoretický charakter zodpovedajúci zameraniu časopisu, ich názov má byť stručný a výstižný. Ku každému článku pripraví autori resumé v rozsahu najviac 30 riadkov. Casopis uvádza resumé v ruskom a anglickom jazyku. Príspevky sa predkladajú v 3 exemplároch (1 originál a 2 kópie), napísané podľa platnej ČSN (60 úderov v riadku, maximálne 30 riadkov na jednej strane). Rozsah článkov je najviac 20–25 strojom písaných strán, recenzií (podľa rozsahu knihy) 6–10 strán, správ 4–10 strán, Redakcia neprijíma rukopisy v kópiách bez originálu, ani texty získané rozmnožovacou technikou. Poznámky, ktoré patria pod čiaru, číslujú sa poradovým číslom v texte a prikladajú sa súhrne za článok. Takisto sa v texte označujú obrázky, grafy a schémy a zaraďujú sa za článok. Bibliografické citácie musia zodpovedať ČSN 01 0197 – Bibliografické citace. Odvolania na literatúru sa označujú v texte alebo v poznámkach pod čiarou príslušným poradovým číslom v hranatej zátvorke; zoznam použitej literatúry sa uvádza na konci článku. Matematické vzorce a výrazy majú byť napísané, pokiaľ je to možné, strojom, zreteľne a podľa zaužívaných zvyklostí. Autor má uviesť presnú adresu svojho pracoviska a tituly; dostane príslušné číslo časopisu a niekoľko separátnych výtlačkov svojho príspevku.

Autori článkov: prof. Ing. KÚKEL, Ján CSc., Ekonomický ústav SAV, Obrancov mieru 2, 884 16 Bratislava – člen korešpondent SAV CIRBES, Vladimír, Predsedníctvo SAV, Obrancov mieru 49, 885 38 Bratislava – prof. Ing. FERIANC, Ján, DrSc., Slovenská plánovacia komisia, Kýčerského 1, 881 22 Bratislava – PEREDRIJ, Aleksandr Samojlovič, Užhorodská štátna univerzita, Užhorod, ZSSR – Ing. KRČ, Rudolf, CSc., Ekonomický ústav SAV, Obrancov mieru 2, 884 16 Bratislava – Ing. RUŽIČKA, Anton, CSc., Ekonomický ústav SAV, Obrancov mieru 2, 884 16 Bratislava – prof. dr. PANČAK, Michal, CSc., Vysoká škola ekonomická, Palisády 22, 886 32 Bratislava.

Z OBSAHU časopisu Ekonomického ústavu ČSAV
POLITICKÁ EKONOMIE číslo 10/26/1978 a 11/26/1978

NIKL, Josef: Pevní základy naší socialistické ekonomiky
HRNČIŘ, Miroslav — NACHTIGAL, Vladimír: Vliv vnějších ekonomických vztahů na základní makroekonomické agregáty: metodické otázky
NEŠPOROVÁ, Alena: Některé otázky měření ekonomických veličin na makroekonomické úrovni
PICK, Miloš — KARPÍŠEK, Zdeněk: Efektivnost substituce živé práce technikou
VOBOŘIL, Jan: K úloze rozvrhování v řízení
NEVARIL, František: K problematice efektivnosti
FIDRMUC, Jaroslav: Jedna alternativa zefektivnění systému ukazovatelů realizace investičnej výstavby
FOLTÝN, Jaroslav: K současným kritickým proudům v nemarxistické „development economics“

KŘÍŽEK, Miroslav: Teoretická východiska ke kritice „tržního socialismu“ (ke 100. výročí vydání Engelsova díla Anti-Dühring)
GOLDMANN, Josef: O mezinárodním přenosu ekonomických poruch
STÍBALOVÁ, Běla: Možnosti kvantifikace přínosu nevýrobní sféry ekonomickému růstu
SÝKORA, Jaroslav: Kritické poznámky k pojetí problému rozdělování a cenového systému P. Straffy
KRESÁNEK, Ján: K teórii merania potrieb
SPIŠIAK, Ján: Cieľové programovanie úloh hospodárskeho plánu a ich financovanie
KOCIÁNOVÁ, Helena: Některé problémy chudoby USA
HIRŠL, Miroslav: Růst maloobchodních cen potravin ve vyspělých kapitalistických zemích v posledních 20 letech
KASSIROV, L. M.: K efektivnosti zemědělství

EKONOMICKÝ ČASOPIS

Ekonomického ústavu Slovenskej akadémie vied, ročník 26, 1978, č. 10. — Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. — Hlavný redaktor Ján Kúkel, výkonná redaktorka Frída Svajdlárová, redaktorka Katarína Rybanská, tajomníčka redakcie Nada Proksová. — Vytlačili: Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Ružomberok. — Výmer SÚTI 2/1. — Rozširuje PNS. — Objednávky vrátane zo zahraničia a predplatné prijíma PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6/VII, 884 19 Bratislava. — Casopis možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. — Celoročné predplatné Kčs 80.—, jednotlivé čísla Kčs 8.—.

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Gottwaldovo nám. 6, 805 32 Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON and SAGNER, D-8000, München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, Amsterdam, Netherlands.